

ÅRGANG 19

MILJØKRIM

01 // MAI 2016

ØKOKRIM

Intervju med Tore Schei / s. 4

Miljøkriminalitet på agendaen

Inndragning som tillegg / s.10

Ulovlig motor- ferdsel i utmark

Forurensningssaker / s. 18

Bevissikring og prøvetaking

Miljøkrim er et fagblad som inneholder aktuelle artikler om miljøkriminalitet. Hovedområdene er natur, forurensning, arbeidsmiljø, kunst, kultur og dyrevelferd. Det distribueres til politiet, påtalemyndigheten, domstolene, kommunene, naturoppsyn, miljø- og kulturminneforvaltningen, med flere. Bladet blir utgitt to til tre ganger i året.

Ansvarlig utgiver:

Miljøkrimavdelingen ved ØKOKRIM

Utgitt:

Mai 2016

Ansvarlig redaktør:

Førstestatsadvokat Hans Tore Høviskeland

Redaktør:

Politiadvokat Inge Svæe-Grotli

Redaksjon:

Politioverbetjent Kenneth Didriksen

Spesialletterforsker/biolog Joachim Schjolden

Teamkonsulent Nina Norset Little

Grafisk formgivning:

Rådgiver (design og kommunikasjon)

Gunhild Nygaard Hafsahl

Språkvask:

Språkseksjonen ved Kripos

Opplag og trykk:

4 000, Wittusen & Jensen

Der annet ikke er nevnt i magasinet, er fotografiene fra Shutterstock.

Adresse:

ØKOKRIM. Pb. 8193 Dep., 0034 Oslo

Besøksadresse:

C.J. Hambros plass 2 C, 0164 Oslo

Telefon: 23 29 10 00

Telefaks: 23 29 10 01

E-post: miljøkrim.okokrim@politiet.no

Nettside: miljøkrim.no
okokrim.no

Miljøkrimavdelingen ser positivt på bidrag fra leserne, både i form av artikler og bilder, men også innspill og forslag til tema. Frist for bidrag til neste nummer av Miljøkrim (2/2016) er **fredag 30. september, 2016**.

Redaksjonen forbeholder seg retten til å redigere innsendte bidrag.

Stoff kan bare gjengis etter tillatelse fra redaktøren og skal krediteres fagbladet Miljøkrim.

Fra kontoret i ærverdige Høyesteretts plass 1, har vi intervjuet tidligere Høyesterettsjustitiarius Tore Schei, og fått et tilbakeblikk på behandlingen av blant annet miljøkrimsaker i hans tid i embetet – med et blikk på rettsutviklingen fremover innen miljøkriminalitet.

INNHold

Utgave 1/2016

04 Portrett: Tore Schei

Miljøkriminalitet på agendaen

10 Innledning

En godt egnet tilleggsreaksjon ved ulovlig motorferdsel i utmark

13 Kontroll av ulovlig kjøring i utmark

Kan føre til skader på natur og dyreliv

14 Ubetinget fengsel for brudd på plan- og bygningsloven

Bygget i strandsonen uten lov

16 Fengsel for uaktsom felling av vandrefalk**18 Bevisikring og prøvetaking i forurensningssaker****24 På kanten av en ny krise?**

Fosforens kretsløp i dramatisk endring

28 AS Rockwool

Et grensetilfelle for anvendelse av foretaksstraff

32 Satser på felles nordisk front

om ulovlig handel med kulturgjenstander

34 «Kultur og penger»

Les om kunst- og kulturminnekriminalitet

37 Ulvedom fra Sverige**38 90 dagers fengsel for grov mishandling og drukning av hund i Moss.****40 Netthandel med truede arter til eBay og tilbake**

Etterforskning ga nyttig lærdom

42 Påtalekompetanse og foreldelse på miljøområdet**46 Endringene i straffeloven 2005**
Hva betyr de på miljøområdet?**52 Fokus****54 Blinksuddet**

Foto: Audun Rikardsen

56 Nye lover og forskrifter**58 Aktuelle domar og forelegg**

LEDER

Ansvarlig redaktør **Hans Tore Hoviskeland**

Dyrevelferds kriminalitet i støpeskjeen

Straffeloven fra 1842 forbød dyreplageri, og Norge fikk sin første dyrevernlov i 1935. Siden den gang har loven blitt revidert flere ganger, og engasjementet for dyrs ve og vel har stadig økt. I januar 2010 ble dyrevernloven erstattet av dyrevelferdsloven. Formålet med loven er å fremme god dyrevelferd og respekt for dyr. I løpet av disse årene er fokus endret fra å unngå dyreplageri og lidelse til aktivt å legge forholdene til rette for god dyrevelferd.

Det er viktig å være klar over at dyrevelferd også handler om f.eks. dyrevelferd for fisk i oppdrett og for villlevende arter som blir påvirket av menneskelig adferd, blant annet i forbindelse med jakt. Velferd for dyr er også tema i naturmangfoldloven, matloven, viltloven og andre tilgrensende lover.

I løpet av de siste årene har media omtalt flere grelle eksempler på saker som dreier seg om kriminalitet mot dyr. Saker om dyrs velferd vekker stort engasjement. Lucas-saken fra Moss er et slikt eksempel. Der ble hunden, som ikke lenger var ønsket av eieren, bundet fast i et sementrør og deretter kastet i vannet fra ca.

6,5 meter, slik at den døde. Saken er nærmere omtalt i dette nummeret av Miljøkrim.

Det er opprettet et pilotprosjekt i Sør-Trøndelag, hvor siktemålet er å styrke samarbeidet mellom politiet og Mattilsynet i saker om dyrevelferd. Det skal også opprettes et tilsvarende prosjekt i Rogaland. Videre fikk ØKOKRIM i brev av 14. mars 2014 fra Politidirektoratet et nasjonalt fagansvar for bekjempelsen av dyrevelferds kriminalitet. Siden da har enheten bl.a. publisert en rekke artikler i Miljøkrim, arrangert fagseminar sammen med Mattilsynet, bistått politidistriktene i dyrevelferds kriminalitetssaker samt etterforsket og irtetteført flere saker på dette området. Her følger noen eksempler:

En mann i Østerdalen ble dømt til fengsel i sju måneder og mistet retten til å drive jakt og fangst i fem år for ulovlig jakt med hunder m.m. Han hadde blant annet sluppet jakthundene sine løs for at de skulle jage og drepe rev, samt medvirket til å jage og avlive en villkatt ved at han lånte ut hundene sine. Dette ble betegnet som en jaktkultur som strider mot grunnleggende prinsipper og lovbestemmelser om forsvarlig dyrevelferd. I en akvakultursak ble et foretak og

dets daglige leder bl.a. dømt for overtredelse av dyrevelferdsloven da 16.000 laks døde som følge av surstoffmangel. I en annen sak har enheten tatt ut tiltale mot to reineiere for bl.a. overtredelse av dyrevelferdsloven da de angivelig skal ha imitert rovdyrskader på reinsdyr, før de så tok livet av dyrene i den hensikt å få utbetalt rovdyrerstatning. I desember 2015 ble flere personer pågrepet, og det ble tatt beslag i flere hunder. En mistenker at hundene er avlet og trent til bruk i ulovlig jakt, og at de bl.a. har bitt i hjel rev og grevling og påført bittskader på villsvin. I Lucas-saken bisto enheten det lokale politidistriktet, og ØKOKRIM aktorerte saken i Høyesterett.

I disse sakene er samarbeidet med Mattilsynet også viktig. Mattilsynet skriver gode, presise og utfyllende anmeldelser, som politiet og påtalemyndigheten må ta på alvor. De anmelder også kun de alvorligste sakene. Når anmeldelsen er kommet inn, bør politiet og påtalemyndigheten benytte seg av Mattilsynets ekspertise, for eksempel i form av sakkyndighet i etterforskningen og irtetteføringen.

Tekst: politiadvokat **Inge Svae-Grotli**, ØKOKRIM / Foto/tekst: **Nina Norset Little**, ØKOKRIM
// inge.svae-grotli@politiet.no / nina.norset.little@politiet.no

Miljøkriminalitet på agendaen

1. mars 1986 tiltrådte Tore Schei som Norges yngste høyesterettsdommer i etterkrigstid. Når han gikk av for alderen 29. februar i år har han fått med seg ganske nøyaktig 30 år i landets øverste rettsinstans, hvorav de siste 13 årene som justitiarius. Miljøkrim møtte justitiarius Schei til intervju før jul mens han fremdeles hadde noen måneder igjen i embetet.

Fra kontoret i ærverdige Høyesteretts plass 1, fikk vi et tilbakeblikk på Høyesterett, vår øverste instans' behandling av blant annet miljøkrimsaker, og et blikk på rettsutviklingen fremover innen miljøkriminalitet. Tidlig i sin juristkarriere viser Lovdata at Schei selv bidro til å sette naturvern på agendaen og ikke minst bidra til miljøorganisasjoners adgang til å reise søksmål i eget navn.

– Ved ØKOKRIMs 25-årsjubileum i fjor presenterte vi i Miljøkrim rettslige milepæler på miljøkrimområdet. I perioden du har ledet Høyesterett har det vært en rivende utvikling med mange viktige avgjørelser fra vår øverste domstol.

– Ja, det har absolutt vært mange saker. Jeg har vært med på noen, men ikke så mange. Straffesakene vi henviser, er jo der det er behov for at Høyesterett sier noe. Miljøkriminalitet er et rettsfelt i utvikling, både med enkelte lovanvendelsesspørsmål, men kanskje særlig med tanke på straffutmåling.

– Miljøkriminalitet er et relativt nytt straf-

ferettsområde, og du nevner straffutmåling, hva mer kan man generelt si om dette kriminalitetsområdet?

– På enkelte områder var det en forsiktig start på åttitallet, men jeg vil jo si at rettspraksis, særlig fra årtusenskiftet, bærer preg av at domstolene har tatt miljøkriminalitet på alvor, til dels med ganske strenge straffer. Mye miljøkriminalitet kvalifiserer nå til ubetinget fengsel, hvor en nok hadde sett annerledes på det for 20–25 år siden. Vest Tank-saken står selvfølgelig som den strengeste avgjørelsen¹, men andre peker seg også ut. Ganske tidlig ble overlagt rovdyrdrap belønnet med ubetinget fengsel. Det er jo en del miljøer som mener man skal kvitte seg med alt av rovdyr, og at man gjør en samfunnsnytte ved å ta livet av dem, men lovgivningen sier noe helt annet. Dette har domstolene etter mitt skjønn fulgt opp på en ganske barsk måte. Kanskje ikke med så lange fengselsstraffer, men det er heller ikke poenget. Det må reageres merkbart i slike saker, hvilket har en videre adresse, nem-

lig at du skal respektere lovene på det feltet du beveger deg inn i.

– Rovdyrdebatten er til tider veldig opphetet og frontene står steilt, men i et strafferettslig perspektiv er Norge forpliktet av internasjonale konvensjoner om artsvern av truede og rødlistede arter. Det kan skape en utfordring for påtalemyndigheten å vite hvor grundig man skal redegjøre for bakteppe når straffutmåling er tema i slike saker.

– Bakgrunnsstoff vil jeg nok si at kan høre hjemme, spesielt om man ønsker å gjøre noe med etablert straffenivå. Det kan likevel gjøres ganske konsentrert, man behøver ikke en time for å godtgjøre faktum; for eksempel at ulv er en truet art i vår del av verden. Det generelle hensyn viser at de trenger vern, og strafferetten er da en del av det vernet. Så om bakgrunnsstoffet kan endre straffenivået, hører det definitivt hjemme, men det er selvfølgelig ikke tilfelle i hver eneste sak.

– Ofte-dommen² skapte presedens for

¹ Rt. 2012 s. 65 – 2 års fengsel for styreleder og strengeste personlige straffansvar til dags dato. Red.anm.

straffutmålingen i miljø saker og er ofte den saken som blir trukket frem når man snakker om miljøkriminalitet i strafferetten.

– Ja, og jeg var med på den saken. Den var veldig spesiell, gjort med overlegg og det lå en økonomisk gevinst i det. Om jeg skal trekke frem en miljøstraffesak fra mine år i Høyesterett, vil det nok være den som er mest minneverdig. Den var bastant og overlagt og endte med en forholdsvis streng bot på 500 000 kroner for sprenging i strandsonen.

– De allmennpreventive hensyn gjør seg særlig gjeldende i miljøkriminalitet og overtredelser blir gjerne forsøkt beskrevet som bagatellmessige, hvilket gjør det til en utfordring å synliggjøre enkelthandlingers allmenne konsekvenser for miljøet. Samtidig har man sikker kunnskap om at mange enkeltovertridelser og overtredelser som kommer i tillegg til lovlige tiltak med konsekvenser for miljøet, i sum kan få stor betydning.

Når man snakker om en allmennpreventiv effekt i plan- og bygningssaker for eksempel, så er det jo nettopp for å unngå at det sprenges litt her og litt der. Det vil jo ikke dermed si at det er en «bagatellmessig» overtredelse. Allikevel er det grenser for hvor skarpt man kan reagere. Jeg vil tro at slik kriminalitet, tross alt, ofte straffes med bøter og først og fremst med forelegg. Folk tar seg litt til rette og det skal selvfølgelig reageres, men dimensjonen må man holde på. Da er det litt annerledes med dyr hvor angrep på ett enkelt individ i seg selv er alvorlig, være det er jerv eller ulv.

– Hovedoppgaven til Høyesterett er rettsutvikling, rettsavklaring og å arbeide for rettsenhet. Høyesteretts ankeutvalg avgjør hvilke saker som tas til behandling. Kan det sies noe generelt om hvordan utvalget skjer?

– Vi siler bort et meget stort antall anker også i straffesaker. Det må være et poeng og

en særlig grunn til at Høyesterett skal uttale seg om straffenivå eller det må være et rettsanvendelsesspørsmål som bør avklares. Ny lovgivning trigger ofte saker, dels om straffenivået, og ikke minst om lovanvendelsen. Vi kommer til å få en del saker nå som den nye straffeloven har trådt i kraft. Det vil oppstå en del spørsmål i forbindelse med bestemmelser i den nye loven som Høyesterett ikke vil ha vurdert tidligere.

« Om jeg skal trekke frem en miljøstraffesak fra mine år i Høyesterett, vil det nok være Oftenes-saken som er mest minneverdig. Den var bastant og overlagt og endte med en forholdsvis streng bot på 500 000 kroner for sprenging i strandsonen.

Vi har eksempelvis hatt en periode med mye overgrepssaker på grunn av spørsmål rundt ny lovgivning og nytt straffenivå. Etter hvert som rettspraksis avklarer straffenivået og de aktuelle lovanvendelsesspørsmål, vil det langt sjeldnere være aktuelt å henvise saker fra dette rettsområdet. Det er heller ikke slik at det skal henvises et visst antall saker i et gitt tidsrom i hvert ankeutvalg. Dette vil variere over tid, og det er den konkrete saken og anken som avgjør.

– Noen av sakene innenfor miljøkriminalitet er beviselig mindre saker, eksempelvis et lite lovanvendelsesspørsmål i en ny lov. Vil størrelse ha betydning for om saken henvises til behandling?

– Hvis det er et lite lovanvendelsesspørsmål i en mindre sak, så må ankeutvalget overbevises om at den aktuelle problemstillingen kan gjelde i mange andre saker. Hvis det er sannsynlig, vil ankeutvalget henvise anken. Da vil ikke saksstørrelsen være avgjørende, men viktigheten. Vi har eksempler på sivile saker i milliardklassen hvor anken ikke er fremmet. Om lagmannsrettens dom virker forsvarlig og vurderingen er konkret, da er ikke vi noe bedre skikket til å foreta den vurderingen, og anken vil ikke bli fremmet. Vipper det av andre grunner, vil det at det er mye penger involvert, ikke være nok i seg selv. Uten betydning er de involverte verdier ikke, men det er ikke i seg selv avgjørende.

– Rt. 2015 s. 44 – om uriktig rapportering av lakselus – er et eksempel på en miljøstraffedom hvor ordlyden i avgjørelsen er tydelig skarpere enn hva vi har sett i tidligere dommer.

– 60 dagers fengsel for uriktige opplysninger til kontrollmyndigheter gir jo et signal til næringen.

– I dommen (premiss 28-31) nevnes både hvilken vekst i oppdrettsnæringen myndighetene har tillat på tross av miljøproblemene som følger med det, og nåværende regjeringens

vekststrategi for oppdrettsnæringen som bakteppe for straffutmålingen og hvordan tiltalte har evnet å etterleve oppdretsregelverket. Er dette en rettsutvikling og type formuleringer vi kan forvente å se mer av fra Høyesterett fremover?

– Hvis saken legger opp til det, vil jeg tro at det absolutt er en utvikling vi kan forvente mer av, og det var jo høyst relevant her. Det er jo et bakteppe på hvorfor man fører slik kontroll. Lakselus er et stort problem i næringen, og et problem som det ikke minst er utrolig viktig å få under kontroll og få redusert, så det må jo være all grunn for en aktor å løfte dette frem.

– Grunnlovens § 112, populært kalt grunnlovens miljøparagraf, er ikke ny, men ble forsterket etter endringen fra § 110 b og ny ordlyd i tredje ledd som forplikter myndighetene til vern av miljø i større grad. Hvilken betydning har endringen fått?

– Hovedbetydningen er at det endrede tredje ledd fikk en mer uttalt direkte formulering. Tidligere var det slik at bestemmelser om vern av miljøet måtte inn i lovgivningen, mens nå formuleres det heller slik at det skal iverksettes tiltak og lovgivning vil da kunne være nødvendig. Her har grunnlovgiver markert at regjering og lovgiverforsamling er forpliktet etter Grunnloven til blant annet å sørge for at det gis lover.

–Forurensningsloven og naturmangfoldloven kan sees på som eksempler på nettopp denne type reguleringslovgivning som statens myndigheter plikter å gi. Står slike lover i en annen stilling enn andre lover som ikke har tilsvarende forankring i et grunnlovs bud?

– Når det gjelder spørsmål om loven gir hjemmel for å straffe så vil mitt umiddelbare svar på det være at det ikke kan være tilfelle. Man må nærme seg hva som går inn i bestemmelsen

på vanlig måte og der vil ordlyden, som den er i straffebestemmelser, være det helt sentrale. Det er lite plass for suppleringer med formål og den type betraktninger. I de saker der Grunnloven kommer inn som et bakteppe, er det, slik det har vært understreket i flere dommer herfra, også blitt ansett som samfunnsmessig viktig å verne om miljøet. Dette vil igjen få betydning for straffeverdigheten og straffutmålingen, men ikke på hvilke handlinger og unnlater som faller innenfor straffebudet. Det er et strengt lovskrav i strafferetten, og dette lovskravet er skjerpet i de senere års rettspraksis.

–Kan man da konkludere med at for oppfyllelsen av det objektive i gjerningsinnholdet så kan man mer eller mindre se bort fra andre rettskilder enn loven?

– Ja, slik blir det nødvendigvis. Du må kunne forankre gjerningsinnholdet i ordlyden, og kan

Grunnlovens §112 - Miljøparagrafen

Enhver har rett til et miljø som sikrer helsen, og til en natur der produksjonsevne og mangfold bevares. Naturens ressurser skal disponeres ut fra en langsiktig og allsidig betraktning. ivaretar denne rett også for etterslekten.

Borgerne har rett til kunnskap om naturmiljøets tilstand og om virkningene av planlagte og iverksatte inngrep i naturen, slik at de kan ivareta den rett de har etter foregående ledd.

Statens myndigheter skal iverksette tiltak som gjennomfører disse grunnsetninger.

du det, så kan formål tilsi at det ikke er straffbart likevel. Men hvis du ikke kan forankre det i ordlyden, og formålet viser at dette klart skulle vært straffet, så har du ingen mulighet til å gjøre det. Der er «skimming»-avgjørelsene³ som jeg var med på, et godt eksempel. Det var klart straffeferdig, men vi hadde ikke noen straffebe-stemmelse som passet på det. Da var lovgiver rask som lovgiver skal være i et sånt tilfelle, og det ble det gitt en hjemmel.

– I saker for Høyesterett, kan det sies noe generelt om hva aktor i en miljøstraffesak bør være opptatt av?

– Ikke annet enn det som ellers kreves for en god prosedyre, altså å være konsentrert om det vesentlige og bygge sin sak opp godt pedagogisk. Alt bør gjøres så enkelt som mulig. Det vil ikke si at det ikke er kompliserte problemstillinger som tas opp. Jussen kan være komplisert og vanskelig, og det må vi akseptere,

« Det å reise seg i et fullsatt samfunnshus i Aurland med grunneiere som naturlig nok ønsket best mulig erstatning for inngrepene, var krevende. Det var ingen varme som slo imot meg da, for å si det på den måten!

men det er ganske viktig at man ikke gjør ting vanskeligere enn de er.

– Er det slik at respekten for å møte i Høyesterett kan føre til «overforberedelser»?

– Det gjelder ikke bare straffesaker, men også generelt. Det er ikke alle som treffer. Det er viktig at aktor kan saken ordentlig og er som

andre prosessfullmektige: gode pedagoger.

–Hvilken status har miljøverdier og miljøhensyn til daglig i Høyesterett?

– Dommerne her er samfunnsbevisste og miljøopptatte mennesker, og vi resirkulerer selvsagt, men huset her er jo ikke akkurat et energivennlig bygg, så i det henseende har vi et dårlig utgangspunkt.

–Domstoladministrasjonen har uttalt at domstolen skal være digitalisert innen 2020-21, foreligger det noen plan for Høyesterett?

– Ja, det gjør det, og vi håper å få digitaliserte utdrag om ikke alt for lenge. Dette arbeides det konkret med. Det er i dag en papirbruk uten like, og omfattende skriftlige utdrag kan være u hensiktsmessig i bruk. Når digitaliseringen først er etablert, tror jeg at ønsket om papirutdrag fort vil forsvinne. Norske domstoler er internasjonalt sett sent ute, men dette er et spørsmål om penger og ikke vilje. Jeg var i en

3. Skimming er et begrep som brukes om uautorisert kopiering av betalingskort. Red.anm.

District Court utenfor Washington D.C. 1999, og da var det ikke et papir å se, så vi er absolutt bakpå. Kommunikasjon med påtalemyndigheten og advokater er på gang, men problemet er jo systemer som ikke snakker sammen, og man kan ikke si at domstolene er gammeldagse, for dette er ikke en situasjon vi ønsker. Men her er det budsjettene som bestemmer. Et mer effektivt system vil jo skape bedre dommer også.

– På det personlige plan, er det noen miljøverdier du er opptatt av og ønsker å trekke frem?

– Jeg er veldig glad i å være ute i naturen og synes det er fint med uberørt skog og fjell. Fysiske naturinngrep er jeg opptatt av. Det har dessverre i mange tilfeller vært liten forståelse for at fysiske naturinngrep kan redusere naturopplevelsene betraktelig.

– Avslutningsvis tenkte vi å se helt tilbake til din spede begynnelse som jurist. En avgjørelse fra 1972 viser at du hadde en start som naturvernforkjemper i Aurlandsvassdraget mens du enda var student. Kan du fortelle litt om den saken?

– Det var en lørdag, husker jeg, tidlig på 70-tallet. Jeg drakk kaffe med medstudenter i Aula-kjelleren. Sigmund Kvaløy, en kjent miljøvernaktivist, ville ha med seg folk til Aurland og demonstrere. Jeg foreslo at vi skulle ta en annen vri, og forsøke om det gikk an å påvirke inngrepene ved å komme innenfor saken, blant annet se på om det kunne gjøres noe med veibyggingen. Sigmund Kvaløy tente på ideen og ba meg bidra. Jeg fikk skaffet til veie en prosessfullmakt fra Norges Naturvernforbund, som den gangen var den store naturvernorganisasjonen, og stilte som prosessfullmektig mandag morgen i Aurland og forsøkte å få akseptert at Naturvernforbundet hadde partsrettigheter i en sak som dette som representant for naturverdi. Jeg ble tatt i mot med høflig korrekthet av

sorenskriver og advokatene for partene. Det å reise seg i et fullsatt samfunnshus i Aurland med grunneiere som naturlig nok ønsket best mulig erstatning for inngrepene, var krevende. Det var ingen varme som slo imot meg da, for å si det på den måten! Naturvernforbundet nådde ikke frem. En advokat overtok saken og anket for Naturvernforbundet. Anken førte ikke frem. Det gjorde heller ikke den videre anken til Høyesterett, men her delte retten seg 3-2, og saken og dissensavgjørelsen i Høyesterett hadde nok betydning for utviklingen av reglene om søks-

målsinteresse for organisasjoner og foreninger.

– Helt til slutt, hvordan ser livet og verden ut etter 1. mars? Har du lagt noen planer for tilværelsen videre?

– Dette året, inkludert høsten, har vært det mest hektiske jeg noen gang har hatt, så det har jeg ikke hatt tid til å tenke på. Men den kommende tilværelsen bekymrer meg ikke, jeg har så mange interesserer, både innen fag og annet, at den kommer til å bli meningsfull. Jeg reflekterer ikke så mye over fortiden, men liker å se fremover så dette gleder jeg meg til!

Inndragning – en godt egnet tilleggsreaksjon ved ulovlig motorferdsel i utmark

Villmannskjøring på turstier eller i verneområder eller annen sårbar natur, bør nok oftere enn i dag resultere i delinndragning av kjøretøyets verdi i tillegg til bot.

Lovgrunnlaget for inndragning av gjenstander som har vært brukt til en straffbar handling, er straffeloven 2005 § 69 første ledd første punktum bokstav c, som lyder:

Ting som (...)

c) har vært brukt eller bestemt til bruk ved

en straffbar handling, kan inndras.

I stedet for tingen kan hele eller deler av tingens verdi inndras.

Hvilke momenter som særlig skal vektlegges i den fakultative vurderingen av mulig inndragning, er regulert i tredje ledd og kjent fra 1902-loven:

Ved avgjørelsen av om inndragning skal foretas, og hvilket omfang inndragningen skal ha, skal det særlig legges vekt på om inndragning er påkrevd av hensyn til en effektiv håndheving av straffebudet, og om den er forholdsmessig. Når forholdsmessigheten vurderes, skal det blant annet legges vekt på andre reaksjoner som ilegges, og konsekvensene for den som inndragningen rettes mot.

En effektiv håndheving av overtredelsene er ment å være en del av inndragningsinstituttets

allmennpreventive virkning: Det virker mer oppdragende på andre som kjører ulovlig i utmark, om de ser at det kan medføre inndragning av ATV-en, motorsykkelen m.v. eller deler av verdien av denne, enn om signalet som gis, er at man får enn bot, men beholder kjøretøyet fullt ut.

Det må imidlertid foretas en konkret vurdering av overtredelsens grovhet og faren for gjentakelse, jf. Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) s. 464:

Hensynet til en effektiv håndheving av straffebudet kan videre ha betydning for om inndragning av redskaper bør foretas. Er det nærliggende fare for at redskapet på ny vil bli benyttet til å begå en straffbar handling, bør inndragning normalt foretas. Men slik fare vil ikke alltid foreligge. Dreier det seg om en ting det ellers er lovlig å bruke, for eksempel en båt

eller en bil, vil det vanligvis ikke være grunnlag for inndragning basert på prevensjonshensynet alene etter en enkelt overtredelse med mindre lovbruddet er særlig grovt og viser en alvorlig mangel på hensynsfullhet og respekt for regelverket. Et lovlig ervervet skytevåpen benyttet ved et situasjonsbetinget affektdrap, bør inndras, selv om prevensjonssynspunktet i et slikt tilfelle ikke veier tungt. Ved gjentatte overtredelser vil det lettere være grunnlag for inndragning.

Jeg leser ut av dette at den som i et enkelttilfelle kjører i utmark med sin firehjulsdrivne bil som han også bruker i dagliglivet, utelukkende bør møtes med bot. Jeg tenker da spesielt på den som tar av fra ferdselsveien, og kun kjører et kort stykke i utmark uten å forårsake spesielt store eller stygge skader, eller kun raskt er innom et verneområde eller annen særlig sårbar natur. Er det snakk om såkalt villmannskjøring som setter føreren og/eller andre i fare, er det grunnlag for inndragning også ved første gangs overtredelse etter vegtrafikkloven § 3, jf. Frostating lagmannsretts dom 28. september 2015 (LF-2015-89744). Jeg nevner dette fordi ulovlig motorferdsel i utmark ofte gjelder slik kjøring, kanskje særlig med flerhjulinger og crosssykler,

En effektiv håndheving av overtredelsene er ment å være en del av inndragningsinstituttets allmennpreventive virkning.

men for øvrig kommer jeg ikke nærmere inn på vegtrafikkaspektet i denne artikkelen.

Det følger av sitatet over at det «lettere» vil være grunnlag for inndragning ved gjentatt overtredelse, og det er mitt inntrykk at det er en praksis som følges i politidistriktene. I Miljøkrim nr. 3 2012 s. 50 omtaler jeg en «inndragning ved tredje gangs overtredelse»-praksis som jeg har støtt på noen ganger. Jeg argumenterte der for at inndragning bør kunne skje før tredje gangs overtredelse, og det gjøres helt sikkert også. Slik leser jeg også sitatet over fra forarbeidene til § 69: Lovgiver maner til forsiktighet «med mindre lovbruddet er særlig grovt og viser en alvorlig mangel på hensynsfullhet og respekt for regelverket.»

Hva er en grov overtredelse av motorferdselloven?

Saker som gjelder motorferdsel i utmark, er ofte grove om man tar utgangspunkt i hensynene bak regelverket: ivaretagelse av naturen, ro for dyrelivet og muligheten for fredelig ferdsel for turfolk. Den som kjører i nærheten av hekkeplasser, i myr- og verneområder, på mye brukte turstier o.l., bør derfor (kunne) møtes med inndragning allerede ved første gangs overtredelse.

I disse sakene er det også ofte slik at man ut fra spor og vitneobservasjoner kan bevise «mangel på hensynsfullhet» ved at kjøringen er i siksakk og rundt og rundt ledsaget av høy lyd og er til sjenanse for dyr og folk. Samtidig skjer kjøringen gjerne nær bopel eller i områder siktede kjenner godt, slik at han er kjent med naturen på stedet og eventuell vernestatus og således forsettlig viser manglende «respekt for regelverket». Etter mitt syn gir lovgiver da anvisning på inndragning allerede ved første gangs overtredelse.

På miljøområdet generelt, og ved ulovlig motorferdsel i utmark spesielt, gjør det seg gjeldende noen tilleggsmomenter, som gjør at terskelen av allmennpreventive hensyn ikke bør være for høy:

- Kriminaliteten retter seg mot fellesgoder, og det kan ta lang tid å gjenopprette skadene. Samtidig er den en del steder akseptert av deler av lokalmiljøet, noe som begrunner en streng reaksjon av allmennpreventive grunner, sml. Rt. 2005 s. 76 avsnitt 26.
- Oppdagelsesrisikoen er lav, slik at inndragningsinstituttet kan miste nødvendig preventiv virkning om man skal forbeholde det til gjentatte overtredelse.

- Sammenhengen mellom overtredelsen og redskapet er ofte sterk: ATV-er, crosssykler m.v. er nettopp til bruk i utmark og/eller på bane og lite annet (de har ofte ikke skilter).

Kjøring på vinteren

Til nå har jeg tatt for meg kjøring på barmark. Ved ulovlig snøskuterkjøring må man normalt være mer tilbakeholden med inndragning fordi den ikke etterlater samme type sår i naturen. På den annen side kan rein og annet dyreliv bli vel så mye forstyrret, noe som kan være bakgrunnen for vernet dersom det for eksempel er snakk om en nasjonalpark.

Saken det refereres til i Rt. 2015 s. 838 gjaldt skutertur i Stabbursdalen nasjonalpark i Finnmark, dels utenfor lovlig skuterløype, i forbindelse med fiske og rekreasjon. Det fremgår ikke av saken om kjøringen hadde et spesielt skadepotensial, men verneforskriften § 3 pkt. 5.1 fastslår at all ferdsel skal skje «varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyreliv og kulturminner», samtidig som en del av formålet (§ 2) er at nasjonalparken skal «kunne brukes til reindrift, naturopplevelse og utøvelse av tradisjonelt og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging». Straffene ble satt til 15 000 kroner

i bot, og Høyesteretts ankeutvalg tillot ikke ankene fremmet. Inndragning var ikke påstått, og her skal det ikke sies noe sikkert om det kunne vært grunnlag for moderate verdiinndragninger i tillegg bøtene, men for fremtiden kan det være at det bør prøves oppover i rettsapparatet hvor nedre terskel for inndragning bør gå. Høyesteretts uttalelse om bøtenivået er nok dekkende for inndragningsspørsmålet også:

Allmennpreventive hensyn gjør seg sterkt gjeldende i saker om brudd på naturvernlovgivningen. Det er lite sammenlignbar praksis, men ankeutvalget kan ikke se at boten er blitt for streng.

Samtidig må Høyesteretts uttalelse forstås slik at 15 000 kroner er et stykke unna «takket» for bøter etter motorferdselsloven, selv om det er høyere enn da Høyesterett sa uttrykkelig at bøter rundt 1 500 kroner neppe er nok i Rt. 1992 s. 8 og s. 564.

Forholdsmessighet

En viktig årsak til at inndragningspraksisen ved brudd på motorferdselloven og vernelovgivning etter min oppfatning har vært konservativ, er nok at inndragning av en kostbar bil, skuter, motorsykkel eller ATV ikke står i forhold til overtredelsen – inndragningen er uforholdsmessig. Inndragning i tillegg til bot virker urimelig, særlig om inndragningen i realiteten er et større formuestap enn boten, og konsekvensene for den som blir stående uten kjøretøy, er store. Det er naturlig og i henhold til § 69 med motiver at disse momentene vektlegges, men etter mitt syn kan man i større grad inndra deler av verdien av kjøretøyet i disse tilfellene, jf. § 69 første ledd annet punktum.

En delinndragning av verdien på for eksempel 10 000, 15 000 eller 25 000 kroner bidrar merkbart til reaksjonens samlede preventive virkning. Det er ikke noe rettslig hinder for at inndragningen er høyere enn boten, det er kjent fra andre rettsområder, men etter mitt syn ser

« Jeg antar at verdivurdering av gjenstander i inndragningssaker vanligvis vil måtte bli nokså sjablonmessig og formålsorientert.

det mest riktig ut om boten er det mest fremtredende når begge beløpene innebærer at domfelte må betale en sum til staten. I forarbeidene heter det at «inndragning kan på den annen side gjøre det mulig å reagere med lavere straff». Mitt syn er at man først må se hvilken bot som er nødvendig ut fra sakens alvor og av preventive hensyn, og dernest vurdere om det i tillegg er grunnlag for inndragning for å gi tilstrekkelig samlet effekt, slik vurderingen er ved rettighetstap.

Delinndragning fjerner den mest inngripende siden ved inndragning, såfremt økonomien ikke er svak, nemlig at vedkommende mister kjøretøyet. Ved grove, gjentatte overtredelser og når det dreier seg om et kjøretøy av lavere verdi, vil inndragning av hele kjøretøyet være aktuelt.

Om forholdsmessighetsvurderingen viser jeg for øvrig til Miljøkrim nr. 3 2012 s. 50.

Verdifastsettelsen kan gjøres enkel

Jeg nevner at det ikke er meningen at verdifastsettelsen i seg selv skal bli komplisert, jf. Rt. 2014 s. 709, som gjaldt en varebil som var brukt til tyveri av kobberledning. I avsnitt 9 uttaler førstvoterende:

Jeg antar at verdivurdering av gjenstander i inndragningssaker vanligvis vil måtte bli nokså sjablonmessig og formålsorientert.

Jeg forstår dette slik at det normalt ikke er nødvendig å innhente en prisvurdering eller enda mindre en takst, med mindre det er aktuelt å legge inndragning opp mot hele verdien.

Tekst: politioverbetjent, miljøkrimavdelingen **Andreas Sigurd Mikkelsen**, ØKOKRIM / Foto: **Shutterstock**
//andreas.mikkelsen@politiet.no

Kontroll av ulovlig kjøring i utmark

Ulovlig kjøring i utmark fører til skader på naturen og er til sjenanse for andre brukere av naturen samt dyre- og fugleliv.

Ulovlig kjøring i utmark kan skje med forskjellige motorkjøretøy, som biler, motorsykler og firehjulinger/ATV. Særlig firehjulinger/ATV er et problem, da disse kommer seg godt frem og har blitt populære. Antallet ATV-kjøretøy i Norge har hatt en stor økning de siste årene. Det er nå miljøer i Norge som driver organisert kjøring med firehjulinger i områder hvor det ikke er tillatt. Kontroll av slik kjøring er en utfordring, da flere firehjulinger kjører sammen og ikke nødvendigvis er samarbeidsvillige ved en kontroll. Erfaringer fra politiets helikoptertjeneste ved forsøk på kontroll av organisert ulovlig snøskuterkjøring kan trolig overføres til ulovlig kjøring med ATV. Helikoptertjenesten har blitt truet under forsøk på landing ved at en presenning har blitt holdt opp i nærheten av helikopteret, klar for å bli sluppet. En presenning i rotoren ville vært katastrofalt. Det er også god grunn til å anta at de som kjører ulovlig i utmark, vil forsøke å unndra seg kontroll. Det er derfor nødvendig med god støtte på bakken hvis man vil benytte seg av politihelikopteret ved slik kontroll. Politihelikopteret er et veldig nyttig verktøy som kan observere og

dokumentere kjøringen på svært lang avstand, utenfor syns- og hørselsrekkevidde for dem som blir observert. Hvis man forener dette med flere politienheter på bakken, er man godt rustet til en effektiv kontroll.

En annen fremgangsmåte er å dokumentere kjøringen ved å filme den fra bakken. Det krever at man kjenner området hvor kjøringen finner sted, men er mulig hvis kjøringen foregår i samme område flere ganger, eller man har andre indikasjoner på hvor kjøringen vil finne sted.

Statens naturoppsyn (SNO) og politiet er

begge engasjert i kontroll av ulovlig kjøring i utmark. Tradisjonelt har det vært gjennomført felles kontroller ved bruk av observasjon fra helikopter i bestemte områder til en fastsatt dato. Helikopteret er et svært nyttig redskap og dekker store områder på kort tid. Det vil fortsatt gjennomføres kontroller på denne måten under særlig aktuelle perioder, for eksempel de forskjellige jaktperiodene.

Imidlertid forekommer det at SNO får opplysninger om ulovlig kjøring i utmark på kort varsel og ønsker umiddelbar bistand av politiet. Av hensyn til ressurser og kapasitet har ikke politiet alltid mulighet til å bistå. Det kunne derfor være en idé å sette av midler til dette, slik at man kan ha en felles innsats når aktuelle situasjoner oppstår, fremfor å avsette faste dager til kontroll som ikke nødvendigvis avdekker noen ulovlig kjøring.

En annen utfordring ved kontroll av ulovlig kjøring i utmark er at det i noen kommuner blir gitt dispensasjoner som er så uklare at en straffereaksjon ikke kan gis ved mistanke om overtredelse.

« Helikoptertjenesten har blitt truet under forsøk på landing ved at en presenning har blitt holdt opp i nærheten av helikopteret, klar for å bli sluppet.

Tekst: politiadvokat **Elisabeth Rastad**, Østfold politidistrikt / Foto: **Politiet**
// elisabeth.rastad@politiet.no

Ubetinget fengsel for brudd på plan- og bygningsloven

Halden tingrett avsa 11. september 2015 Norges første fengselsdom for brudd på plan- og bygningsloven av 2008. Tiltalte ble dømt til 60 dagers fengsel, hvorav 30 dager ble gjort betinget, for sprengning, riving og bygging i strandsonen i et LNF-område (landbruks-, natur- og friluftsområde) ved Iddefjorden.

Eiren av eiendommen hadde satt i gang tiltak uten søknad og godkjenning fra Halden kommune, og de utgjorde dermed et brudd på plan- og bygningsloven § 20-1 bokstav a, e og k jf. § 1-8.

Vesentlige overtredelser

I 2010 fikk mannen avslag fra plan- og bygningsmyndighetene på en søknad om å sette opp en garasje på 75 m² på fritidseiendommen sin. Til tross for dette satte han i desember 2013 i gang med å sprengne 240 m³ fjell, rive et SEFRAX-registrert bryggerhus fra 1890 og bygge en garasje med en grunnflate på 117 m². Ifølge kontrakten med tømrerfirmaet som utførte arbeidene, skulle han bære alt ansvar for dem, slik at tømrerfirmaet og sprengningsfirmaet ikke skulle bli trukket inn i saken.

Halden tingrett vurderte at både sprengningen, rivingen og byggingen isolert sett innebar vesentlige overtredelser av pbl. § 32-8 bokstav b. De ca. 240 m³ med fjellmasse som ble

sprengt bort, utgjorde minst 35 lastebillass, og retten la her til grunn at hensynet bak reglene tilsa at dette måtte regnes som en vesentlig overtredelse. Når det gjaldt rivingen av bryggerhuset, viste tingretten til at dette var en bygning oppført rundt 1890. Den var blitt vurdert til å ha en middels til høy verneverdi isolert sett og høy verneverdi som del av et kulturmiljø. Retten anså derfor også rivingen som en vesentlig overtredelse. Når det gjaldt oppføringen av den nye garasjen, la retten vekt på at nybygget ville ha

et 40 % større areal enn den gamle bygningen, og at det var usannsynlig at dette tiltaket ville ha fått tillatelse. Derfor utgjorde også dette en vesentlig overtredelse.

Subjektive forhold

Den domfelte nektet overfor både politiet og retten å opplyse om hvem som hadde utført de urettmessige tiltakene på eiendommen hans. Han la heller ikke frem noen tegninger eller beskrivelser av hva han ønsket å bygge. Dette sammenholdt med at han, sammen med arkitekten sin, hadde søkt om å få rehabilitere det eksisterende bryggerhuset – etter at det var revet – gjorde at retten fant at han hadde handlet bevisst og forsettlig tatt seg til rette. Retten la i dommen til grunn at den domfelte hadde utvist en høy skyldgrad og handlet planmessig med den hensikt å skaffe seg en fordel, i form av en for ham mer hensiktsmessig bebygget eiendom.

Etter en helhetsvurdering kom tingretten til at overtredelsene samlet sett var å anse som grove, jf. pbl. § 32-9 tredje ledd.

De ca. 240 m³ med fjellmasse som ble sprengt bort, utgjorde minst 35 lastebillass, og retten la her til grunn at hensynet bak reglene tilsa at dette måtte regnes som en vesentlig overtredelse.

Eiendommen ligger i strandsonen ved Iddefjorden, like sør for Halden.

Straffutmålingen

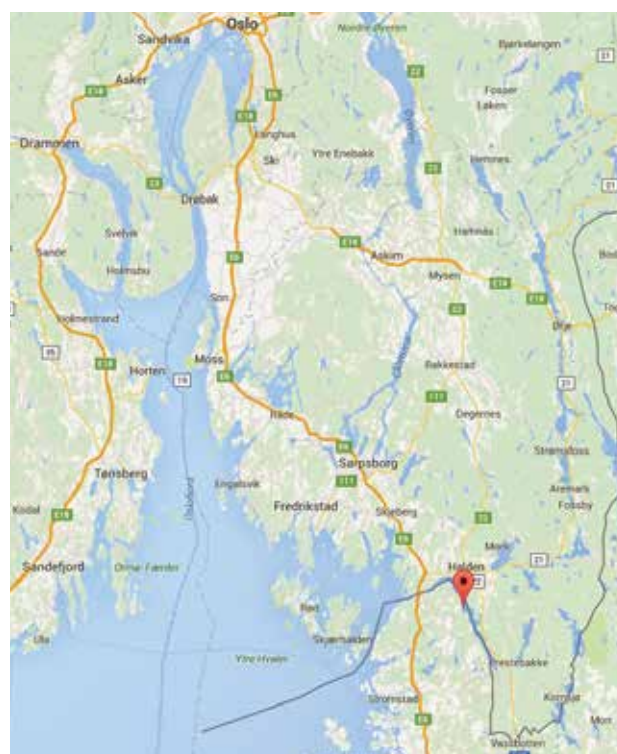
Retten tok ved straffutmålingen utgangspunkt i to relativt nye dommer fra Høyesterett (Rt. 2011 s. 10 og Rt. 2011 s. 631).

Tingretten bemerket at når det gjaldt de faktiske forholdene, skilte denne saken seg betydelig fra de to høyesterettsdommene, som omhandlet større naturinngrep. Når det gjaldt de domfeltes subjektive forhold, fant imidlertid retten at de var sammenlignbare i alle de tre sakene.

Retten fant at domfeltes forklaring kun innfridde minimumskravet til hva som kan regnes som en skylderkjennelse, og fant ikke forklaringen troverdig. Han ble derfor ikke tilkjent tilståelsesrabatt.

Tingretten dømte enstemmig mannen til 60 dagers fengsel, hvorav 30 dager betinget og med en prøvetid på 2 år, som var påtalemyndighetens straffeforslag. Han ble videre idømt saksomkostninger på 10 000 kroner.

Domfelte har etter betenkningstid godtatt dommen.

Tekst: politiadvokat **Tor Arvid Bruskeland**, Sør-Vest politidistrikt / Foto: **Politiet / Asbjørn Vigane**
// tor.arvid.bruskeland@politiet.no

Fengsel for uaktsom felling av vandrefalk

En 55 år gammel og svært erfaren jeger er i Jæren tingrett dømt til 25 dagers ubetinget fengsel for å ha skutt en vandrefalk. Han måtte i tillegg tåle inndragning av en halvautomatisk hagle med tilhørende ammunisjon, og ble fradømt retten til å utøve og delta i jakt og fangst for tre år.

Vandrefalken ble røntgenfotografert og obdusert, og det ble funnet seks stålhagl i fuglekroppen. Dette utelukket andre dødsårsaker enn skyting.

Kråkejakt

Tidlig om morgenen den 21. august 2014 overvåket to oppsynsmenn fra Statens naturoppsyn en pågående andejakt ved Orrevatnet i Klepp. På ca. 600 meters avstand holdt de oppsyn med to jaktposter da det ble løsnet skudd fra den ene posten. Oppsynsmennene så ikke jegeren avfyr skudd, men så at han reiste seg, forlot posten, plukket noe opp fra bakken og vendte tilbake med det oppsynsmennene oppfattet å være en rovfugl.

Oppsynsmennene oppsøkte jegeren og konfronterte ham med observasjonen. Jegeren

nektet for å ha skutt noen rovfugl. Han opplyste å ha skutt mot en kråke, som han enten måtte ha bommet på, eller som hadde landet i vannet. Mannen viste frem sekken sin, den var tom for fugl. Det ble heller ikke funnet noen rovfugler i området rundt posten.

Tidlig neste morgen vendte oppsynsmennene tilbake til posten og undersøkte stedet på nytt. Under en stein fant de da en skutt vandrefalk. På bakken fant de en haglpatronhylse.

Røntgen, obduksjon og ballistikk

Mannen var utvilsomt knyttet til åstedet. Men var det han som hadde skutt fuglen? Fantet det andre bevis enn oppsynsmennenes observasjon gjort på 600 meters avstand?

Etter at vandrefalken var funnet og tatt i beslag, ble den røntgenfotografert og obdusert. Det ble funnet seks stålhagl i fuglekroppen, og det utelukket andre dødsårsaker enn skyting.

Det ble ransaket hjemme hos mannen, som da fikk status som siktet., og et våpen med ammunisjon ble beslaglagt. Våpenet var en halvautomatisk hagle av typen Browning Maxus 12GA. Ammunisjonen var haglpatroner merket «GA 12» i bunnen og «Blackcloud» på plasthylsene.

Våpenet, haglpatronene funnet hos siktede og haglpatronen funnet på åstedet ble sendt til Kripes, sammen med følgende spørsmål:

« I retten fortalte oppsynsmennene blant annet at tiltalte etter fellingen hadde hentet og båret på en fugl med karakteristiske gule rovfuglbein. Tiltalte benektet dette, og viste frem en mørk plastpose med gult trykk.

«Kan den tomme haglpatronen som ble funnet på åstedet, være avfyrt i våpenet som ble beslaglagt hjemme hos siktede? Kan haglene som ble sikret i vandrefalken, stamme fra tilsvarende patroner som ble beslaglagt sammen med våpenet?»

Våpenet ble prøveskutt med patroner funnet hos siktede. Ballistiske undersøkelser viste at disse patronene og patronen funnet på åstedet var avfyrt med samme våpen, og at haglene funnet i fuglekroppen sannsynligvis stammet fra patronen som ble funnet på åstedet. Dette passet dårlig overens med siktetes forklaring om at han den aktuelle dagen ikke hadde hatt med seg Blackcloud-ammunisjon.

Fugl eller plastpose?

På bakgrunn av oppsynsmennenes forklaringer, støttet av de tekniske undersøkelsene, ble siktede, som gjennom hele etterforskningen hadde nektet for enhver befatning med rovfuglen, tiltalt for ulovlig felling av en totalfredet vandrefalk.

I retten fortalte oppsynsmennene blant annet at tiltalte etter fellingen hadde hentet og båret på en fugl med karakteristiske gule rovfuglbein. Tiltalte benektet dette, og viste frem en mørk plastpose med gult trykk. Denne, fortalte han, måtte oppsynsmennene ha sett ham bærende på. Kanskje ikke så rart at tingretten i sine premisser skriver at «tiltaltes forklaring på flere punkter fremstår som oppkonstruert».

Retten fant det bevist at tiltalte hadde skutt vandrefalken og deretter skjult den under en stein. Derimot fant retten ikke tilstrekkelige bevis for at han hadde handlet med forsett. Han ble derfor dømt for en grov uaktsom overtredelse, siden retten ikke kunne utelukke at tiltalte hadde tatt feil av en vandrefalk og en kråke.

Tiltalte anket til Gulating lagmannsrett. Anken, som gjaldt bevisbedømmelsen, ble avvist i desember. Om tingrettens straffutmåling, som ikke var påanket, uttalte lagmannsretten at den «i hvert fall ikke er for streng utfra lovgivers vilje og utviklingen i rettspraksis mot strenge straffer ved faunakriminalitet».

Vandrefalk (*Falco peregrinus*)

En rovfugl som hører til falkefamilien. Den lever i fjell, elvedaler og ved kysten, og er utbredt i hele verden unntatt Antarktis.

Kilde: Wikipedia

Bevissikring og prøvetaking i forurensningssaker

Forurensningssaker skiller seg ikke vesentlig fra andre saker: Et åsted er et åsted, og det skal gjennomføres en vanlig åstedsgranskning. I forurensningssaker har man imidlertid et moment som er både viktig og kanskje uvant, nemlig prøvetaking og analysering av forurensningen. Det kan være noen utfordringer knyttet til dette, som egensikkerhet overfor giftige stoffer, at forurensningen kan være usynlig, hvilke prøver man skal ta, hvordan, hvor og hvor mange prøver som skal tas, og ikke minst hva vi skal gjøre med de etter at de er sikret.

Det kan også være mange forskjellige aktører til stede på et utslippssted, alle med sitt mandat og hovedfokus. På et forurensningsåsted kan vi møte representanter for forurenseren, private aktører/prøvetakere, brannvesenet, kommunen, Fylkesmannen, Miljødirektoratet, Havarikommisjonen, Kystverket, Kystvakten med flere. Det er viktig å huske på at disse ikke nødvendigvis har samme agenda som oss i politiet. Det er kun politiet som kan og skal etterforske en eventuell straffesak, og vi må ikke glemme det. Akkurat som for andre beslag må vi ta eierskap i prøver og være en aktivt deltagende part i prøvetakingen.

Hvorfor er det viktig å sikre prøver?

Det er viktig å sikre prøver for deretter å analysere dem, fordi det kan være helt avgjørende for å kunne påvise forurensning, type forurensning samt å kunne anslå mengder og dermed beskrive forventede effekter. Ved at man har sikret bevis, vil tid spares både i etterforskningen og i retten. Erfaring viser at dersom man har gode prøver og analyser, kan alternative forklaringer ofte utelukkes raskt og behovet for sakkyndige reduseres.

Hvorfor prioritere forurensningssaker?

Det kan være både tidkrevende og kostbart å etterforske forurensningssaker når prøvetaking

og analyser skal gjennomføres. Det er likevel riktig å prioritere dette, da de største miljøtruslene vi har i dag, er alle de helse- og miljøfarlige kjemikaliene som slippes ut i naturen. Noen utslipp er regulerte og lovlige, og det er gitt en utslippstillatelse med en grenseverdi. Andre utslipp kjenner man ikke til, og det er derfor ikke mulig å regulere eller stoppe dem. Noen kjemikalier er så giftige og langsomt nedbryt-

forurensningen i tilfeller hvor den ikke er kjent.

For å kunne håndheve forurensningsloven må vi ha klarhet i hva slags forurensning det er snakk om, mengden av den og hvor den kommer fra. Vi er derfor avhengig av gode prøver, analyseresultater og statistisk tolkning av disse. En forutsetning for dette er gode prøvetakingsrutiner ved hjelp av standardprosedyrer.

Vi beveger oss nå inn på et fagfelt som på godt norsk kalles Environmental Forensics.

Prøvetaking

Gode, representative prøver med sikre analyseresultater kan altså være en uvurderlig hjelp både under en etterforskning og under en hovedforhandling i miljøkriminalsaker. Et representativt prøveuttak er det viktigste og mest avgjørende skrittet for kvaliteten på et analyseresultat. En representativ prøve er lett å definere: Det er en prøve som representerer det mediet den er tatt fra, i tillegg til at den er håndtert på en slik måte at ingen betydelige endringer er skjedd mellom prøvetaking og analyse. Det er umulig å ta en hundre prosent representativ prøve, men vi må etterstrebe å komme så nær som mulig. En feilutført prøvetaking kan i ytterste konsekvens gi verdiløse eller misvisende prøveresultater. Det finnes et eget fagfelt kalt prøvetaking, som omhandler hvordan prøver bør tas, slik at analyseresultatene

« Gode, representative prøver med sikre analyseresultater kan altså være en uvurderlig hjelp både under en etterforskning og under en hovedforhandling i miljø-kriminalitetsaker.

bare, samtidig som de lett bioakkumuleres, at det er forbudt å slippe dem ut i det hele tatt. Disse stoffene reguleres gjennom internasjonale konvensjoner som for eksempel Stockholmkonvensjonen. Hensikten med prøvetaking er derfor å finne og påvise utslipp av slike stoffer samt eventuelle overskridelser av utslippstillatelser. I tillegg er vi interessert i å finne opprinnelsen til

gir oss en sikrest og best mulig beskrivelse av situasjonen.

Det er ikke alltid slik at politiet selv skal ta prøver; ofte bør og må man hente inn fagfolk. Det haster heller ikke alltid med å ta prøver, for eksempel i saker hvor man mistenker at utslippene har foregått over lang tid, eller kanskje til og med fortsatt skjer for eksempel i industriutslipp, eventuelt gamle og nye deponier for avfall osv. Da kan man godt hente inn ekspertise til å bistå med prøvetakingen for å sikre en høyest mulig kvalitet. Men i mange saker spiller tid derimot en viktig rolle, og får man ikke tatt prøven umiddelbart, kan det ofte være for sent. Dette gjelder i akutte utslippssituasjoner som for eksempel punktutslipp til vann. Vann beveger seg raskt, og forurensningen kan endre kjemisk sammensetning meget raskt. Utslipp til luft er enda mer utfordrende, da det kan være vanskeligere å sikre prøven, samtidig som den

« Politiet er ofte blant de raskeste til å rykke ut til et åsted, og det er derfor naturlig at de tar de første prøvene. I tillegg får politiet da eierskap og kontroll over prøvene.

forsvinner og tynnes enda raskere ut enn i vann. Politiet er ofte blant de raskeste til å rykke ut til et åsted, og det er derfor naturlig at de tar de første prøvene. I tillegg får politiet da eierskap og kontroll over prøvene.

I akutte situasjoner må politiet derfor ha mulighet og kunnskap til å ta representative prøver. Når det ikke er umiddelbar hast, bør vi derimot hente inn profesjonelle råd eller hjelp.

Politiet har et eget enkelt prøvetakingssett man kan kjøpe hos PDMT, med både gode manualer for hvordan representative prøver skal tas, samt diverse prøvebeholdere og enkelt verneutstyr. Litt kjennskap til prøvetaking i tillegg til prøvetakingssettet fra PDMT vil gjøre oss i stand til å håndtere prøvetaking på en god måte.

Plan for håndtering av forurensningsaker med prøvetaking

Det vil ofte være mer enn ett mål når man planlegger hva som skal gjøres når et forurensende utslipp har funnet sted. Det primære vil ofte være skadebegrensning med tanke på liv, helse og miljø. Det viktige er da å fokusere på hvilke stoffer utslippet inneholder, hvor giftige de er, og hva vi må gjøre for å begrense skadeomfanget. Men den sekundære hensikten vil være den etterfølgende straffesaksetterforskningen. De ulike målene står ikke nødvendigvis i

noe motsetningsforhold til hverandre, spesielt hvis man er godt forberedt og lager en prøvetakingsplan i forkant. Det å ha en veldokumentert prøvetakingsplan vil støtte alle handlingene man gjør før, under og etter prøvetakingen. En slik systematisk tilnærming vil også tydelig vise retten kvaliteten på arbeidet og øke påliteligheten til bevisene samt hjelpe en med å huske detaljer, både ved rapportskriving og i vitneboksen.

Hvorfor slike planer for håndtering av gitte forurensningsscenarier er så viktige, enten man har utarbeidet dem selv eller hentet dem ut fra andre ressurser som KO:DE eller Interpol-manualer, er at man slipper å huske på alt i en hektisk situasjon når forurensningen først er et faktum. På den måten vil man redusere faren for å overse og glemme noe, og slik hindre etterpåklokskap. Det er viktig å bruke de resursene som finnes, og å ha både prosedyren og prøvetakingssettet klare på forhånd. Da er sjansen for suksess størst.

Vi må også ha i bakhodet at selv om vi i utgangspunktet ikke tenker på saken som en forurensningssak, kan det godt være det likevel. Er man for eksempel kalt ut til en brann, et industriuhell, en arbeidsulykke, eksplosjon e.l., bør man ha i bakhodet at det i tillegg kan ha skjedd en forurensning, uavhengig av foranledningen. Er det grunnlag for å tro at det kan ha skjedd en forurensning, må man straks tenke bevis sikring og prøvetaking.

Ved akutt forurensning må vi i politiet altså kunne ta prøver selv, men i mer kroniske forurensningssaker kan politiet hente inn ekspertise i tilfeller hvor det enten er vanskelig tilgjengelig, farlige kjemikalier eller for eksempel luftforurensning.

Egensikkerhet

Det er viktig å ha egensikkerhet på åstedet i bakhodet i forurensningssaker. Noen kjemikalier kan være farlige å puste inn eller få i kontakt

med huden. Det er derfor viktig raskt å bringe på det rene hva slags forbindelser som kan være sluppet ut. Spør dem som arbeider ved stedet, vitner, se på merking på eventuell emballasje, etterspør datablader hvor det skal stå hva slags forbindelser og farer det dreier seg om, osv. Vi lykkes ikke alltid i å kartlegge dette forut for en eventuell prøvetagning, og da må vi ta høyde for det i vår risikovurdering før vi gjør noe. Det er viktig at vi ikke eksponeres for farlige doser av kjemikalier. Vet vi ikke hva forurensningen består av, må vi håndtere den som om den var meget giftig.

I risikovurderingen er det viktig å ta med momenter som hvilke forbindelser det dreier seg om, i hvilken form de foreligger, hvilke kon-

Straks en forbindelse eller stoffblanding som for eksempel drivstoff kommer ut i naturen, begynner ting å skje med den. Den vil ikke forbli som den var lenge, avhengig av vær og temperatur og hvorvidt den er sluppet til vann eller grunn.

sentrasjoner det er snakk om, og hvor lenge vi eventuelt vil eksponeres. En slik risikovurdering må alltid gjennomføres før en prøvetagning. Er vi usikre, skal vi ikke ta prøvene. En tommelfingerregel er at vi aldri går inn i dårlig ventilerte rom, og at vi aldri må stole på menneskelige sanser til å bestemme atmosfæren. Nesen venner seg raskt til lukt, og mange stoffer kan hverken sees eller luktes. Når det er sagt, vil de fleste situasjoner hvor vi skal ta prøver selv, dreie seg om utslipp av væsker til jord og vann

utendørs, hvor risikoen for helsefarlig eksponering vil være lav. Hvis vi benytter helt enkelt verneutstyr som vernebriller, plasthansker og eventuelt ansiktsmaske ved støv som kan virvles opp, er vi godt rustet for de fleste tilfeller. Er det snakk om utslipp av gass eller røyk, er vi uansett avhengig av hjelp fra for eksempel brannvesenet, som kan ta prøver for oss med fullt røykdykkingsutstyr.

Tidsaspektet

Når vi tar prøver i en forurensningssak, er vi ute etter å finne ut hva den består av, samt konsentrasjonen. For å klare dette må vi etterstrebe at prøven er representativ for det mediet vi ønsker å undersøke. Her kommer bl.a. tidsaspektet inn; straks en forbindelse eller stoffblanding som for eksempel drivstoff kommer ut i naturen, begynner ting å skje med den. Den vil ikke forbli som den var lenge, avhengig av vær og temperatur og hvorvidt den er sluppet til vann eller grunn.

Hvis man ser for seg et oljeutslipp til vann, kan tiden være avgjørende for å klare å ta gode nok prøver til for eksempel å kunne få et treff som samsvarer med den mistenkte kilden til forurensningen. Straks oljen kommer ut i vannet, vil nemlig de flyktige komponentene begynne å fordampe, de vannløselige vil løses opp, komponenter med en høyere tetthet enn vann vil sedimentere, oljen vil spres, oksideres, emulgeres, dispergeres og til slutt også etter hvert biodegraderes. Dette vil vanskeliggjøre arbeidet med å knytte forurensningen til en mistenkt kilde eller finne den riktige kilden blant flere mulige. Prøver og analyser av disse gir oss kun øyeblikksbilder av situasjonen; straks vi forsøker å si noe om tiden forut eller etterpå, øker usikkerheten raskt.

For å komplisere saken ytterligere er det lettere å ta prøver av olje på vann enn utslipp av klorerte løsemidler, som har en høyere tett-

het og vil legge seg langs bunnen istedenfor å flyte på overflaten. Det er derfor viktig ikke kun å ta prøver på vannoverflaten, men også på bunnen. Er forurensningen inhomogen, er det ekstra viktig å ta mange prøver for å få et fullstendig bilde av forurensningen. Det samme gjelder selvfølgelig for prøvene man tar av den mistenkte kilden. Mistenker man for eksempel at forurensningen kommer fra en tank, enten den er på et skip eller står på land, må man ta prøver av tanken. Det er da viktig å huske på at tanken godt kan bestå av mange forskjellige sjikt fra bunnen og opp til overflaten. På bunnen av tanken ligger kanskje en delvis fast masse, og over denne kan det ligge en tung

er en av grunnene, i tillegg til egensikkerhet, til at det er så viktig å finne ut mest mulig om hva forurensningen kan bestå av, før man begynner prøvetakingen. Består den av lett olje eller tunge klorerte forbindelser? Er den homogen (f.eks. drivstoff) eller inhomogen som for eksempel fra en tank inneholdende forskjellige væsker som i eksempelet ovenfor? Slike vurderinger vil være avgjørende for hvor mange prøver man tar, og fra hvor prøvene best kan sikres. Er det høy usikkerhet tilknyttet hva forurensningen består av, krever det mange flere prøvesteder for å øke sannsynligheten for å klare å påvise hele forurensningsbildet.

Prøvetaking

For å ta et konkret eksempel kan man tenke seg et punktutslipp til en bekk. I dette tilfellet er det viktig å sikre prøver av forurensningen før den forsvinner ut i havet, vi må altså gjøre det raskt selv. Da er det viktig å begynne å ta prøvene nederst i vassdraget denne bekken hører til, for så å ta prøver oppover mot det mistenkte utslippspunktet. Dette for å øke sannsynligheten for at forurensningen kommer med i noen av prøvene. Det kan i noen tilfeller bare være snakk om timer fra et utslipp kommer ut i et vassdrag, før det når havet. Det er viktig at man tar prøver der vannet renner fritt, og ikke i stille bakevjer. Det kan være lurt å ta et skritt ut i elven og ta en prøve ovenfor der du selv står. Fotodokumentasjon fra hvert prøvested er viktig, og ser man død eller døende fisk, må disse samles inn og tas vare på. Den siste prøven vi

tar, er en referanseprøve oppstrøms der man mistenker at utslippspunktet er. Referanseprøven viser bakgrunnen i vassdraget og er svært viktig, så man har noe å sammenligne med i vurderingen av forurensningen. En begrensning i antall prøveflasker kan redusere antallet mulige prøver, så man må bruke sunn fornuft og vurdere nøye hvor potensielle utslippskilder kan være, og hvor man tar prøvene. Det er viktig å fylle prøveflaskene helt fulle, så de inneholder minimalt med luft, samt at man skrur korkene godt igjen. Dette for at det skal skje færrest mulig kjemiske reaksjoner med prøvene før vi får analysert dem. Får man i tillegg ikke levert dem til et egnet analyselaboratorium med en gang, er det viktig at de lagres kaldt og mørkt – da skjer reaksjoner svært langsomt. Den best egnede størrelsen på prøveflaskene er én liter, da har man i de fleste tilfeller nok prøve til å få gjennomført de analysene man ønsker. I politiets prøvetakingssett er det fem én liters prøveflasker tiltenkt vannprøver i tillegg til fem mindre tiltenkt jordprøver. Trenger man flere flasker, og det haster, kan man supplere med å kjøpe inn tomme flasker på nærmeste apotek, jernvareforretning o.l.

I noen tilfeller klarer man ikke å fange opp vannforurensningen fordi man tar prøver for sent, eller fordi den tynnes meget raskt, eventuelt synker til bunnen og på den måten er vanskelig å nå. I slike tilfeller kan man vurdere om det er hensiktsmessig for eksempel å ta prøver av sedimenter i vassdraget. Forurensning i vannet kan nemlig binde seg/adsorberes på overflaten

« Det kan i noen tilfeller bare være snakk om timer fra et utslipp kommer ut i et vassdrag, før det når havet.

saltholdig væske. Over her igjen kan man finne en lettere vannfase før væsken gradvis øker i konsentrasjon av oljeinnhold når man beveger seg oppover i tanken. På toppen flyter kanskje et lett oljeprodukt som bensin. Dette er hverdagen i mange mottaksanlegg langs kysten som tar imot tankvask og rens fra for eksempel skip. Det sier seg selv at bare å ta prøver fra toppen av tanken eller bunnen ikke er godt nok. Dette

til partikler og sedimenteres. I motsetning til når man tar vannprøver, søker man opp stille bak-
evjer og kulper hvor vannet er rolig og partikler
kan få mulighet til å sedimenteres. Det kan ofte
være fornuftig å ta sedimentprøver, uavhengig
av om man klarer å fange opp forurensningen i
vann, for forurensningen kan bli værende over
lengre tid og noen ganger oppkonsentreres i
sedimenter. For å ta gode og representative
sedimentprøver trenger man spesialisert utstyr,
politiet må derfor hente inn hjelp til prøvetaking-
en. For sedimentprøver er ikke tidsfaktoren
så viktig, så om det går noe tid fra utslippet til
prøvene tas, er det ikke avgjørende for gode
resultater på samme måte som for vannprøver.
Det er ikke alltid mulig å sikre sedimentprøver,
for eksempel i vassdrag med sterk strøm og i
dype fjorder med en sterk utadgående strøm.
Sedimenter vil være vanskelig å finne, og foru-
rensning vaskes fort ut i dypet og tynnes raskt
ut. At man ikke finner noe, betyr derfor ikke at det
ikke har skjedd et utslipp. Den muligheten vi står
igjen med da, er å ta prøver av den mistenkte
kilden for eksempel på et industriområde, og å
ta prøver av overflatevann, oljeutskiller, rense-
anlegg samt for eksempel jord- og støvprøver.
Finner man noe her, men ikke ute i miljøet, kan
det forklares ved at forurensningen raskt er løst,
fortynnet eller spredt.

Konkret og mer detaljert informasjon om
hvordan man tar prøver, merker dem, noterer
osv., er godt beskrevet i manualen som følger
politiets prøvetakingssett og vil etter hvert også
komme på KO:DE.

Tekst: spesialetterforsker og biolog **Solveig Ravnum** / Foto: **Freeimages**
 // solveig.ravnum@politiet.no

På kanten av en ny krise?

Menneskers sløsing med jordas ressurser og menneskeskapt forurensning til luft, vann og jord har vist seg å få mange og uante konsekvenser. Alle store kretsløp på kloden har endret seg, både karbonets kretsløp med klimakrisen som følge og nitrogenets kretsløp med forsuring og overgjødning som følge. Men få kretsløp har endret seg så drastisk som fosforets kretsløp.

Takket være menneskelig aktivitet er det i dag 400 % mer fosfor i omløp i verden enn det som er naturlig (se referanse 1, 6). Dette har resultert i at fosfor faktisk er en mangelvare i dag, på tross av at det pøses ut enorme mengder av både fosfor og nitrogen fra jordbruk, oppdrettsvirksomhet og kommunale avløp som forurensrer og ødelegger vannforekomstene. Lufta består av 78 % nitrogen – et uendelig reservoar som heldigvis ikke lar seg påvirke så lett. Men fosfor er det verre med. Fosfor utvinnes nemlig fra en spesiell type stein (fosforitt) som det snart ikke er mer igjen av i verden. Hele 82 % av fosforet utvinnes for å produsere kunstgjødning, fosfor er nemlig en av de viktigste komponentene i kunstgjødning. Matproduksjonen vår kan påvirkes skremmende raskt dersom fosforlagrene tar slutt. Per i dag har uregulert og uhemmet bruk av denne ikke-fornybare råvaren – en «bruk-og-kast»-mentalitet – ført til enveistransport av fosfor fra gruveutvinning til produksjon av kunstgjødning, via planter gjennom mat og fôr til mennesker og dyr, og til slutt med kloakken rett til sjøs. I havet gjør fosforet mer skade enn å forårsake overgjødning med giftig algeblomstring og skakkjorte økosystemer som følge. Fosforet som dumpes i havet er nemlig tatt ut av sin naturlige biogeokjemiske syklus; i havet blir

fosforet såpass fortynnet at det blir utilgjengelig for videre menneskelig bruk i nærmeste fremtid, og det vil ta flere millioner år før dette fosforet sedimenterer på havets bunn og forflyttes ved geologiske prosesser til fosforstein på land som igjen kan brukes av mennesker.

Det spesielle med fosfor er at det er en ikke-fornybar ressurs uten noe mulig alternativ. Olje er også en ikke-fornybar ressurs, men den kan erstattes av andre energikilder. Fosfor kan bare erstattes av mer fosfor. Den eneste måten å løse den kommende fosformangelen på, er ved gjenvinning og gjenbruk av fosfor. Dessuten må overforbruk og feilbruk unngås: Med dagens metoder går hele 80 % av fosforet som er ment for kunstgjødning, tapt på veien til matfatet!

Årsaker til fosforkrisen: – et uerstattelig element

Fosfor er et grunnstoff som i likhet med karbon, hydrogen og oksygen er en livsnødvendig byggestein for alt liv på jorda. Både planter, sopp, dyr og bakterier trenger fosfor til cellemembran, arvestoff og stoffskifte. Et av de viktigste molekylene i alle cellers energiomsetning, ATP, bruker fosfor i form av små energipakker av fosfationer som leveres der

det trengs i organismen. Med andre ord, livet på jorda ville ikke vært mulig uten fosfor.

Mennesker og dyr får fosfor gjennom maten de spiser. Menneskekroppen inneholder 700–900 gram fosfor, det meste i knokler og tenner, og en daglig tilførsel av 600–750 milligram fosfor er nødvendig (2). Plantene får fosfor fra jorda, planterøttene suger til seg oppløst fosfor fra vannet i jorda. Dette fosforet kommer enten via naturlig tilførsel fra forvitret stein eller er tilsatt gjennom kunst- og husdyrgjødsel og

« Fosfor er et grunnstoff som i likhet med karbon, hydrogen og oksygen er en livsnødvendig byggestein for alt liv på jorda.

planterester. Tidligere brukte bøndene lokale og fornybare fosforkilder som ulike typer gjødning og matavfall. Men med den grønne revolusjonen etter 1945, som ble trigget av befolkningsvekst, sult og urbanisering, eksploderte utvinningen av fosfor til bruk i kunstgjødning, og avlingene ble

mangedoblet slik at man kun trengte ¼ av land-jordarealet for å mette milliarder av mennesker (3). Men prisen på denne «quick fix-oppskriften» for å fø verdens voksende befolkning kan bli svært dyr.

– ujevn global fordeling

Fosfor utvinnes gjennom gruvedrift fra et mineral som kalles fosforitt, eller råfosfat. Fosforsteinen tilsettes sterke syrer slik at fosfationer løses ut. Denne fosforsteinen er en ikke-fornybar ressurs som har blitt både sjeldnere og dyrere de siste årene. Dessuten er fosfor veldig ujevnt fordelt både geografisk mellom ulike land og mellom brukerne, dvs. fattige og rike bønder (3). Marokko sitter på 75 % av verdens gjenværende fosforlager, resten finnes i Vest-Sahara (okkupert av Marokko i dag), Kina, Sør-Afrika, Florida, Kolahalvøya, Canada, Jordan, Syria, Algerie og Irak. Dermed er de fleste bøndene i verden avhengige av én og samme kilde til fosfor som brukes i kunstgjødsel. Per i dag er det kun de rike landene som har råd til kunstgjødsel. I land der fosfor trengs mest, har bøndene ikke råd til kunstgjødsel. Dette gjelder 1/6 av verdens bønder, spesielt i Afrika der jorden er naturlig fattig på fosfor. Denne ubalansen i tilgangen på fosfor er dermed en kilde til geopolitiske spenninger i verden.

Foreløpig snakkes det lite om fosformangel. Prisøkningen på fosforitt på 800 % i 2008 trigget en ny bevissthet om følgene av global fosformangel for verdens matlager. Noen forskere mener at verdens fosforlager tar slutt i løpet av 20–30 år, andre regner med 70–100 år, og de mest optimistiske sier vi har nok til flere hundre års forbruk, avhengig av hvilke modeller som blir benyttet, og hvilke antagelser som blir lagt til grunn (3). Den norske gjødselgiganten Yara, verdens tredje største kjøper av fosfor, er blant de som ikke er bekymret for klodens fosforreserver (4).

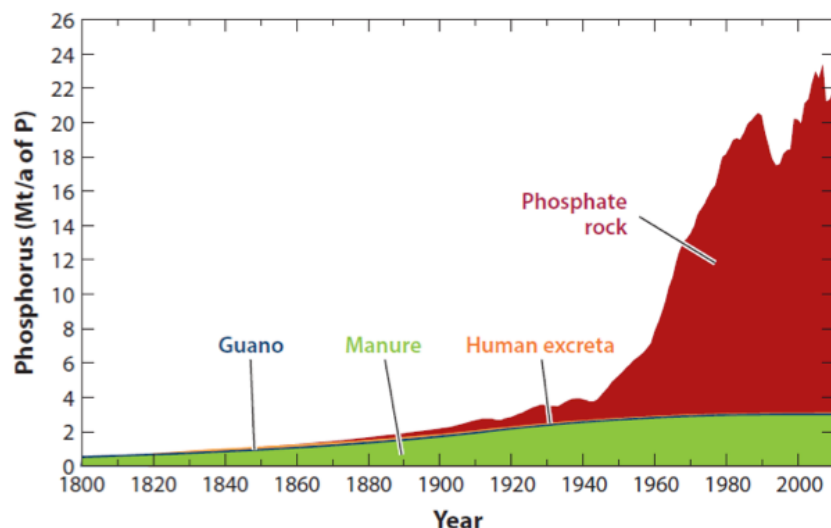
– misbruk og luksusforbruk

Fra naturens side er fosfor godt balansert og resirkulerer langsomt mellom litosfæren (sedimentære bergarter) og hydrosfæren (ferskvann og hav) (5). Men menneskene har endret fosforets naturlige biogeokjemiske syklus ved å forflytte fire ganger så mye fosfor som normalt fra fosforstein til miljøet (6). Overforbruk av fosfor er et stort problem i dag: Enorme mengder blir borte som svin på veien mot matfatet – kun 1/5 av alt fosfor som utvinnes fra fosforstein, blir til slutt konsumert som mat (7). For øvrig bruker rike land betydelig mer kunstgjødsel enn de trenger slik at jorda blir overmettet med fosfor

« 90 % av alt fosfor brukes i dag hovedsakelig til mat- og fôrproduksjon, men også andre næringer benytter seg av stadig mer fosfor – paradoksalt nok også for å lette på klimakrisen og minske CO₂-utslippet! »

og ender opp i nærliggende vannforekomster og landområder (4, 8, 9). I Norge tilføres det for eksempel alt for mye kunstgjødsel og husdyrgjødsel til dyrbar jord i Rogaland slik at jorden blir overmettet med fosfor, sammenliknet med Østfold der det er færre husdyr og mye mer dyrket mark enn i Rogaland (8).

90 % av alt fosfor brukes i dag hovedsakelig til mat- og fôrproduksjon (3), men også andre næringer benytter seg av stadig mer fosfor – paradoksalt nok også for å lette på klimakrisen og minske CO₂-utslippet! Forbruket av fosforstein har nemlig økt til dyrking av biomasse (sukkerør, mais, raps og soya) som brukes til produksjon av biodrivstoffene bioetanol og biodiesel

Figur 1. Historisk oversikt over ulike fosforkilder fra år 1800 til 2000.

Guano = fuglemøkk.

Manure = husdyrgjødsel.

Human excreta = kloakk.

Phosphate rock = fosforstein.

Mt/a = megatonn per år.

(Fra Ref 3; Dana Cordell & Stuart White 2014).

(3, 10). Fosforsteinen brukes også til produksjon av elektriske biler: hele 60 kg fosfor går med til ett enkelt elbilbatteri (3, 11)! Det er forsvinnende lite fosfor i den store sammenhengen, men det er likevel viktig å se det totale bildet.

Løsninger på fosforkrisen:

– global samhandling og endret regelverk

Forskere i Norge og i resten av verden er stort sett enige om at verden vil oppleve mangel på fosfor innen overskuelig framtid, og at den eneste måten dette kan løses på, er bærekraftig bruk av denne livsviktige ressursen, både ved gjenbruk og resirkulering. For å oppnå dette kreves global samhandling og endringer i regelverket for forvaltning av fosforressursene (3, 12). Kvotehandling for bruk og utslipp av fosfor kan bli en del av framtiden (13, 14).

I Norge har ingen ansvar for fosforproblematikken siden fosfor både er en ressurs og et forurensningsproblem som dessuten er regulert i ulike lovverk (12). Den norske gjødselvarerforskriften omhandler for eksempel bruk av husdyrgjødsel, men ikke kunstgjødsel, og det finnes ingen krav til geografisk spredning av gjødsel for å unngå sløsing eller noen krav til lagring av gjødsel for utnyttelse av biogass som dannes (12, 8, 15). Videre er jordbruket den største kilden til forurensende fosforutslipp til ferskvann og en av de viktigste årsakene til at vannforskriftens mål om god vannkvalitet ikke nås (12, 14, 16).

Det er heller ingen krav i akvakulturloven om rensing eller utnyttelse av alt avfallet fra oppdrettsvirksomheten langs kysten, som tross alt er Norges største utslippskilde av fosfor (17, 12).

EU-kommisjonen har utarbeidet en rapport om bærekraftig bruk av fosfor (12, 18) og et forslag til sirkulær økonomi for å holde ulike ressurser lengre i omløp ved å involvere avfallssektoren og ved å revidere rammedirektivet for avfall. Regjeringen i Norge besluttet i 2015 at det skal utarbeides en nasjonal bioøkonomistrategi for bærekraftig utnyttelse av biomasse, men foreløpig finnes det ingen strategi for fosfor i Norge (12).

– bærekraftig bruk av fosfor & miljøvennlig energi på kjøpet!

Ifølge en undersøkelse gjort av norske forskere kan husdyrgjødsel og kloakkslam være nok til å nå behovet av fosfor i norsk jordbruk, dvs. vi kan klare oss helt uten kunstgjødsel (8)! Mye kan altså gjøres med litt endringsvilje, og flere gode forslag finnes innen både avløpsbransjen, jordbruket og fiskeoppdretten:

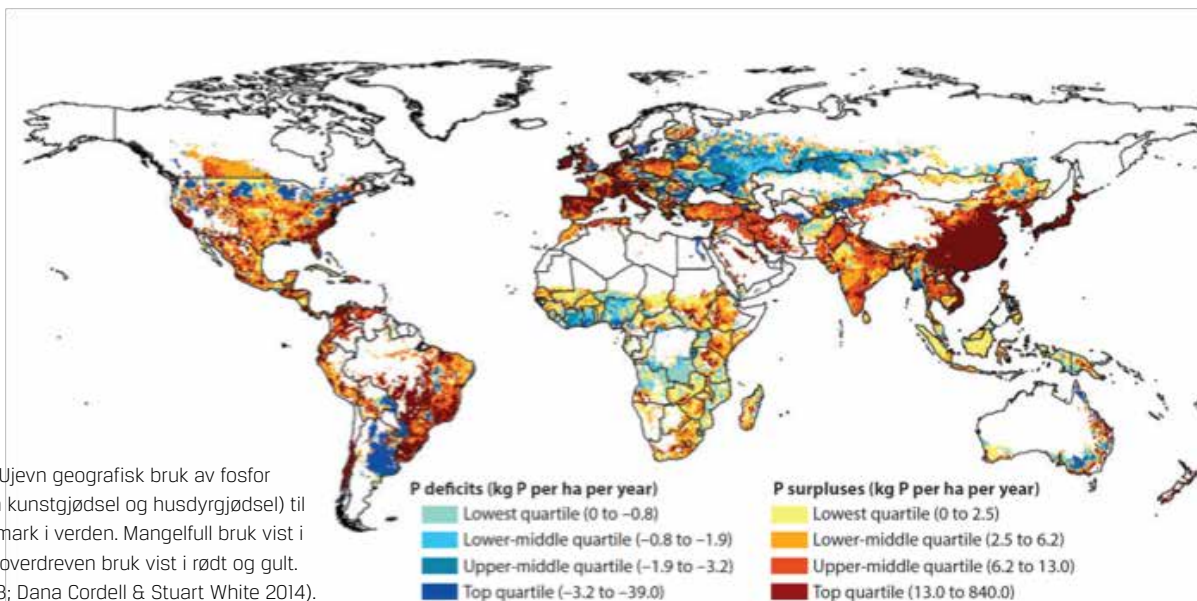
1. Norske avløpsanlegg renser og utnytter en del av fosforet ved gjødsling med avløpslam, men 1440 tonn fosfor slippes likevel årlig ut i havet, og denne ressursen bør utnyttes (12, 20). Men avløpslammet inneholder foreløpig fosfor som er lite plantetilgjengelig grunnet rester av

« Ifølge en undersøkelse gjort av norske forskere kan husdyrgjødsel og kloakkslam være nok til å nå behovet av fosfor i norsk jordbruk, dvs. vi kan klare oss helt uten kunstgjødsel!

aluminium og jern fra den kjemiske fellingen av fosforet. En løsning på dette er å bruke biologisk fosforfjerning (8, 22). Biogass fra lagring av kloakkslammet kan også utnyttes (23), og toaletter som kan skille ut fosforet fra urin til bruk for bønder, er også foreslått (9).

2. Husdyrgjødselen som årlig produseres i Norge, inneholder 11600 tonn fosfor, og alt brukes til gjødsling i jordbruket. Men det gjødsles i dag uten å ta hensyn til hvor i landet det virkelig trengs. Noen områder får for mye (Rogaland), og andre deler får for lite (Østfold). Derfor bør det innføres målinger av fosforinnholdet i jorden (8, 12). Dessuten bør biogassen som dannes ved lagring av gjødsel, fanges opp og benyttes som biodrivstoff, deretter kan den ferdigfermenterte gjødselen med høyt fosforinnhold brukes til gjødsling (21).

3. Dyrkbar mark i Norge blir årlig tilført store

Figur 2. Ujevn geografisk bruk av fosfor (både fra kunstgjødning og husdyrgjødning) til dyrkbar mark i verden. Mangelfull bruk vist i blått, og overdreven bruk vist i rødt og gult. (Fra Ref 3; Dana Cordell & Stuart White 2014).

mengder fosfor ved gjødning: husdyrgjødning bidrar med 11600 tonn, kunstgjødning med 8400 tonn, organisk gjødning med 2500 tonn og atmosfærisk deponering med 200 tonn (12). Kun 49 % av dette fosforet tas opp av plantene, 5 % renner av til vannressursene og 46 % blir værende i jorden som en potensiell ressurs som kan utnyttes (12).

4. Fiskeoppdrett er den største kilden til utslipp av fosfor i Norge i dag. 9000 tonn fosfor slippes årlig urensset rett ut i havet (12). Dette er store mengder fosfor som bør fanges opp og utnyttes, for eksempel i lukkede eller landbaserte oppdrettsanlegg der fosforet renses fra avløps-slammet (12). En annen og bedre mulighet er sammenslåing av fiskeoppdrett med taredyrking i nærheten (19). Taren vil ta hånd om fiskeavfallet og den samme taren kan deretter høstes og

brukes til utvinning av bioetanol. Det er mye gunstigere å bruke sjøplanter enn landplanter til biodrivstoff, da store landarealer, kunstig vanning, forurensende insektgift og gjødning blir overflødig. Restene av taren som ikke går til energiutvinning, kan bli brukt både som gjødning og fiskefôr og dermed er sirkelen sluttet – fosforet er både gjenbrukt og resirkulert!

Sluttbemerkninger

Isaac Asimov varslet om fosformangel for mange tiår siden og omtalte fosfor som «livets flaskehals» (24). Til dags dato har vi bare økt bruken, eller snarere misbruken, av den stakkars steinen. Dag Hessens spøkefulle kommentar i hans seneste bok peker på en skummel side av fosforproblematikken: «Skulle jeg satt mine aksjer i gruvedrift, måtte

det bli i Marokkos fosfatgruver» (1). Selv om vi ikke med sikkerhet kan si når fosforsteinen tar slutt, så burde uvissheten om fremtidens fosforlagre og konsekvensene av uregulert fosforbruk i form av blant annet forurensede elver, innsjøer, hav og landjord, og ikke minst risikoen for matmangel, være grunn nok til å endre bruken av fosfor allerede i dag.

« Skulle jeg satt mine aksjer i gruvedrift, måtte det bli i Marokkos fosfatgruver.

Dag Hessen

Referanser: 1. Hessen, D. (2015) Karbon – en uautorisert biografi, Cappelen Damm AS. 2. Store norske leksikon, www.snl.no. 3. Cordell, D. og White, S., (2014) Life's Bottleneck: Sustaining the World's Phosphorus for a Food Secure Future, *Annual Reviews of Environmental Resources*, 39:161–88. 4. Tjersland, J. (2014) Frykter økologisk kollaps <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/miljoevorn/frykter-oekologisk-kollaps/a/23224838/>. 5. Filippelli, G. M., (2011) Phosphate rock formation and marine phosphorus geochemistry: the deep time perspective. *Chemosphere* 84(6): 759–66. 6. Lavelle, P. m.fl. (2005) Nutrient cycling. In *Ecosystems and Human Well-being: Current State and Trends*, Vol. 1, pp. 331–53, <http://www.milenniumassessment.org/documents/document.281.aspx.pdf>. 7. Cordell, D. m. fl. (2009) The story of phosphorus: global food security and food for thought. *Global Environmental Change* 19(2):292–305. 8. Hanserud, O. S. m.fl. (2015) A multi-regional soil phosphorus balance for exploring secondary fertilizer potential: the case of Norway, *Nutrient Cycling in Agroecosystems*, 24 August 2015. 9. Kjensli, B. (2008) Fosforkrisen er her, <http://forskning.no/mat-landbruk-naturressursforvaltning-miljoteknologi/2008/12/fosforkrisen-er-her>. 10. Hein, L. & Leemans, R. (2012) The impact of first-generation biofuels on the depletion of the global phosphorus reserve. *Ambio* 41(4): 341–49. (131). 11. Vermes, T. (2015) Verden kan gå tom for fosfor – og mat, <http://www.abcnyheter.no/nyheter/2015/09/16/194872364/verden-kan-ga-tom-fosfor-og-mat>. 12. Miljødirektoratet (2015) Bedre utnyttelse av fosfor i Norge, Rapport M-351, 2015. 13. Cordell, D. og White, S., (2014) Phosphorus security: global non-governance of a critical resource for food security. In *Edward Elgar Encyclopedia of Global Environmental Politics and Governance*, Cheltenham, UK. 14. European Commission (2000) Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council establishing a framework for the Community action in the field of water policy. O.J (L 327) 22/12/2000 P. 0001–0073. 15. Gjødningsevalueringen <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2003-07-04-951>. 16. Vannforskriften <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-12-15-1446>. 17. Akvakulturloven <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-79>. 18. European Commission (2013) Consultative Communication on the Sustainable Use of Phosphorus, Brussels, 8.7.2013, COM(2013) 517 final, <http://ec.europa.eu/environment/consultations/pdf/phosphorus/EN.pdf>. 19. Sørås, S. (2015) Seaweed Energy Solutions, <http://ungenergi.no/sjogress-pa-tanken-eller-sjogress-i-tankene/>. 20. SSB (2015) Kommunale avløp, Rapport 2015/53. 21. Sørås, S. (2015) Kumøkk – bondens gull, <http://ungenergi.no/kumokk-bondens-gull/>. 22. Estevez, M. M. og Blytt, L. D. (2015) Oversikt over teknologier for gjenvinning av fosfor i avløpsanlegg, Vann 02–2015, <http://www.researchgate.net/publication/279445970>. 23. Cordell, D. m. fl. (2011) Towards global phosphorus security: a systems framework for phosphorus recovery and reuse options, *Chemosphere* 84(6):747–58. 24. Asimov, I. (1974) *Asimov on Chemistry*. New York: Doubleday.

AS Rockwool – et grensetilfelle for anvendelse av foretaksstraff?

Natt til 20. mars 2013, arbeidet en maskinoperatør ved AS Rockwool ved en emballeringsmaskin/pakkerigg for ferdigstabler av mineralull. Som følge av at biter av emballeringsplasten hadde falt ned inne i maskinen/riggen og blokkerte denne, måtte operatøren inn i den for å rydde. Slik rydding inne i maskinen var en (ordinær) del av arbeidsprosessen. På vei inn i maskinen snublet han i noen plaststrimler eller tilsvarende som lå på gulvet, slo hodet mot enten betonggulvet eller maskinen, besvimte og fikk senere konstatert hjernerystelse som medførte to ukers sykemelding.

Den skadede maskinoperatøren snublet grunnet dårlige lysforhold i arbeidslokalet generelt og ekstra dårlige lysforhold ved maskinen spesielt. Flere arbeidstakere hadde ca. to uker forut for hendelsen klaget over lysforholdene som skyldtes feil type lysarmatur, slik at lysene i taket kun lot seg tenne etter en omstendelig prosess som innebar bruk av lift. Til tross for at det noen dager før den aktuelle ulykken, av samme årsak, hadde vært et tilsvarende (men mindre alvorlig) uhell med en annen arbeidstaker, og de dårlige lysforholdene var varslet muntlig til formannen, verneombudet, basen og dessuten nevnt i minst én skiftrapport, ble lysforholdene ikke utbedret før dagen etter ulykken. De ble enkelt utbedret, riktignok provisorisk, ved at mobile lyskastere ble plassert rundt maskinen.

Arbeidstilsynet fikk melding om ulykken og anbefalte at bedriften ble straffet for brudd på arbeidsmiljøloven § 19-1 første og tredje ledd, Internkontrollforskriften § 5 nr. 6 og arbeidsmiljøloven § 4-4 første ledd jf. Arbeidsplassforskriften § 2-11 første ledd. (Krav til «fullt forsvarlig» arbeidsmiljø, kartlegging av farer og problemer,

risikovurderinger, ikke «tilfredsstillende belysning for å verne arbeidstakernes sikkerhet og helse»)

Østfold politidistrikt utferdiget den 10. september 2014 et forelegg mot AS Rockwool i samsvar med dette, med foretaksstraff på kroner 500 000 i medhold av straffeloven §§ 48a og 48b.

Bedriften vedtok ikke forelegget, og saken ble overført til domstolsbehandling.

I tingretten ble bedriften frifunnet under dissens. Flertallet, de to meddommerne, fant at de objektive vilkårene for straff ikke var oppfylt. Mindretallet, fagdommeren, delte ikke flertallets

syn på dette, men tok ikke stilling til de øvrige vilkårene for straff.

Påtalemyndigheten anket frifinnelsen til lagmannsretten, som – i motsetning til tingretten – enstemmig konkluderte med at vilkårene for foretaksstraff var oppfylt. Det var likevel bare én av dommerne som fant at foretaksstraff burde anvendes i saken. Bedriften ble derfor frifunnet på nytt.

Påtalemyndigheten anket frifinnelsen til Høyesterett og anførte at foretaksstraff burde anvendes. AS Rockwool gjorde prinsipielt gjeldende at de objektive vilkårene for foretaksstraff etter strl. (1902) § 48a ikke var oppfylt, subsidiært at foretaksstraff ikke burde idømmes, jf. strl. (1902) § 48b.

Høyesterett fant enstemmig at vilkårene for anvendelse av foretaksstraff var oppfylt. Et flertall av dommerne (3-2) fant også at foretaksstraff burde idømmes og fastsatte boten til kroner 100.000.

Presumsjon for anvendelse av foretaksstraff når lovens vilkår er oppfylt?

Høyesterett gjentok rettssetningen fra Rt. 2011 s.1738 (Polardrift AS) og Rt. 2012 s. 770 (AS

« Høyesterett slo imidlertid fast at "overtredelser av arbeidsmiljølovens bestemmelser til vern av liv og helse – som denne foreliggende saken gjelder – (er) et område hvor foretaksstraff er særlig egnet.

Norcem) om at det ikke gjelder noen generell presumsjon for at foretaksstraff skal ilegges selv om vilkårene etter § 48a er oppfylt, og at det heller ikke gjelder en slik presumsjon ved overtredelse av arbeidsmiljøloven. Høyesterett slo imidlertid fast at «overtredelser av arbeidsmiljølovens bestemmelser til vern av liv og helse – som denne foreliggende saken gjelder – (er) et område hvor foretaksstraff er særlig egnet.» Begrunnelsen for dette er at straffetrusler for brudd på nettopp arbeidsmiljøloven kan ha en reell preventiv betydning, jf. § 48 b, bokstav a. Vurderingen av preventive hensyn som begrunnelse for straff må imidlertid vurderes konkret og i lys av omfanget av og kvaliteten på bedriftens generelle HMS-arbeid. Høyesterett skriver:

Allmennpreventive hensyn taler derfor for foretaksstraff i et tilfelle som det foreliggende. Både den allmennpreventive og individualpreventive virkningen må imidlertid også vurderes i lys av at AS Rockwool har et godt HMS-system og gode systemer for å fange opp avvik. Bedriften har hatt få HMS-hendelser av alvorlig art, og den har fokus på HMS-tiltak. Lagmannsretten viser også til at ulykken med NN ble fulgt opp på en seriøs måte.

Høyesterett fant enstemmig at vilkårene for anvendelse av foretaksstraff var oppfylt. Et flertall av dommerne (3-2) fant også at foretaksstraff burde idømmes og fastsatte boten til kroner 100.000.

Når jeg likevel finner at straffens preventive virkning taler for at det skal anvendes foretaksstraff, skyldes det at oppfølgingen fra NNs overordnede sviktet i forbindelse med å løse problemet med belysningen i maskinområdet. Den mangelfulle belysningen var varslet og tatt opp flere ganger, og bare noen dager før ulykken som NN ble utsatt for, var det en lignende ulykke som skyldtes samme årsak. Hvor høyt opp i arbeidsledelsen informasjonen var kjent er ikke klarlagt, men det er i alle fall klart at formannen og hovedverneombudet hadde denne kunnskapen. Jeg viser her til at anvendelsen av foretaksstraff ikke er betinget av at noen

i den øverste ledelsen har utvist uaktsomhet, jf Norcem-dommen avsnitt 34, hvor ledelsen «over skiftbasnivå» ikke var kjent med de skadeløsende forholdene.

I den konkrete vurderingen av prevensjonshensynet fant Høyesterett også overføringsverdi i førstvoterendes uttalelse i Rt. 2008 side 996 (KPMG-dommen) avsnitt 36:

Mindretallet [i lagmannsretten] peker her på en side ved prevensjonshensynet som ikke må oversees, nemlig den virkning som består i en stadig innskjerping og oppstramming av rutiner, instruksjer og retningslinjer. Jeg vil anta at bevisstheten om en mulig straffereaksjon for foretaket ved at disse ikke blir etterlevd, vil skjerpe årvåkenheten både mot den interne oppfølging og i forholdet til klientene. Den vil dessuten bidra til å rette oppmerksomheten mot hva som kan være særlige risikosituasjoner, og som derfor lett kan aktualisere foretaksstraff.

Anvendelse av aml. § 19-1 tredje ledd?

Tiltalen mot AS Rockwool omfattet også overtredelse av straffskjerpelsesbestemmelsen i arbeidsmiljøloven § 19-1, tredje ledd, for overtredelse som «har eller kunne ha medført

alvorlig fare for liv eller helse». Påtalemyndigheten gjorde gjeldende at den dårlige belysningen representerte en risiko for langt mer alvorlige fallskader enn den som skjedde, blant annet fordi den aktuelle pakkemaskinen også besto av en trapp/stige opp til toppen av pakkeriggen, og at man ved en generell risikovurdering måtte se hen til skader som ville kunne oppstå ved fall fra denne som følge av dårlig belysning. Høyesterett delte ikke påtalemyndighetens oppfatning:

Slik jeg forstår bestemmelsen, er det i alle fall tilstrekkelig for straffansvar at risikoen for skade på liv eller helse er særlig stor, selv om det ikke er risiko for alvorlig skade. Det fremgår av det materialet som er fremlagt for Høyesterett at maskinen var inngjerdet, og at den automatisk stoppet når operatøren måtte inn for å rydde vekk avfall. Det synes heller ikke å være noen særlig stor fare for fall fra høyde, ettersom trappen opp til riggen og selve avsatsen, som er 4,5 meter over gulvet, var sikret med rekkverk. Lagmannsretten har ikke tatt stilling til om § 19-1 tredje ledd er overtrådt, men slik saken er opplyst for Høyesterett, kan jeg ikke se at vilkårene er oppfylt.

Straffutmålingen

Rettspraksis gir liten eller ingen veiledning for utmåling av foretaksstraff for brudd på arbeidsmiljøloven. En oversikt over ilagte overtredelsesgebyrer fra Arbeidstilsynet (for overtredelser begått etter 1. januar 2014) gir heller ingen særlig veiledning.

Påtalemyndigheten gjorde i alle tre instanser gjeldende at en bot på kroner 500.000 var passende, men hadde strengt tatt ikke annen praksis å vise til enn Norcem-dommen hvor det samme beløpet ble idømt, og hvor Høyesterett ikke uttalte annet enn at «sett hen til overtredelsens karakter er det beløp aktor har påstått – 500 000 kroner – ikke for høyt».

« Rockwool-dommen illustrerer trolig et grensetilfelle for anvendelse av foretaksstraff på arbeidsmiljørettens område.

Norcem-saken skiller seg fra Rockwool-saken ved at overtredelsene i førstnevnte sak hadde pågått over mange år uten at ledelsen hadde hatt kunnskap om dem, at potensialet for alvorlige skader var høyt, og at den ulovlige arbeidsoperasjonen var benyttet av mange ansatte. I Rockwool-saken var det snakk om overtredelser av relativt kort varighet, nærmere bestemt i noen uker. Potensialet for alvorlige skader på arbeidstakerne ble vurdert som lite. Til gjengjeld var det på det rene at det i Rockwool-saken var gitt gjentatte avviksrapporter til ledelsen uten at noe skjedde, til tross for at

det hadde vært enkelt å foreta en utbedring.

Høyesteretts flertall var ikke enig i påtalemyndighetens anførsler om nivået for foretaksstraffen og uttalte blant annet at et for høyt bøtenivå vil kunne motvirke en åpen og samvittighetsfull rapportering av arbeidsulykker:

Påtalemyndigheten har nedlagt påstand om at foretaksstraffen settes til 500 000 kroner, som svarer til boten som var krevd i forelegget.

Etter mitt syn er dette et vesentlig for høyt beløp. De sentrale momentene ved fastsettelsen er overtredelsens grovhet sammenholdt med hvor enkelt det hadde vært å forhindre ulykken. Skadepotensialet er vesensforskjellig fra Norcem-dommen, hvor det i avsnitt 48 fremgår at 500 000 «ikke [er] for høyt». Det må videre komme bedriften til gode at den har et godt HMS-system. Bøtenivået i en sak som dette må heller ikke være så høyt at det motvirker åpen og samvittighetsfull rapportering av arbeidsulykker. Jeg finner at passende nivå er 100 000 kroner.

Mindretallet stemte for at påtalemyndighetens anke burde forkastes, og fremholdt at en foretaksstraff i dette tilfellet ikke kunne anses for å ha en reell preventiv betydning:

..etter mitt syn [bør] man være tilbakeholden med å straffe i tilfeller der skadepotensialet er forholdsvis lite, skyldgraden er lav og bedriftens generelle HMS-rutiner er gode. I slike situasjoner vil straffens preventive virkning være liten. Selv ikke en mønstergyldig bedrift kan sikre seg helt mot at ulykker skjer. Hvis enhver arbeidsulykke med personskade der skaden kunne ha vært

unngått ender med straff, kan bedriften oppfatte at det ikke hjelper uansett hva man gjør for å forebygge skade.

Ulykken i vår sak skyldtes at problemene med dårlig lys ikke hadde blitt løst da skaden inntraff. Jeg er enig med førstvoterende i at bedriften burde løst problemet raskere selv om de nærmere omstendighetene her ikke er klarlagt. Men det dreier seg uansett om en svikt i et meget kort tidsrom hvor det var fokus på problemet, og hvor skadepotensialet var forholdsvis lite...

Rockwool-dommen illustrerer trolig et grensetilfelle for anvendelse av foretaksstraff på arbeidsmiljørettens område. På ulykkestidspunktet var det ingen alternativer til å henlegge saken eller til å straffeforfølge med påstand om reaksjon i form av foretaksstraff. Slik er det ikke nå. Etter ikrafttredelsen av arbeidsmiljøloven § 18-10 (med virkning fra 1. januar 2014) er Arbeidstilsynet gitt hjemmel til å utferdige overtredelsesgebyr hvor vurderingskriteriene i det vesentlige tilsvarer straffeloven (2005) §§ 27 og 28 om foretaksstraff. Gebyrets størrelse er imidlertid begrenset oppad til 15 ganger grunnbeløpet i folketrygden. I fremtidige sammenlignbare saker bør derfor vurderinger rundt valg av oppfølging og reaksjon – overtredelsesgebyr fra Arbeidstilsynet eller påstand om foretaksstraff fra påtalemyndigheten – inngå i dialogen som politiet og Arbeidstilsynet forventes å ha i hver enkelt sak.

Tekst: politioverbetjent **Kenneth Didriksen**, ØKOKRIM / Foto: **Kenneth Didriksen**
 // kenneth.didriksen@politiet.no

Konferanse om ulovlig handel med kulturgjenstander

Satser på felles nordisk front

Internettovervåking, felles toll- og politiaksjoner i Norden og mer forskning var noen av forslagene til hva Norden kan samarbeide om for å strupe pengestrømmen som følger av ulovlig salg av kulturminner smuglet ut av Irak og Syria.

I begynnelsen av desember var over 100 representanter for tollvesenet, politiet og kulturminnefaglige institusjoner samlet til en nordisk konferanse i Oslo. Tanken bak konferansen var at små land som de nordiske kan ha større muligheter for å lykkes med tiltak og gjennomføring av konvensjonsforpliktelser hvis aktører på ulike nivåer og i ulike etater samarbeider nærmere på tvers av landegrensene.

Det norske Kulturdepartementet arrangerte konferansen, som ble åpnet av kulturminister Thorhild Widvey. Foruten representanter fra de nordiske landene var det også deltakere fra Interpol og UNESCO.

Felles utfordringer – nordisk løsning

På konferansens første dag ble situasjonen i de fem nordiske landene beskrevet. Hensikten var å avdekke svakheter og behov samt vurdere potensialet for samarbeid ut fra det.

Konferansens andre dag var satt av til nærmere drøfting av mulige konkrete samarbeidstiltak og områder hvor det kan finnes samarbeidsfordeler, hvordan disse best kan utløses og utnyttes, hvordan det praktiske samarbeidet kan foregå, og hva som eventuelt bør være neste skritt.

« Den siste tidens utvikling i Midtøsten har gjort at ulovlig handel med kulturgjenstander ikke lenger bare er aktuelt når det gjelder kulturminnevern. Slik handel har nå også fått en sikkerhetspolitisk betydning – som en kilde til finansiering av terrororganisasjoners virksomhet og grusomme handlinger.

De fem nordiske landene har en rekke felles trekk som gjør at forholdene bør ligge til rette for et effektivt samarbeid om å bekjempe ulovlig handel med kunst og kulturgjenstander:

- Alle fem land har ratifisert UNESCOs 1970-konvensjon om bekjempelse av ulovlig utførsel og innførsel av kulturgjenstander og ulovlig overdragelse av eiendomsrett til slike gjenstander.
- Alle fem land har ratifisert UNIDROIT-

konvensjonen av 1995 om tilbakelevering av ulovlig innførte gjenstander.

- Alle fem land har tiltrådt EUs tidligere direktiv fra 1993 om tilbakeføring av kulturgjenstander og er i ferd med å gjennomføre også det nye direktivet om tilbakelevering som ble vedtatt i fjor.

Sikkerhetspolitikk og terrorfinansiering

Den siste tidens utvikling i Midtøsten har gjort at ulovlig handel med kulturgjenstander ikke lenger bare er aktuelt når det gjelder kulturminnevern. Slik handel har nå også fått en sikkerhetspolitisk betydning – som en kilde til finansiering av terrororganisasjoners virksomhet og grusomme handlinger.

Dette har gjort at FNs sikkerhetsråd i februar 2015 vedtok en resolusjon som påla medlemsstatene å gjennomføre tiltak mot ulovlig handel og rapportere om gjennomføringen til den såkalte al-Qaida-komiteen innen fire måneder. Dette var et ekstraordinært tiltak som kom i tillegg til landenes ordinære oppfølging innenfor rammen av UNESCOs 1970-konvensjon. Den nordiske konferansen i desember var derfor både et svar på forpliktelsene som følger av sikkerhetsrådets resolusjon og 1970-konvensjonen, og en erkjen-

ØKOKRIM-sjef Trond Eirik Schea (til høyre) på konferansen, sammen med representanter fra Sverige og Danmark..

nelse fra det nordiske ministerkollegiet om at det er rom for å effektivisere arbeidet og innsatsen på dette området.

Problemene er komplekse og krevende, og det er viktig å bruke de virkemidlene vi har i Norden, for å bidra til å strupe den ulovlige pengestrømmen til terrorgrupper som driver mennesker på flukt. Det er også avgjørende for offentlige myndigheter å samarbeide med andre relevante aktører, som Norsk institutt for kulturminneforskning, nettauksjonsselskaper og andre som befatter seg med kulturminner.

Aftenposten presenterte 22. november i fjor en oversikt over IS' viktigste inntektskilder. Salg av antikviteter og plyndrede kulturgjenstander innbringer angivelig så mye som 100 millioner dollar i året, og er dermed terrororganisasjonens nest viktigste finansieringskilde, etter olje.

En annen side ved dette nordiske initiativet er at UNESCO nå ser de nordiske landene som foregangsland når det gjelder konkret og praktisk oppfølging av 1970-konvensjonen. Dersom de nordiske landene lykkes med å gjennomføre konkrete fellestiltak, vil dette kunne ha positive ringvirkninger i andre regioner og være en modell til etterfølgelse for andre små land.

Konkrete oppfølgingstiltak fra konferansen

« **Salg av antikviteter og plyndrede kulturgjenstander innbringer angivelig så mye som 100 millioner dollar i året, og er dermed terrororganisasjonens nest viktigste finansieringskilde, etter olje.**

vil etter planen bli forelagt Nordisk ministerråd. De vil så forsøke å enes om noen felles målsetninger som kan legge føringer for videre nordisk innsats for å hindre at nordiske penger finner veien til IS og al-Qaida gjennom ulovlig omsetning av kulturgjenstander.

Noen av punktene som ble notert i den lukkede arbeidsgruppen for nordisk toll og politi:

- Det er behov for tverrsektorielt samarbeid mellom kulturminnemyndigheter og toll- og politimyndigheter.
- Det skal arrangeres årlige møter mellom nordiske toll- og politimyndigheter. Svensk politi tar initiativ til dette.

- Det er behov for å kartlegge kulturminne-kriminaliteten i Norden.
- Politiet og tollvesenet har behov for rask tilgang til kulturminnefaglig ekspertise.
- Det skal sendes en henvendelse til Interpol om hvorvidt det er mulig å gjøre deres database mer tilgjengelig også for publikum.
- Det må satses sterkere på felles internettovervåking.

Konferansens egen nettside:

ccnorway.no/kulturkrim

Tekst: politioverbetjent **Kenneth Didriksen**, ØKOKRIM / Foto: **Freeimages**
 // kenneth.didriksen@politiet.no

«Kultur og penger»

Én gang i året inviterer Senter for kultur- og idrettsstudiar (SKI) til gjennomgang av kulturrikets tilstand på Litteraturhuset i Oslo. SKI er et forskningssenter under Høgskolen i Telemark og Telemarksforskning. Arrangementet samler forskere og andre fagfolk for å presentere korte og poengterte evalueringer av situasjonen på ulike kulturfelt. Temaet for den sjuende utgaven av Kulturrikets tilstand, som gikk av stabelen 29. oktober, var kultur og penger. Under kan du lese foredraget Kenneth Didriksen i ØKOKRIM holdt under konferansen.

Penger og proveniens – i flere nyanser

Kunst- og kulturminnekriminalitet er en kompleks kriminalitetstype, på grunn av de mangeartede strukturene som til tider kan være involvert. Mitt mandat i dag er å fokusere på den markedsorienterte delen av denne kriminaliteten og da hovedsakelig på pengenes rolle i det hvite, svarte og grå kunstmarkedet.

Min påstand, som jeg skal forsøke å underbygge, er at etterspørsel genererer kunst-kriminalitet. Følgelig bidrar vi til å finansiere kriminalitet som rammer oss selv!

Dette komplekse temaet omfatter alt fra terrorfinansiering i Midtøsten til hvitvasking av økonomisk utbytte i mer hjemlige finansmarkeder. Det omfatter også godtroende småsamlere som gjør røverkjøp av kulturminner på internett, og legale brukthandler som blir utnyttet i før-steleddsomsetning av tyvegods. I noen tilfeller er det snakk om bevisst hvitvasking av både penger og proveniens, i andre dreier det seg om legale investeringer der valget står mellom å plassere penger i kunst- og kulturobjekter eller på aksjemarkedet.

Ifølge kriminalstatistikken er kunst- og kulturkriminaliteten en begrenset del av det illegale

Norge. Etter flere års arbeid på dette området vil jeg likevel hevde at denne «sannheten» i stor grad er et uttrykk for hvordan statistikken er satt sammen, og for fagets manglede status.

Bak statistikken ligger det betydelige mørketall. Det kan dreie seg om tyveri som underrapporteres fordi ofrene av ulike grunner ikke anmelder det til politiet, eller om klientell som bevisst jobber for å holde seg under politiets radar. Statistikken forteller kanskje sannheten,

annen måte utnyttet i kriminell virksomhet. Da er det plutselig ingen som føler nok eierskap til å rapportere det til enten politiet eller faglige myndigheter. Det blir en forbrytelse uten offer.

Bak hver sak, både den som inngår i statistikken, og den som det ikke finnes tall på, ligger det som oftest penger – som skal tjenes, fordeles, hvitvaskes og brukes. Og her skifter fargen fra svart til hvitt via flere nyanser.

FN-organisasjonen UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime) har innlemmet kunst- og kulturkriminalitet som en del av den organiserte kriminaliteten. Dette bekrefter langt på vei antagelsen om at personer som i stor skala befatter seg med ulovlig kunst og kulturminner, også er involvert i annen kriminell virksomhet. Det viser også at kulturminnekriminaliteten ikke stopper ved nasjonalstatenes grenser, og følgelig må vi ta hensyn til dette i bekjempelsen av den.

En voksende middelklasse i alle verdensdeler søker å omgjøre økonomisk kapital til kulturell kapital i form av objekter, og den etterspør kulturgjenstander. Dette utgjør et kjøpesterkt og motivert marked for kulturgjenstander, der arkeologiske funn blir kunstob-

« En voksende middelklasse i alle verdensdeler søker å omgjøre økonomisk kapital til kulturell kapital i form av objekter, og den etterspør kulturgjenstander.

men ikke hele sannheten.

Mange kulturminner er offentlige fellesgoder og i alles eie. Og det er svært positivt så lenge alt går bra, men det kan slå negativt ut hvis kulturminnet blir ødelagt, stjålet eller på

Faksimile fra Aftenposten, 26. oktober 2015.

jekter, og kulturarv blir investeringsobjekter. Kunstmarkedets mekanismer sørger for at prisene stiger, og for at markedets økonomiske betydning vokser.

Bekjempelsen

Ifølge en undersøkelse fra 2006 kan illegal virksomhet i kunst- og kulturmarkedet forstås ved at man ser den som en markedsorganisasjon. Et tyveri blir da en produksjonsprosess der det stjalne godset omsettes og skifter eier gjennom flere ledd. En slik prosess omfatter også heleri og hvitvasking av både penger og proveniens.

Den samme undersøgelsen viser også at de fleste kunsttyver har økonomisk vinning som motiv.

Hvis man fokuserer på at kunst- og kulturminnekriminalitet er markedsbasert, kan man dermed forstå mekanismene bak og i neste rekke oppnå en vellykket bekjempelse av den.

Motivene

For å forebygge og for å finne igjen stjålet gods er det også avgjørende å forstå hvem kunststyven er, og hvilke motiver som ligger til grunn.

Motivene kan deles inn i tre hovedgrupper:

1. Statussøkende motiver

- suvenirjakt (bekreftelse på egne bedrifter)
- komplettering av en samling
- psykologiske motiver (selvtilfredsstillende, bekræftende, identitetsskapende)

2. Politiske motiver

- utpressing
- makt til å ydmyke fiender ved å tilegne seg symboltunge objekter («spoils of war»)

3. Økonomiske motiver

- objekter til videresalg eller som bytteobjekt eller betalingsmiddel
- utpressing
- samlerinteresse (jf. antikkprogrammene på tv som alltid har fokus på objektets salgspris)
- finansiering av annen kriminalitet (narkotika, sprit, terror, menneskehandel)

Hvem er tyven, og hvem er offeret?

Det enkleste er kanskje å si hvem den profesjonelle kunsttyven ikke er: Tyven er sjelden en kvinne! Ellers finner vi alle typer menn med de fleste bakgrunner. Noen har planlagt å stjele, mens andre gjør det på impuls, for eksempel

under et museumsbesøk. Noen gjør det for videresalg med fortjeneste, noen på bestilling og andre igjen for å få penger til mat og narkotika. Noen er kompetente og markedsorienterte kunstkjennere, mens andre stjeler alt de kommer over.

Mangfoldet er stort, men de fleste vil likevel falle inn under et av de nevnte motivene. Jeg legger nå til side motivene som gjelder status og politikk, og fokuserer på de som motiveres av økonomisk verdi.

Når en aktør besitter et illegalt kulturminneobjekt og motivet ligger i den økonomiske verdien, brukes objektet aktivt i et marked. Det er da hovedsakelig to primærmarkeder:

1. markedet som gjennom flere ledd hvitvasker både penger og objekter slik at de fremstår som lovlige.

2. markedet som ikke krever hvite penger, og der objektet hovedsakelig brukes til andre illegale tjenester, som i våpenhandel, narkotikahandel og tilsvarende.

Nå skal det nevnes at også i det siste markedet vil aktørene lenger ut i prosessen, og etter flere transaksjoner, forsøke å hvitvaske penger og objekter slik at de kan bli akseptert i det ordinære markedet.

Kunst- og kulturmarkedet, representert ved auksjonshus, brukthandler og antikvarier, er allerede basert på omsetning av brukte gjenstander, og er derfor godt egnet for omsetning av tyvegods. Nettopp derfor finnes det også detaljerte regler i brukthandelloven og -forskriften for hvordan disse skal driftes. Auksjonshus og brukthandler har dessuten i henhold til hvitvaskingsloven rapporteringsplikt, og det er ikke uten grunn.

Netthandel gir også muligheter for å nå et stort marked uten at det stilles for mange spørsmål, og både selger og kjøper gis til en viss grad anonymitet.

Proveniensen hvitvaskes bevisst ved at stjålne objekter holdes skjult til tyveriet er glemt, og deretter bygges det opp en ny historie gjennom blant annet utstillinger og avtalte kjøp og salg. Denne «calm down»-perioden for å få fokuset bort fra hendelsen fungerer som regel bra.

Kunst mangler som oftest produktionsnummer og strekkoder og kan være vanskelig å spore, og er derfor attraktive som verdiobjekter blant kriminelle. Kunst- og kulturobjekter brukes, i kraft av sin markedsverdi, til betaling, garantistillelse og rentebetaling i kriminelle miljøer. Kunstobjekter er i utgangspunktet lovlig varer, og derfor er det vanskelig å kvantifisere hendelser der kunst blir brukt i kriminell virksomhet.

Hendelser som skaper oppmerksomhet rundt en kunstner eller hans verk, er ofte prisdrivende. Mona Lisa ble som kjent stjålet fra Louvre i 1911, og ble etter det bare enda mer populært. Her i Norge kan vi nevne at verker av både Munch og Pushwagner gikk betydelig opp i pris etter hendelser som ble behørig omtalt offentlig. Det kriminelle markedet er et speilbilde av det legale. Så hvis en kunstner er

«hot» i det normale kunstmarkedet, så gjelder det samme i det illegale markedet.

I konfliktfylte områder i verden har vi sett at salg av kulturminner blir brukt til å finansiere krig og terror. Eksempler er Taliban i Afghanistan og IS i Syria og Irak. Pengene kommer da fra et betalingsvillig og betalingsdyktig marked både regionalt og internasjonalt.

Det har vært en strategi internasjonalt å ødelegge markedet for ulovlig utførte gjenstander fra konfliktområdet i Irak og Syria. Det skal gjøres kjent og fokuseres på hva som er ulovlig, for eksempel heleri.

« Det kriminelle markedet er et speilbilde av det legale. Så hvis en kunstner er "hot" i det normale kunstmarkedet, så gjelder det samme i det illegale markedet.

Denne strategien kan ikke brukes i samme grad for populære trendgjenstander på det hjemlige kunst- og kulturminnemarkedet. Tidligere var det bonderomantiske møbler og rosemalte ølkrus som var toppen av lykke. Slike gjenstander ble da stjålet i stort monn og omsatt gjennom flere ledd. Proveniensen ble stadig hvitere, og prisen steg i takt med avstanden fra opprinnelsen.

Så hva er den enkle konklusjonen? Den finnes nok ikke, men den er muligens knyttet til at vanlige kjøpere fra middelklassen og profesjonelle institusjoner som etterspør kunst- og kulturminneobjekter, bør beholde sin kritiske sans når de får tilbud om et røverkjøp.

Referanser: Brottforebyggende rådet. Cultural Heritage Crime – the Nordic Dimension. BRÅ-rapport 2006:2, Brottforebyggende rådet. Brott under ytan. BRÅ-rapport 2007:5, L. Korsell og L. Källman. 2008. Kulturarvsbrott, L. Grove og S. Thomas. 2014. Heritage crime – Progress, Prospects and Prevention, Rikspolisstyrelsen. 2013. Kulturarvsbrott och konstförfalskning, C. Prescott. Plyndring og omsetning av kulturgjenstander fra Irak og Syria. Miljøkrim 02/15, H. Roland. Kulturgjenstander, internasjonale konflikter og norske museers rolle. Miljøkrim 02/15

Tekst: teamkonsulent **Heidi Horn Talgo**, ØKOKRIM / Foto: **Freemages**
// heidi.charlotte.horn.talgo@politiet.no

Ulvedom fra Sverige

I mai 2012 ble fem menn arrestert mistenkt for ulovlig organisert ulvejakt på grensen mellom Dalarna og Härjedalen i Sverige, i det såkalte Tandsjöreviret. Politiet mente de hadde sporet og forfulgt ulvene, ringet dem inn i reviret og drevet organisert jakt på dem.

De tiltalte forklarte at de hadde vært ute og lett etter beverspor i nysnøen fordi de skulle på beverjakt med danske jaktkamerater uken etter. Mennene ble i november 2014 frikjent i Mora tingsrätt, og dommen ble anket av påtalemyndigheten. I oktober 2015 ble alle de fem mistenkte igjen frikjent på alle punkter i ankesaken i Svea hovrätt.

Aktor i saken, Åse Schoultz, hadde lagt ned påstand om at de tiltalte skulle dømmes for grovt brudd på jaktloven. Ifølge hennes gjerningsbeskrivelse hadde tre av de tiltalte den 6. mai 2012 forsettlig, sammen og med formål om å drepe eller skade, søkt etter og forfulgt ulv i traktene omkring Rövarberget og Sexdalsvalen i Dalarna og Härjedalen. Den ene tiltalte skal, utrustet med GPS og hundehalsbånd, ha forfulgt ulv og ringet dem inn ved hjelp av en snøskuter. Samtidig skal de resterende tiltalte ha plassert seg slik at de kunne ha hatt mulighet til å skyte ulv.

Aktor mente i sin prosedyre at bruddet på jaktloven var særlig grovt, da mennene del-

vis hadde forfulgt ulvene på snøskuter. For at det skulle være snakk om forfølgelse, krevde imidlertid hovrätten at det måtte ha vært noen form for kontakt med ulven, enten på nært hold eller så nært at ulven ville ha blitt påvirket av forfølgeren. Retten mente altså at bare det å observere og følge ferske ulvespor ikke utgjør forfølgelse i jaktlovens mening. Retten la også vekt på at den ene tiltalte jobbet som guide, og at det kunne forklare hans bevegelser i skogen på snøskuter. Den eneste støtten for aktors påstand om forfølgelse av ulv lå i vitnemålet til en skogvokter. Han mente at ulven hadde gått over i galopp eller sprang noen kilometer langs veien der snøskuteren hadde kjørt, og at sporene fortsatte slik etter at ulven hadde krysset en elv. Han sa også at den tiltaltes skuterspor flere ganger støtte på ulvesporene. Retten fant imidlertid ikke at man kunne trekke den slutning at formålet var å skade eller drepe ulv.

Hovrätten fant heller ikke støtte for at de tiltalte hadde ringet inn dyr, og mente at heller ikke der var skyldspørsmålet styrket i forhold til i tingrettsaken.

Svea hovrätt fant aktors beskrivelse av handlingsforløpet sammenhengende og logisk og mente at det var flere omstendigheter som tydet på at det hadde foregått eller i hvert fall vært planlagt ulovlig jakt i området. Den mente imidlertid at disse omstendighetene ikke i tilstrekkelig grad kunne knyttes til noen av de tiltalte.

Forsvarerne var svært kritiske til at naturoppsynsmenn hadde blitt brukt til blant annet åstedsundersøkelser, og hevdet at de, på grunn av sine holdninger til ulv, måtte ha opptrådt partisk. Dette støttet retten.

Hovrätten mente også at den ved bedømmelse måtte ta hensyn til at det ifølge tingrettens dom hadde vært andre personer i det aktuelle området, og at naturoppsynsmennene hadde hatt en viss kontakt med dem. Dette fremkom ikke av naturoppsynsmennenes vitnemål i tingretten, men hovrätten tok utgangspunkt i at opplysningene i tingrettens dom var korrekte, og kunne dermed ikke utelukke at andre kunne ha befunnet seg i området rundt tidspunktet for ugjerningen.

Tekst: førstestatsadvokat **Hans Tore Hoviskeland**, ØKOKRIM / Foto: **Faksimile, Politiet**
// hans.tore.hoviskeland@politiet.no

90 dagers fengsel for grov mishandling og drukning av hund i Moss

En 30 år gammel mann er av Høyesterett ilagt en straff av fengsel i 90 dager for grove brudd på dyrevelferdsloven. Domfelte hadde erkjent forholdene og fikk derfor fradrag for tilståelse. På bakgrunn av denne høyesterettsdommen kan vi nå slå fast at mindre grove overtredelser av dyrevelferdsloven for fremtiden i utgangspunktet vil medføre 120 dagers ubetinget fengsel. Det er et fremskritt i forhold den uklare straffutmålingstilstanden vi tidligere har hatt på dette området.

Avlivningsbestemmelser

Etter norsk rett er det ikke straffbart å avlive dyr. Det er heller ikke noe krav om at avlivningen må ha en (moralisk) aktverdig grunn. Dyrevelferdsloven skal bidra til at dyr har det godt mens de lever, og til at de blir avlivet på en forsvarlig måte. Dyrevelferdsloven § 12, jf. forskrift om avlivning av hund og katt, bestemmer hvordan hunder kan avlives – enten ved skudd mot hjernen, med et elektrisk apparat godkjent av Mattilsynet eller med medikament eller annet giftstoff, herunder gasser. Ved avlivning med medikament eller annet giftstoff må en veterinær foreta avlivningen eller være til stede.

Sakens fakta

Natt til torsdag 17. juli 2014 avlivet 30-åringen hunden Lukas ved å binde den til et betongrør og kaste den utfor Krapfossbrua, slik at den døde av drukning. Avstanden fra broa og ned til sjøen er ca. 6,5 meter. Søndag 20. juli ble en politipatrulje, som var i nærheten av Karpfossbrua, kontaktet av en kvinne som hadde oppdagat noe i vannet hun mente kunne være en hund. Patruljen fikk kontakt med en båteier i nærheten, og fikk hjelp til å ta opp det som viste seg å være en hund. Tidligere Østfold politidistrikt satte i gang etterforskning og fant raskt hundens identitet og registrerte eier via chipnummeret. Hunden ble også obdusert.

Saken fikk stor medieoppmerksomhet. Det ble arrangert minnestund, og folk la ned blomster ved Karpfossbrua. På det meste var

det over 100 mennesker ved minnestunden, og engasjementet spredte seg til hele landet. En lørdag i oktober 2014 møtte flere tusen mennesker opp for å demonstrere for dyrs rettigheter utenfor Stortinget.

Som følge av den store medieoppmerksomheten meldte domfelte seg for politiet dagen etter at hunden var funnet. Han erkjente forholdene og forklarte at han og samboeren hadde overtatt Lukas en måneds tid før avlivningen. Hunden var to år gammel, og fordi den var ustabil, pep og tisset inne, hadde de tidligere eierne bestemt seg for at den skulle avlives. Domfelte og samboeren ville gi hunden en ny sjanse, og overtok den som et siste forsøk på å få skikk på den. Bryderiet med Lukas fortsatte imidlertid, og etter noen uker bestemte domfelte seg for å avlive hunden. Han vurderte å slå den i hodet med en hammer, men var redd for å bomme slik at hunden ville lide. Han forkastet også andre avlivningsmetoder, blant annet valgte han å ikke bruke veterinær, fordi det kostet 2000 kroner. Av en bekjent hadde han hørt at drukning var en human måte å dø på, og han bestemte seg derfor for å drukne hunden.

Mannen ble tiltalt for to grove overtredelser av dyrevelferdsloven. Det ene straffbare forholdet var at avlivningen ikke hadde vært i samsvar med regelverket, og det andre var at han hadde utøvd vold mot hunden.

Domfelte ble i tingretten idømt seks måneders ubetinget fengsel og forbud mot å eie, holde eller bruke hund og andre husdyr for en

periode på ti år, i medhold av dyrevelferdsloven § 33 annet ledd jf. første ledd. Påtalemyndigheten hadde påstått ett års ubetinget fengsel, og både påtalemyndigheten og domfelte anket dommen til lagmannsretten. Lagmannsretten reduserte straffen til 90 dagers ubetinget fengsel, og forbudet mot å eie, holde eller bruke hund og andre husdyr ble satt til fem år.

Høyesteretts vurdering

Påtalemyndigheten anket straffutmålingen til Høyesterett og la ned en påstand om 10 måneders ubetinget fengsel. Høyesterett uttalte blant annet: «Det er ikke gitt hvor strengt et tilfelle som dette skal straffes. Jeg finner imidlertid aktors påstand om en straff av fengsel i 10 måneder etter fradrag for tilståelse, som vesentlig for streng. En slik straff vil ikke stå i et rimelig forhold til et realistisk straffenivå for de store dyretragedier.» Høyesterett la videre vekt på: «Ved fastsettelsen av straff er det først og fremst handlingens grovhet som er styrende.

« Dommen innebærer en vesentlig skjerping av straffenivået sammenliknet med Høyesteretts praksis etter den gamle dyrevernløven.

Hunden Lucas ble funnet under vann, bunnet til betongrøret til ventre i bildet. Bildet under viser funnstedet.

Det betyr at det må stå sentralt hvor mange dyr som rammes, hvor stor lidelse de er påført, og graden av skyld.» Høyesterett la også vekt på at dyr skal behandles med respekt, og at allmennpreventive hensyn tilsier at det reageres med en viss styrke når man har avklart at det foreligger brudd.

Høyesterett uttalte også: «Det bidrar til å gjøre forholdet grovt at domfeltes handling var forsettlig og overlatt – han hadde tid til å komme på bedre tanker.» Høyesterett la imidlertid også en viss vekt at domfelte, selv om han burde ha visst bedre, hadde trodd at drukning var en human måte å avlive hunden på. Han hadde nemlig spurt en kamerat om dette var en human avlivningsmåte, noe kameraten hadde bekreftet. Personlig mener jeg at dette skulle ha vært skjerpende. Når han først var inne på tanken om at det kunne være inhumant, mener jeg det heller er skjerpende enn formildende at han kun spurte en kamerat og ikke en fagkyndig person, for eksempel en veterinær. Man må sette seg inn i følgene av en så dramatisk handling.

Forbudet mot å eie, holde eller bruke hund og andre husdyr er ikke straff, jf. Rt. 2015 s. 489, og aktor la i Høyesterett ikke ned påstand om noen endring i forhold til det lagmannsretten hadde fastsatt, det vil si fem års forbud.

Skjerpet straffenivå

Dette er første gang Høyesterett har behandlet straffutmålingen etter dyrevelferdsloven, som trådte i kraft 1. januar 2010. Dommen innebærer en vesentlig skjerping av straffenivået sammenliknet med Høyesteretts praksis etter den gamle dyrevernsloven. I tillegg har man med denne saken fått satt søkelyset på dette området. Det vises også til lederen i dette nummeret av Miljøkrim.

andre Nordstrand.

Opprettholder dom for hundedrap

MOSS: Høyesterett opprettholder dommen på 90 dagers fengsel for mannen som avlivet hunden Lukas ved drukning. Dyrevernerne kaller dommen et tilbakeslag for dyrs rettssikkerhet.

Den 30 år gamle mannens hund ble funnet druknet og festet til et betongrør under Krapfossbrua i Moss sommeren 2014. Ifølge dommen slo hunden seg og døde av drukning etter tre til fire minutter. Eieren meldte seg selv for politiet da saken ble kjent i

mediene. 30-åringen ble først dømt til seks måneders fengsel i Moss tingrett, men både han og påtalemyndigheten anket saken. I september halverte Borgarting lagmannsrett straffen til tre måneder, og påtalemyndigheten anket til Høyesterett. I går forkastet Høyesterett anken.

– Vi er dypt skuffet. Dette er ikke annet enn en stor seier for alle dyremishandlere i Norge, sier jurist Live Kleveland i Dyrevernsalliansen.

Hun forteller at alliansen nå vurderer å ta saken til Stortinget.

Mannen har tapt retten til å holde husdyr i fem år for grove brudd på dyrevelferdsloven. (NTB)

DRUKNET: Hundedrapet i Moss skapte voldsomme reaksjoner. FOTO: INE FALANDER

Tekst: førstestatsadvokat **Tarjei Istad**, ØKOKRIM, & politioverbetjent/miljøkoordinator i **Asbjørn Vigane** Sør-Vest politidistrikt
/ Foto: **e-bay og privat** // tarjei.istad@politiet.no / asbjorn.vigane@politiet.no

Netthandel med truede arter til eBay og tilbake

Etterforskningen av en sak som gjaldt ulovlig import av utrydningstruede arter over internett, ga oss nyttig lærdom om eBay, PayPal, Post- og teletilsynet og mye annet.

Tollvesenet stoppet høsten 2012 flere forsendelser fra utlandet til en mann i Rogaland fordi de mistenkte at gjenstandene i pakkene var av elfenben, noe som ble bekreftet av en sakkyndig fra Stavanger museum. Handel med elfenben er regulert i CITES-forskriften, som gjennomfører Washington-konvensjonen av 1973 om internasjonal handel med truede arter av vill flora og fauna. Elfenben er underlagt den strengeste reguleringen (CITES-liste 1), og innførsel til Norge krever derfor importtillatelse fra Miljødirektoratet. Slik tillatelse forelå ikke i denne saken, og Tollvesenet politianmeldte derfor mannen. Han ble senere også anmeldt av Miljødirektoratet.

10 000 gjenstander

Rogaland politidistrikt siktet mannen for å ha mottatt flere pakker med blant annet elfenben i posten fra utlandet, uten at han hadde forelagt dette for tollmyndighetenes kontroll. Politidistriktet viste til at elfenben er ført opp på CITES-listen.

Innledende ransaking avdekket at mannen hadde samlet et stort antall pyntegjenstander over mange år. Ifølge mannen selv er samlingen på ca. 10 000 gjenstander. I retten forklarte han at han samlet på utstoppede fugler og sjømannssuvenirer. Først hadde han fått dem fra familie og på egenhånd da han var til sjøs, senere via nettstedene finn.no og qxl.no. Etter hvert hadde han begynt å handle på eBay.com. Høsten 2012 hadde han vunnet så mange auksjoner at han mistet oversikten over hvilke gjenstander som ble innført, og dermed også over hvilke gjenstander som ved innførsel krevde importtillatelse til Norge og/eller utførselslisens fra eksportstaten.

De 28 elfenbensgjenstandene som domfelteisen omfattet, hadde stort sett blitt annonsert som «oxbone» (oksebein), men mannen erkjente at han hadde vært uaktsom da han ikke

undersøkte nærmere om de i virkeligheten var laget av elfenben og dermed krevde importtillatelse. Et raskt Google-søk på «*what is oxbone*» viser at elfenben solgt som «*oxbone*» på eBay er et kjent fenomen. Den første saken som kom opp da politiet gjorde dette søket, var «*IVORY BEING SOLD AS 'OX BONE' – The eBay Community*».

Post- og teletilsynet sa nei

Saken ble i februar 2014 tatt inn av ØKOKRIM, slik at de fikk påtaleansvaret, mens Rogaland politidistrikt fortsatt etterforsket saken. Ettersom gjenstandene var noe annet enn de hadde blitt annonsert som, ønsket politiet å se om det hadde vært noen kontakt mellom kjøperen og

tingrett tok ikke påtalemyndighetens begjæring om utleveringspålegg til følge. ØKOKRIM anket til Gulating lagmannsrett, som bemerket at søket var begrenset av søkeordene, og uttalte:

«Det vises til at det må antas å dreie seg om en mindre mengde informasjon og dessuten til at politiet må forutsettes å behandle slik informasjon på vanlig måte, herunder ved overholdelse av taushetsplikten. Faren for spredning er også begrenset ved at det ikke er andre parter enn mistenkte selv.»

Lagmannsretten påla dermed bredbåndsleverandøren utlevering som begjært. Det viste seg imidlertid at søket ikke ga noen treff.

Kjøpslister og bankutskrifter

Ut fra størrelsen på samlingen og mannens forklaring om omfanget av netthandelen var det naturlig for politiet å innhente mannens kjøpshistorikk fra eBay. Oversendelsen fra eBay tok tid, og det var også et omfattende arbeid å gjennomgå materialet for å finne ut hvilke handler som gjaldt gjenstander av arter oppført på CITES-liste 1 eller 2. Arbeidet resulterte imidlertid i en betydelig utvidet siktelse i januar 2015, for innførsel av:

- 254 gjenstander av elfenben
- 9 gjenstander av alligator
- 1 hodeskalle av flaggermusarten *Pteropus vampir*
- 2 utstoppede eksemplarer av fruktflaggermus (*Cynopterus brachyotis*)
- 2 forsendelser av gjenstander av krokodille
- 3 tenner fra flodhest
- 3 hodeskaller, 1 sett av klør og pels fra gaupe
- 1 hodeskalle fra ulv
- 1 sett av klør fra løve
- 6 slangeskinn / utstoppede slanger, herunder 4 kobraer
- 2 skilpaddeskall
- 2 horn fra narhval
- 3 skinn fra båndvaran (*Varanus salvator*)

« Et raskt Google-søk på «*what is oxbone*» viser at elfenben solgt som «*oxbone*» på eBay er et kjent fenomen. Den første saken som kom opp da politiet gjorde dette søket, var «*ivory being sold as 'ox bone' – The eBay Community*».

selgerne utover betalingen, som gikk gjennom PayPal. Post- og teletilsynet ble derfor anmodet om å frita siktedes bredbåndsleverandør fra taushetsplikten etter lov om elektronisk kommunikasjon (ekomloven) § 2-9 første ledd, slik at leverandøren kunne utlevere e-poster fra siktedes e-postkonto som ga treff på søkeordene eBay, PayPal, oxbone eller ivory, til politiet.

Post- og teletilsynet ga ikke samtykke, blant annet under henvisning til at utleveringen kunne gi politiet store mengder overskuddsinformasjon, herunder av personlig karakter. Dalane

- 1 sett av hvalrosstenner
- 1 utstoppet vepsevåk
- 1 utstoppet myrhauk
- 4 utstoppede ugler
- 2 utstoppede vandrefalker
- 1 lercefalk
- 1 tann fra hvithai

Politiet gjennomgikk også bankutskifter og valutaregisteret. Der ble det avdekket at 80 prosent av kjøpesummen hadde blitt betalt direkte fra kjøper til selger, altså utenom eBay-/PayPal-systemet.

Videre ble det avdekket navn og adresser for flere selgere fra Belgia. En av disse hadde vokst opp i daværende Belgisk Kongo. Dette ble formidlet via ØKOKRIM til politiet i Belgia.

Spørsmålet om foreldelse

Lovgrunnlaget i siktelsen var viltloven § 56 første ledd første straffalternativ jf. § 26 nr. 9 jf. forskrift av 15. november 2002 nr. 1276 til gjennomføring av konvensjon av 3. mars 1973 om internasjonal handel med truede arter av vill flora og fauna (CITES) § 18 jf. § 5 første ledd.

Kort tid etter siktelsen ble det klart at en dom fra Borgarting lagmannsrett (LB-2014-93257) ble stående. I denne dommen hadde lagmannsretten lagt til grunn at CITES-forskriften er hjemlet i innførsel- og utførselreguleringsloven og ikke i viltloven. Siden strafferammen i innførsel- og utførselreguleringsloven er seks måneders fengsel, er foreldelsesfristen to år. Etter viltloven er den fem år.

Konsekvensen av omsubsumeringen til innførsel- og utførselreguleringsloven var at innførsler i siktelsen fra 2015 som ikke var omfattet av den innledende siktelsen fra 2012, var foreldet i 2015. Disse innførslene ble dermed ikke etterforsket videre.

Etter dette ble etterforskningen avsluttet med sluttavhør av siktede. Han erkjente da uaktsom

innførsel av 28 elfenbensgjenstander i november 2012 uten importtillatelse til Norge og/eller utførselslisens fra eksportstaten. Han samtykket i tilståelsesdom, og saken ble sendt til Dalane tingrett for slik pådømmelse for innførsel av de 28 elfenbensgjenstandene.

«Det er grunn til å reagere forholdsvis strengt mot ulovlig handel med produkter som er forbudt etter CITES-forskriften»

I dommen av 28. oktober 2015 uttaler retten følgende om slik netthandel:

«Retten legger videre til grunn at handel med slike produkter foregår i betydelig utstrekning på de nettsteder som siktede har benyttet. Slik virksomhet vil også være svært vanskelig å avdekke. Allmennpreventive hensyn gjør seg følgerig gjeldende i skjerpende retning.»

I straffutmålingen tok retten for øvrig utgangspunkt i Høyesteretts skjerpede holdning til miljøkriminalitet de senere årene, og uttalte:

«Det er ingen grunn til å ha en annen holdning overfor miljøkriminalitet av den art som

saken her gjelder. Det er således rettens oppfatning at det er grunn til å reagere forholdsvis strengt mot ulovlig handel med produkter som er forbudt etter CITES-forskriften.»

Påtalemyndigheten hadde i sin påtegning vist til Rt. 2003 s. 634, som omhandler den eneste CITES-saken som har vært i Høyesterett. Tingretten viste ikke til denne avgjørelsen, men situatene ovenfor må sies å være i tråd med det som kan utledes av Rt. 2003 s. 634 om straffutmåling i slike saker. Høyesterettssaken gjaldt for øvrig import i et langt større omfang (271 pyntegjenstander) og i næringsøyemed.

Straffen i vår sak ble satt til fengsel i 14 dager. Den ble gjort betinget med en prøvetid på to år, blant annet fordi forholdene lå tre år tilbake i tid. Særlig innhenting av kjøpslister fra eBay hadde tatt tid. Videre ble mannen dømt til 15 000 kroner i bot og inndragning av de 28 gjenstandene. Miljødirektoratet har på anmodning overtatt de inndratte gjenstandene.

En oppdatering:

Påtalekompetanse og foreldelse på miljøområdet

I flere av spesiallovene på miljøområdet er bestemmelsene om strafferammen utformet slik at de inneholder en nedre strafferamme, med en straffeskjerpende sideramme i tillegg ved «særlig skjerpende omstendigheter» eller «grov overtredelse». Når straffebestemmelsen er slik utformet, oppstår spørsmålet om det er den øvre eller den nedre rammen som styrer foreldelsesfrist og påtalekompetanse, i saker der den nedre strafferammen er den gjeldende. Dette spørsmålet er behandlet i tidligere artikler i Miljøkrim, blant annet i artikkelen «Foreldelse av saker om miljøkriminalitet» i nr. 3/2009, med oppfølging i Miljøkrim nr. 2/2010 (en oppdatering om avklarende høyesterettspraksis i saker om kulturminneloven og dyrevernloven).

I Riksadvokatens brev 8. mai 2015 til samtlige statsadvokatembeter og politimestre fremgår nå at:

«Riksadvokaten beslutter – på bakgrunn av den uavklarte rettstilstanden – at statsadvokatene skal avgjøre påtalespørsmålet ved forbrytelser i spesiallovgivningen, jf. straffeloven § 2, der straffebudet har en strafferamme over ett års fengsel, uavhengig om strafferammen økes i samme ledd eller i et annet ledd i samme straffebestemmelse, jf. straffeloven § 67 annet ledd bokstav b, og hvor straffebudet ikke er opplistet i straffeprosessloven § 67 annet ledd bokstav d.»¹

I samme brev presiserer Riksadvokaten også at statsadvokatene skal avgjøre påtalespørsmålet ved overtredelser av dyrevelferdsloven, naturmangfoldloven, plan- og bygningsloven og markaloven.

I tillegg til Riksadvokatens instruks er det også kommet en del rettslige avklaringer om disse spørsmålene siden artikkelen i 2010. I artikkelen her gis derfor en oversikt over dette.

Denne type spørsmål omkring påtalekompetanse og foreldelse kan bli et tema i forbindelse med iretteføringen av saker på miljøområdet, og vår tanke er at det da kan være nyttig med en slik oversikt.

Presiseringer i straffeprosessloven § 67 annet ledd bokstav c (arbeidsmiljøloven, viltloven, lakse- og innlandsfiskloven, forurensningsloven § 79 tredje ledd)

Det følger nå av straffeprosessloven § 67 annet ledd bokstav c at politiet har påtalekompetanse i følgende tilfeller der den øvre strafferammen gjelder:

- saker om arbeidsmiljøloven § 19-1 annet ledd
- saker om viltloven § 56 første ledd annet punktum
- saker om lakse- og innlandsfiskloven § 49 første ledd annet punktum
- saker om forurensningsloven § 79 tredje ledd

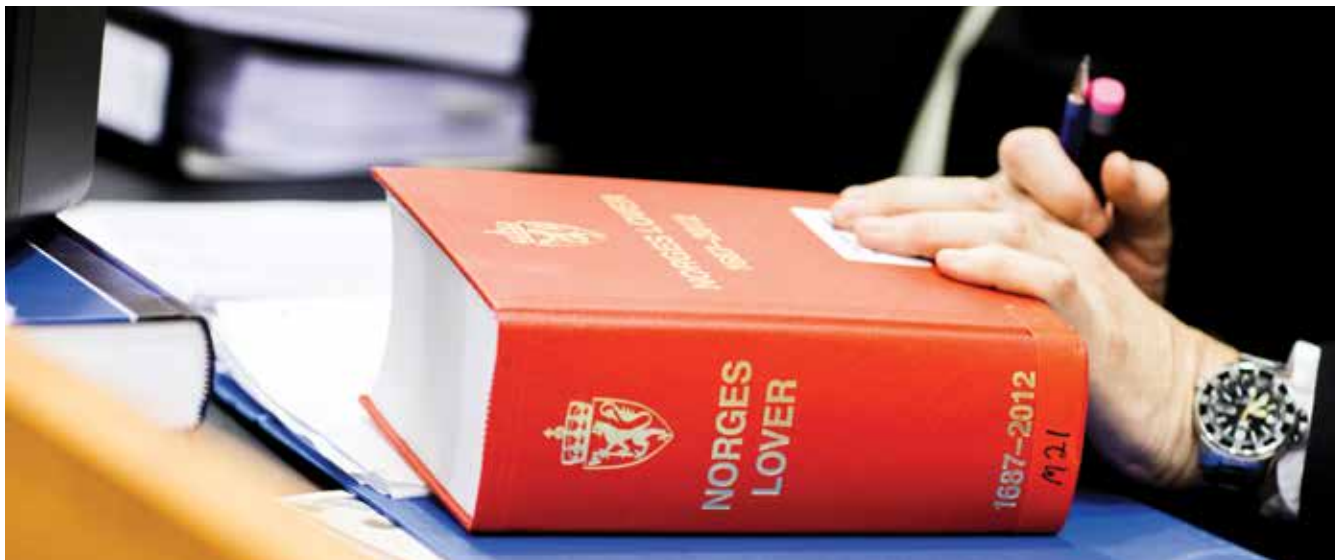
Når den nedre strafferammen kommer til anvendelse her (arbeidsmiljøloven § 19-1 første

ledd, viltloven § 56 første ledd første punktum og lakse- og innlandsfiskloven § 49 første ledd første punktum og forurensningsloven § 79 første ledd) følger politiets påtalekompetanse av hovedregelen i straffeprosessloven § 67 annet ledd bokstav a, om politiets påtalekompetanse ved lovbrudd som ikke kan medføre straff av fengsel i mer enn ett år.

Høyesterettspraksis om forurensningsloven § 78 første ledd

I forurensningsloven § 78 første ledd er strafferammen tre måneder. Etter annet ledd gjelder en strengere strafferamme (to år når det er voldt fare for stor skade eller ulempe, og fem år når det er voldt fare for menneskers liv eller helse). Den lave strafferammen i § 78 første ledd var begrunnet i et ønske fra departementet om at overtredelsen skulle klassifiseres som en forseelse, slik at politiet har påtalekompetanse, (jf. Ot.prp. nr. 11 (1979–80) s. 76 annen spalte). I Rt. 2015 s. 940 kom Høyesterett på denne bakgrunn til at brudd på forurensningsloven § 78

1. (Merk at straffeprosessloven § 67 annet ledd ble endret 1. oktober 2015, slik at bestemmelsen i annet ledd bokstav d nå er bokstav c.)

første ledd er å anse som en forseelse, og at påtalekompetansen dermed ligger hos politiet.

Dette tilsier at også foreldelsen må forstås å følge det samme prinsippet, slik at foreldelsen av saker etter § 78 første ledd derfor bestemmes av strafferammen der på tre måneder. Foreldelsesfristen blir da to år etter straffeloven 2005 § 86 første ledd bokstav a (straffeloven 1902 § 67 første ledd). (Det er også i tråd med synspunktene i Matningsdal og Anders Bratholm, *Straffeloven kommentarutgave*, 2. utgave, side 580.)

Selv om Rt. 2015 s. 940 gjaldt påtalekompetansen etter straffeloven 1902, kan det nok legges til grunn at det samme vil gjelde etter straffeloven 2005. Uttalelsene i forarbeidene til forurensningsloven om politiets påtalekompetanse vil fortsatt være like viktige, selv om skillet mellom forbrytelser og forseelser oppheves.

Når en og samme straffebestemmelse inneholder en nedre strafferamme med en straffeskjerpene ramme ved «grov overtredelse», etter mønster av begrepsbruken i straffeloven 2005, bl.a. naturmangfoldloven § 75, markaloven § 20 og plan- og bygningsloven § 32-9

I artikkelen «Foreldelse av saker om miljøkriminalitet» i Miljøkrim nr. 3/2009 konkluderer man med at det er usikkert hvilken strafferamme som skal være bestemmende for foreldelsesfristen og påtalekompetansen i en del nyere lovgivning hvor den straffeskjerpene siderammen ikke er formulert som en bestemmelse om «sær-

lig skjerpene omstendigheter», men i stedet er formulert som en bestemmelse om «grov overtredelse» etter mønster av begrepsbruken i straffeloven 2005.

I Inge Lorange Backer, *Naturmangfoldloven kommentarutgave*, på side 619, kommenteres dette spørsmålet slik når det gjelder naturmangfoldloven § 75:

«Det er intet i naturmangfoldlovens forarbeider som tyder på at lovgiver har ment at foreldelsesfristen skal påvirkes av at den straffeskjerpene siderammen knyttes til «grov overtredelse» i stedet for «særlig skjerpene omstendigheter».

«Straffeloven viderefører ikke systemet med skjerpene siderammer og har i stedet en inndeling i liten, vanlig og grov overtredelse, og det er forutsatt at foreldelsesfristens lengde skal regnes særskilt for hver av disse – se Ot.prp. nr. 90 (2003-3004) s. 58 – 59. Skillet mellom første og annet ledd er i tråd med den nye inndelingen. Når straffeloven 2005 trer i kraft, må derfor foreldelsesfristen bedømmes særskilt, og den blir to år for overtredelser av første ledd og fem år for annet ledd (strl. 2005 § 86). Så lenge

straffeloven 1902 gjelder, er spørsmålet mer tvilsomt. På bakgrunn av rettspraksis kan det da være at den skjerpene siderammen i annet ledd blir avgjørende for foreldelsesfristen for alle overtredelser av § 756, slik det f.eks. er tilfellet når det gjelder overtredelser av viltloven § 56.»

Det kan reises klare innvendinger mot Backers synspunkt om at ikrafttreddelsen av straffeloven 2005 medfører en endring av foreldelsesfristene i særlovgivningen, og hans synspunkter har heller ikke støtte i andre rettskilder. For det første regulerer ikke straffeloven 2005 utformingen av strafferammene for særlovgivningen, og forarbeidene til straffeloven drøfter heller ikke foreldelse ved saker etter særlovgivningen, men saker etter «en ny alminnelig straffelov», jf. Ot.prp. nr. 90 side 58. Videre er systemet i straffeloven 2005 slik at straffen for grov overtredelse er regulert i en egen straffebestemmelse, og det hører til skyldspørsmålet å avgjøre om lovbruddet er å anse som «grovt». I spesiallovgivningen hvor den nedre strafferammen og den straffeskjerpene siderammen er regulert i en og samme bestemmelse, hører det derimot til straffutmålingen å vurdere hvilket alternativ som gjelder i den konkrete saken. Med andre ord kan det ikke sluttas at systemet i straffeloven 2005 dermed medfører endringer for foreldelsen av saker etter naturmangfoldloven § 75. På samme måte som tidligere må spørsmålet løses ut fra rettskildene tilknyttet den enkelte særloven.

Det er intet i naturmangfoldlovens forarbeider som tyder på at lovgiver har ment at

foreldelsesfristen skal påvirkes av at den straffeskjerpende siderammen knyttes til «grov overtredelse» i stedet for «særlig skjerpene omstendigheter».

Senere uttalelser i forarbeidene i forbindelse med den nye straffeloven, jf. Prop. 64 L (2014–2015) om lov om ikraftsetting av straffeloven 2015 punkt 4.9.3 på side 45, tyder også på at foreldelsesfristen følger den øvre strafferammen i alle saker om naturmangfoldloven § 75:

«Om gradering av lovbrudd i spesiallovgivningen og foreldelse heter det i høringsnotatet punkt 4.2.10.4 side 28: Også i nyere spesiallovgivning har man i en del tilfeller søkt å følge systemet i straffeloven 2005 der forholdene har ligget til rette for dette.

I relasjon til enkelte nyere lovbestemmelser er det reist spørsmål om hvilken virkning gradering av lovbrudd etter det nye systemet har for beregningen av foreldelsesfrister, se blant annet to artikler i Miljøkrim, henholdsvis nr. 3/2009 og nr. 2/2010. Departementet ønsker å knytte noen bemerkninger til dette.

I de nevnte artiklene fremholdes det at utformingen av bestemmelser om straff i en del nyere lovgivning på miljøområdet, medfører at det hersker en viss usikkerhet om foreldelsesfristens lengde. I artiklene vises det blant annet til lov 19. juni 2009 nr. 100 (naturmangfoldloven) § 75, lov 5. juni 2009 nr. 35 (markaloven) § 20 og lov 27. juni 2008 nr. 71 (plan- og bygningsloven) § 32-9. Departementet kan for sin del ikke se at utformingen av disse bestemmelsene skulle tilsi at foreldelsesfristene ikke følger den øvre strafferammen. At begrepet «grov» benyttes i bestemmelsene, kan i seg selv ikke ha avgjø-

rende betydning, jf. Rt-2009-1615. Det sentrale må være om den grove overtredelsen kan sies å være tilstrekkelig klart skilt ut som en egen straffebestemmelse. I denne vurderingen vil uttalelser i forarbeidene til den aktuelle loven kunne ha betydning.»

På side 4 i heftet Nytt i ny straffelov av Magnus Matningsdal, våren 2005, utgitt av Domstolsadministrasjonen, fremgår også at det avgjørende er om grunnediktet og grov overtredelse er splittet i to ulike paragrafer. På denne bakgrunn synes det nå å være ytterligere

« Også i nyere spesiallovgivning har man i en del tilfeller søkt å følge systemet i straffeloven 2005 der forholdene har ligget til rette for dette.

avklart at når den grove overtredelsen ikke er skilt ut som egen straffebestemmelse, men bare inngår som en straffeskjerpende sideramme i en og samme bestemmelse, er det den øvre strafferammen som er materielt og prosessuelt avgjørende i alle saker.

Som nevnt over, har Riksadvokatens gitt retningslinjer om at statsadvokatene skal avgjøre påtalespørsmålet i saker om dyrevelferdsloven, naturmangfoldloven, plan- og bygningsloven og markaloven.

I et skriv fra Rogaland statsadvokatembete-

ter til politimestrene 9. januar 2009 om påtalekompetansen i saker om havressursloven fremgår også at politiet har påtalekompetanse i saker etter §§ 60–63, mens saker etter § 64 må påtaleavgjøres av statsadvokaten, og at foreldelsesfristen er henholdsvis 2 år for saker etter §§ 60–63, og fem år for saker etter § 64.

Særlig om signalene i forarbeidene til endringene i allmenngjøringsloven i 2015 når det gjelder foreldelse og påtalekompetanse

Om foreldelse

Det presiseres i forarbeidene til allmenngjøringsloven at det er strafferammen på tre år i allmenngjøringsloven § 15 som skal være avgjørende for foreldelsen, slik at foreldelsesfristen i alle saker etter § 15 er fem år, uavhengig av om det aktuelle lovbruddet kan karakteriseres som grovt eller ikke, jf. Prp. 48 L (2014–2015), side 79.

Om påtalekompetanse

Økningen av strafferammen i allmenngjøringsloven § 15 fra bøter til tre år innebærer at påtalekompetansen ved brudd på allmenngjøringsloven er flyttet fra politiet til statsadvokatene, etter reglene i straffeprosessloven §§ 66 og 67.

I sitt hørings svar spilte ØKOKRIM inn at påtalekompetansen etter allmenngjøringsloven burde ligge hos politiet, på samme måte som i saker etter arbeidsmiljøloven. Det er en svært nær sammenheng mellom de to lovene. For eksempel kan forholdet mellom arbeidstid og avlønning være slik, at bruddene på arbeidsmiljøloven samtidig vil innebære brudd på min-

stelønnskravene i allmenngjøringsloven. I slike tilfeller går etterforskning og påtale av bruddet på arbeidsmiljøloven og bruddet på allmenngjøringsloven hånd i hånd. Departementet fulgte imidlertid ikke opp ØKOKRIMs innspill om å legge påtalekompetansen til politiet. I Prop. 48 L (2014-2015) på side 79 sier departementet om dette:

«ØKOKRIM har påpekt at en skjerping av strafferammen i allmenngjøringsloven foranlediger behov for å vurdere hvor påtalekompetansen etter loven skal ligge. ØKOKRIM foreslår at politiet fortsatt skal avgjøre spørsmålet om tiltale i sakene etter allmenngjøringsloven på samme måte som i arbeidsmiljøsakene. I de alvorligste sakene etter § 15 som ofte vil ha allmenn interesse, må likevel statsadvokatene involveres, jf. påtaleinstruksen § 22-2 første ledd. ØKOKRIM foreslår at dette gjennomføres ved endring av straffeprosessloven § 67 andre ledd d, hvor allmenngjøringsloven § 15 tilføyes til de forbrytelser hvor politiet avgjør spørsmål om tiltale.

Departementet ser at dette temaet bør vurderes i forlengelse av den foreslåtte økningen av strafferammen, og vil følge opp dette spørsmålet videre.»

Allmenngjøringsloven er imidlertid ikke nevnt i oppregningen i straffeprosessloven § 67 annet ledd bokstav c om politiets påtalekompetanse. Det må innebære at påtalekompetansen ligger hos statsadvokaten etter hovedregelen i § 66. Temaet er ikke nevnt i Prp. L. nr. 67 (2013-2014) i forbindelse med endringene i straffeprosessloven § 67. Departementet har altså ikke fulgt opp dette. Spørsmålet er ikke nevnt i Prp. L. nr. 67.

Tekst: statsadvokat **Aud Ingvild Slettemoen**, ØKOKRIM / Foto: **Shutterstock, Freemages**
// aud.ingvild.slettemoen@politiet.no

Endringene i straffeloven 2005:

Hva betyr endringene for miljøområdet?

1. I denne artikkelen drøftes noen juridiske problemstillinger knyttet til enkelte av endringene i straffeloven 2005 og betydningen av disse på miljøområdet. (Artikkelen gir ikke en fullstendig oversikt hvilke endringer straffeloven 2005 medfører.

2. Ny bestemmelse i straffeloven 2005 § 15 om medvirkning

2.1 Straffeloven 2015 § 15

Flere nyere lover på miljøområdet er gitt uten noen egen bestemmelse om medvirkning. Dette gjelder blant annet naturmangfoldloven § 75 og markaloven § 20. Plan- og bygningsloven § 32-9 første ledd ble også gitt uten noen medvirkningsbestemmelse. (Derimot inneholder plan- og bygningsloven § 32-9 annet ledd nr. 2 en bestemmelse om medvirkning til omsetning av produkter med uriktig CE-merking.) Straffeloven 1902 har ingen generell bestemmelse om medvirkning. Fraværet av en medvirkningsbestemmelse i de ovennevnte spesiallovene har derfor medført at medvirkning ikke var straffbart, og at straffansvar på det aktuelle området har vært betinget av at handlingen har vært omfattet av selve gjerningsinnholdet i straffebudet.

Nytt i straffeloven 2005 er en generell medvirkningsbestemmelse i § 15. Anvendelsesområdet til § 15 følger av § 1, hvoretter bestemmelsene i første del gjelder for alle straffbare handlinger «når ikke annet er bestemt eller i medhold av lov eller følger av tolking». Bestemmelsen gjelder altså også på spesiallovgivningens område. Med § 15 innføres derfor et generelt medvirkningsansvar for lover på miljøområdet som har manglet en egen bestemmelse om medvirkning. Dette er en viktig endring.

Ettersom straffeloven nå får en egen be-

stemmelse om medvirkning, er tillegget om medvirkning i de fleste tilfeller fjernet fra straffebestemmelsene i spesiallovgivning som har hatt et medvirkningstillegg, slik at medvirkningshjemmelen nå er straffeloven § 15.

2.2 Særlig om medvirkning til brudd på allmenngjøringsloven

Frem til 1. juli 2015 hadde straffebestemmelsen i § 15 i allmenngjøringsloven fra 1993 ingen bestemmelse om medvirkning. Med endringene i allmenngjøringsloven som trådte i kraft 1. juli 2015, ble imidlertid medvirkning der gjort straffbart.

Her skal bare kort nevnes at medvirkningsansvaret i allmenngjøringsloven § 15 gir nye muligheter til å skape allmennprevensjon overfor aktører på bestiller-/kjøpersiden i Norge ved arbeidsmarkeds kriminalitet som involverer brudd

på allmenngjøringsloven. For eksempel vil en byggherre som inngår et anbud til så lav pris, at en aktsom person må forstå at allmenngjøringsloven brytes, kunne holdes strafferettslig ansvarlig som medvirker til lovbruddet på allmenngjøringsloven.

En svært viktig konsekvens av denne lovendringen er at innsparingen byggherren oppnår gjennom lovbruddet, vil kunne inndras uten hensyn til subjektiv skyld. Dette bør medføre økt aktsomhet hos bestillere og kunder i bransjer som generelt er utsatt for sosial dumping i form av brudd på allmenngjøringsloven i Norge.

3. Straffeloven 2005 § 16 – om forsøksstraff der straffebudet kan medføre fengsel i ett år eller mer

3.1 Innledning

I straffeloven 1902 § 49 er skillet mellom forbrytelser og forseelser avgjørende for om forsøk kan straffes. Har lovbruddet en strafferamme på fengsel i mer enn tre måneder, skal det etter straffeloven 1902 § 2 første ledd regnes som en forbrytelse «hvor intet modsat er bestemt». Med en strafferamme på tre måneder, er lovbruddet derimot å regne som en forseelse, og forsøk ikke straffbart etter § 49.

Skillet mellom forseelse og forbrytelse er opphevet i straffeloven 2005. Etter straffeloven 2005 § 16 er forsøk straffbart når lovbruddet kan medføre fengsel i 1 år eller mer. Det frem-

Med § 15 innføres derfor et generelt medvirkningsansvar for lover på miljøområdet som har manglet en egen bestemmelse om medvirkning. Dette er en viktig endring.

Dette er nå endret. Arbeidsmiljøloven § 19-7 er opphevet med virkning fra 1. oktober 2015 da straffeloven 2005 trådte i kraft. Det ble i den forbindelse ikke gitt noen regel om unntak fra

Strafferammen i allmenngjøringsloven var bøter frem til 1. juli 2015. Strafferammen i allmenngjøringsloven § 15 ble da endret til ett år, med en straffeskjerpene sideramme på tre år ved grov overtredelse. Endringen medførte at forsøk på brudd på allmenngjøringsloven ble straffbart etter reglene i straffeloven 1902 § 49. Med straffeloven 2005 opprettholdes denne rettstilstanden, slik at forsøk på brudd på allmenngjøringsloven som er skjedd etter 1. juli 2015, er straffbart etter strl. 1902, mens

forsøk etter 1. oktober 2015 er straffbart etter straffeloven 2005.

4. Betydningen av at skyldkravet for uforsettlig følge – "culpa levissima" jf. strl. 1902 § 43 – ikke videreføres i strl. 2005 § 24

4.1 Innledning

Etter straffeloven 1902 var skyldkravet for såkalte «uforsettligte følger» etter strl. § 43 at vedkommende «kunne ha innsett muligheten av en slik følge» («culpa levissima» eller «lett uaktsomhet»). Straffeloven 2005 § 24 endrer dette, slik at «en uforsettlig følge inngår i vurderingen av om et lovbrudd er grovt, dersom lovbrakeren har opptrådt uaktsomt med hensyn til følger». (I tillegg gjelder dette hvis vedkommende har unnlatte etter evne å avverge følgen etter å ha blitt oppmerksom på at den kunne inntre, på samme måte som i strl. 2005 § 43). Etter straffeloven 2005 § 24 kreves altså vanlig uaktsomhet (at vedkommende *burde* innsett

Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven).

Dato	LOV-1902-05-22-10
Departement	Justis- og beredskapsdepartementet
Publisert	ISBN 82-504-1014-9
Sist endret	LOV-2015-05-19-65 fra 01.10.2015
Endrer	
Korttittel	Straf

Historiske Endringslover
F
versjoner

Historiske Endringslover
F
versjoner

Loven er opphevet ved lov 20 mai 2005 - Se lover 13 des 1946 nr. 14, 26 mai 2 jan 1710 og 12 feb 1745, reskript 8 aug 23 feb 1752, 18 des 1787, 27 apr 1771 mai 1872, 3 juni 1874, 30 apr 1877, 29 1892, 2 mai 1894, 23 juli 1894 og 6 juni 1900.

OPPHÆVET

Lov om straff (straffeloven).

Dato	LOV-2005-05-23-28
Departement	Justis- og beredskapsdepartementet
Sist endret	LOV-2015-12-18-125 fra 01.01.2016
Publisert	I 2005 hefte 6
Ikrafttredelse	01.10.2015, 07.03.2008
Endrer	LOV-1902-05-22-10
Rettsområde	Almindelig strafferett, Forsvarere og bistandsadvokater
Kunngjort	20.05.2005
Korttittel	Straffeloven 2005 - strl. 2005

Historiske Endringslover
Forsvarer
versjoner

Historiske Endringslover
Forsvarer
versjoner

Historiske Endringslover
Forsvarer
versjoner

Historiske Endringslover
Forsvarer
versjoner

Historiske Endringslover
Forsvarer
versjoner

Historiske Endringslover
Forsvarer
versjoner

Historiske Endringslover
Forsvarer
versjoner

Historiske Endringslover
Forsvarer
versjoner

Historiske Endringslover
Forsvarer
versjoner

Historiske Endringslover
Forsvarer
versjoner

Historiske Endringslover
Forsvarer
versjoner

-Jf. tidligere Almindelig borgerlig **Straffelov** 22 mai 1902 nr. 10, - Se lov 28 mai 2010 nr. 16, Jf. NL, 6 bok, forordning 4 mars 1690, 6 feb 1694, 21 sep 1695, 16 okt 1699, 22 okt 1701 (f. anordn. 24 jan 1710 og 12 feb 1745, reskript 8 aug 1738 og 23 sep 1763, instruks 9 des 1746 og 5 juni 1776), 6 okt 1725, 17 mars 1741, 7 feb 1748, 20 nov 1750, 5 feb 1751, 23 feb 1752, 18 des 1787, 27 apr 1771, 20 feb 1789, 27 sep 1798, 19 apr 1805, 28 sep 1813, lover 25 okt 1815, 20 aug 1842, 27 mai 1854, 4 juli 1857, 9 juni 1866, 4 mai 1872, 3 juni 1874, 30 apr 1877, 29 mai 1879, 9 juni 1893, 6 juni 1894, 21 juni 1896, 6 juli 1897, 29 juni 1898 nr. 2, 29 juni 1898, 28 juni 1899 6 juli 1891, 18 juni 1892, 2 mai 1894, 23 juli 1894 og 6 juni 1900.

følgen), mens det tidligere var nok at vedkomme *kunne* innsett denne («lett uaktsomhet»).

På miljøområdet er det ofte avgjørende for straffutmålingen hvilke følger lovbruddet kunne fått for miljøet. Eksempler på dette er naturmangfoldloven § 75 annet ledd om det er «*voldt fare for betydelig skade på naturmangfoldet*», vannressursloven § 63 tredje ledd om «*det er voldt fare for betydelig skade på mennesker, miljø eller eiendom*» og forurensningsloven § 78 annet ledd om det er «*voldt fare for stor skade eller ulempe*». Det følger av Høyesteretts praksis at skyldkravet her er «*culpa levissima*», se Rt. 2011 s. 631 avsnitt 35 om skyldkravet etter vannressursloven § 63 tredje ledd. Høyesterett viser der også til at det forutsettes i forarbeidene til forurensningsloven at prinsippet om «*culpa levissima*» gjelder ved forurensningsloven § 78 annet ledd, jf. Ot.prp. nr. 11 (1979–1980) side 173.

Spørsmålet er på denne bakgrunn om det kan få noen betydning for straffutmålingen på miljøområdet at skyldkravet for «uforsettlig følger» endres fra «*culpa levissima*» i straffeloven 1902 § 43 til vanlig uaktsomhet i strl. 2005 § 24. I utgangspunktet innebærer antakelig den strenge aktsomhetsnormen som gjelder generelt på miljøområdet, at forskjellen mellom culpa levissima og vanlig uaktsomhet uansett er ganske marginal. Likevel kan dette bli et tema under straffutmålingen som det kan være behov for å kommentere i prosedyrene på miljøområdet i noen saker, og spørsmålet drøftes derfor i mer detalj her.

4.2 § 24 gjelder ved vurderingen av skyldspørsmålet, ikke ved vurderingen av straffeskjerpene momenter under straffutmålingen

Etter ordlyden vil bestemmelsen i § 24 bare gjelde når spørsmålet om den uforsettlige følger «*inngår i vurderingen av om et lovbrudd er grovt*». I den forbindelse er det grunn til å merke seg at straffeloven 2005 er bygget opp slik at avgjørelsen av om lovbruddet er grovt eller ikke, inngår som ledd i vurderingen av skyldspørsmålet. (Det hører altså ikke til straffutmålingen.) Se bl.a. Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) side 58 første spalte, i pkt. 4.1.4.3). Det vil si at bestemmelsen

« Ulovlige naturinngrep av noe omfang vil som regel medføre en fare for betydelig skade på en eller annen naturinteresse,

i § 24 er forutsatt anvendt som ledd i skyldspørsmålet, i vurderingen av *hvilket straffebud* som kommer til anvendelse – straffebudet om «vanlig» eller «grovt» overtredelse.

I spesiallovene på miljøområder er straffebestemmelsene vanligvis bygget opp slik at *en og samme straffebestemmelse* inneholder en strafferamme på ett år (eller mindre) i bunnen, med en straffeskjerpene sideramme over dette (på to eller tre år) som gjelder ved «særlig skjerpene omstendigheter» eller ved «grovt overtredelse». (Se for eksempel naturmangfoldloven § 75, markaloven § 20, arbeidsmiljøloven § 19-1, kulturminneloven § 27 og viltloven § 56). Spørsmålet om den straffeskjerpene siderammen kommer til anvendelse, hører da normalt til straffutmålingen, og ikke til skyldspørsmålet. Forurensningsloven § 78 kan her stå i en særstilling, se artikkelen på side 42 om åtalekompetanse og foreldelse.

Det følger av forarbeidene til strl. 2005 at bestemmelsen i § 24 tar sikte på de tilfelle der «grovt overtredelse» er regulert i en egen straffebestemmelse, slik at det hører til skyldspørsmålet å vurdere om overtredelsen er grovt, og ikke skal gjelde ved vurderingen av straffeskjerpene momenter under straffespørsmålet. Se Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) på side 427:

«Følger som lovbrakeren kunne, men ikke burde innse, kan fremdeles få betydning for straffutmålingen, men da som et skjerpene moment innenfor den gjeldende strafferammen».

Dette fremheves også på side 26 i heftet *Nytt i ny straffelov* av Magnus Matningsdal våren 2005, utgitt av Domstolsadministrasjonen:

«Selv om skyldformen culpa levissima ikke videreføres, er det forutsatt at de aktuelle følgerne fortsatt skal kunne vektlegges innenfor den ordinære strafferammen».

«Culpa Levissima» er ikke upraktisk på miljøområdet. Andenæs, Alminnelig strafferett 5. utgave ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn beskriver uforutselge følger slik på side 464:

«følger som gjerningsmannen kunne forutse muligheten av, selv om det berodde på tilfeldigheter om faren skulle realisere seg eller ikke».

Ulovlige naturinngrep av noe omfang vil som regel medføre en fare for betydelig skade på en eller annen naturinteresse, for eksempel ved at det rammede området er – eller kunne blitt – habitat for en sjelden eller truet art. Ved slike inngrep vil det bero på tilfeldigheter om slike arter er tilstede i området, slik at denne faren realiseres, eller ikke.

5. Grensen for grovt uaktsomhet – strl. 2005 § 23

Etter tidligere rettspraksis er strafferettslig «grovt uaktsomhet» definert som «*kvalifisert klanderverdig opptreden som foranlediger sterke bebreidelser for mangel på aktsomhet*», jf. Rt. 1970 side 1235. Straffeloven 2005 senker terskelen for hva som skal anses som grovt uaktsomhet. Etter § 23 er det grovt uaktsomhet når «*handlingen er svært klanderverdig, og det er grunnlag for sterk bebreidelse*». Det er lovgivers hensikt at dette skal medføre noe lavere krav til hva slags uaktsomhet som skal kunne anses som grovt, jf. Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) side 427 annen spalte.

Denne endringen vil få betydning for straffebestemmelser på miljøområdet som krever grovt uaktsomhet. Eksempler på dette er:

- akvakulturloven § 31
- markaloven § 20
- produktkontrollloven § 12 første ledd tredje punktum
- skipssikkerhetsloven kapittel 10
- "generalklausulen" som tidligere var å finne i strl. 1902 § 152 b, og som er videreført i strl. 2005 § 242 og § 243.

En nærmere klargjøring av hva som kreves for «grovt uaktsomhet» etter strl. 2005, vil måtte skje gjennom rettspraksis. På miljøområdet kan uttalelsene i Rt. 2014 s. 44 være av betydning.

Saken gjaldt ikke graden av uaktsomhet, men dreide seg om straffutmåling for brudd på strl. 1902 § 166 i forbindelse med uriktig informasjon til myndighetene om blant annet lakselustelinger i en akvakulturbedrift. I forbindelse med straffutmålingen uttalte Høyesterett her i avsnitt 28 følgende om klanderverdigheten ved lovbruddene:

«Som lagmannsretten påpeker innebærer dette at oppdretterne til egen vinning er gitt rett til bruk av allmennhetens naturmiljø og ressurser, og det følger utvilsomt av dette en særlig forpliktelse til å overholde forutsetninger og begrensninger som offentlig myndighet har satt for virksomheten».

Det forhold at det påhviler akvakulturnæringen en slik «særlig forpliktelse» til å overholde regelverket, bør få betydning for hva som skal til for å konstatere at uaktsomheten er «svært klanderverdig» og gir grunnlag for «sterk bebreidelse».

Uttalelsen er relevant også på andre områder der virksomheter til egen vinning får utnytte naturmiljøet og -ressurser, for eksempel der de får benytte naturen til å kvitte seg med avfallet sitt gjennom bestemte utslippstillatelser mv.

6. Rettsuvidenhet, straffeloven 2005 § 26

Avsnittet om § 26 ble så langt at det er skilt ut som en egen artikkel. Dette kan du lese om i neste nummer av Miljøkrim.

7. Foretaksstraff i straffeloven 2005 §§ 27 og 28

Foretaksstraff er av stor praktisk betydning på miljøområdet. I straffeloven 1902 § 48 a om skyldkravet ved foretaksstraff gjelder i prinsippet at kravet til subjektiv skyld må foreligge hos den personen som har utført den straffbare handlingen eller unnlatelsen på vegne av foretaket. (Ved såkalte «anonyme og kumulative feil» gjelder det derimot ikke på den samme måten et krav om bevis for konkret subjektiv skyld, og ansvaret her etter § 48 a er i slike tilfelle derfor av mer «objektiv» karakter.)

I straffeloven 2005 er reglene om foretaksstraff inntatt i §§ 27 og 28, som tilsvarer gamle

§§ 48 a og 48 b. Her gjør § 27 annet punktum en viktig materiell endring fra straffeloven 1902, ved at foretaket nå kan straffes «*selv om ingen enkeltperson har utvist skyld eller oppfylt vilkåret om tilregnelighet*».

Det fremgår av forarbeidene i Ot.prp. nr. 90 på side 431 i annen spalte at formålet med endringen er å gi mulighet for bruk av foretaksstraffen i flere tilfeller enn i dag, der ingen enkeltperson har utvist skyld. Departementet skriver følgende om dette:

«Tilføyelsen er ment å gi uttrykk for at det ikke skal være et vilkår for å straffe et foretak at en eller flere personer har oppfylt de subjektive straffbarhetsvilkårene. Formålet er å utvide foretaksstraffen i forhold til etter gjeldende rett i de tilfeller hvor ingen enkeltperson har utvist skyld.

Har en bestemt person handlet på vegne av foretaket, kreves det – i motsetning til etter gjeldende rett – ikke at vedkommende har utvist skyld. Rettstilstanden som ble lagt til grunn i Rt. 2002 s. 1312 videreføres dermed ikke i den nye straffeloven».

Ansvar er likevel ikke gjort til et rent objektivt ansvar. På samme måte som før, faller hendelige uhell og force majeure utenfor, jf. Ot.prp. nr. 90 på side 431 i annen spalte (siteres i punkt 7.2 nedenfor):

På side 23 i Domstolsadministrasjonens hefte *Nytt i ny straffelov* våren 2015 skriver høyesterettsdommer Magnus Matningsdal at den nye formuleringen i § 27 markerer at ansvaret er objektivt. I sin foredragsserie for påtalemyndigheten om den nye straffeloven ga imidlertid Matningsdal uttrykk for at det er en svært viktig nyanse her, blant annet ut fra avgrensningen mot hendelig uhell, og at det derfor kan forventes at rettspraksis vil opprettholde et visst krav om skyld.

Når det gjelder brudd på «generalklausulen» i §§ 238 og 240 (gamle § 152 b), kan endringen få stor betydning for bruken av foretaksstraff. Her er skyldkravet i utgangspunktet «grov uaktsomhet». Etter nye § 27 vil altså ikke det samme skyldkravet gjelde for foretaket i anvendelsen av § 27. (Tilsvarende gjelder for akvakulturloven, markaloven og annen miljølovgivning der skyldkravet i dag er grov uaktsomhet.)

I § 28 lister bokstavene a–h opp momenter i vurderingen av om foretaket skal straffes, og om utmålingen av straffen, på samme måte som i straffeloven 1902 § 48 b. I § 28 bokstav b er det nå inntatt en ny presisering om at det i tillegg til «lovbruddets grovhet» også skal tas hensyn til «*om noen som handler på vegne av foretaket, har utvist skyld*». Vurderingen av subjektive skyld er altså på denne måten «flyttet» fra skyldspørsmålet (§ 27) til straffespørsmålet (§ 28).

7.2. Forarbeidenes signaler om økt bruk av foretaksstraff

Bakgrunnen for endringene var i utgangspunktet at departementet foreslo at straff etter § 21 som hovedregel skulle være betinget av forsett eller grov uaktsomhet, men samtidig ville unngå at dette skulle medføre en ny begrensning i adgangen til å illegge foretaksstraff i forhold til hva som gjaldt etter straffeloven 1902.

« Men forarbeidene viser at departementet ikke bare ville forhindre at bruken av foretaksstraff skulle innskrenkes, men i tillegg tok sikte på økt bruk av foretaksstraff.

Men forarbeidene viser at departementet ikke bare ville forhindre at bruken av foretaksstraff skulle innskrenkes, men i tillegg tok sikte på økt bruk av foretaksstraff. I Ot.prp. nr. 90 på side 242 uttales:

«Departementet mener at ordningen med foretaksstraff har virket godt, og ser en effektiv foretaksstraff som et viktig element i den nye straffeloven. Det kan etter departementets syn virke uheldig om det forhold at en bestemt gjerningsperson ikke kan straffes på grunn av manglende skyld, alltid skal gjøre at man ikke kan anvende foretaksstraff mot det foretaket som vedkommende har handlet på vegne av. Departementet vil videre finne det uheldig om

de regler om subjektiv skyld som foreslås i proposisjonen, skulle begrense adgangen til å bruke foretaksstraff. Departementet foreslår etter dette at det ikke settes som betingelse for å illegge foretaksstraff at bestemte personer som har handlet på vegne av foretaket, har utvist subjektiv skyld, og at det heller ikke skal gjelde noe skyldkrav ved anonyme eller kumulative feil. Men foretaksstraff skal – som nå – ikke kunne illegges dersom overtredelsen må anses som et hendelig uhell eller utslag av force majeure.

På den annen side foreslår departementet å fastholde at graden av skyld skal ha betydning for spørsmålet om det bør illegges foretaksstraff i den enkelte sak. Dette vil inngå som en del av en bredere helhetsvurdering av spørsmålet, der omstendighetene omkring overtredelsen og de forhold som har lagt til rette for den, vil stå sentralt. Særlig ved anonyme og kumulative feil vil det i stor grad være slike omstendigheter som blir bestemmende for en eventuell skyldkonstatering, og det synes da unødvendig og lite hensiktsmessig å gå veien om et uttrykkelig og absolutt skyldkrav her.»

I Ot.prp. nr. 90 på side 432 i spesialmerkna-
dene til § 28 uttales:

«Videre skal overtredelsens grovhet vurderes, jf. bokstav b. Både subjektive og objektive forhold skal tillegges vekt, for eksempel skyldgrad hos den som har handlet på vegne av foretaket og påførte skader eller skadepotensialet. Foretaket kan straffes selv om den (eller de) som handlet på vegne av det, var utilregnelig(e) eller ikke utviste skyld, jf. § 27. Dersom foretaket ikke kan klandres, kan det tenkes tilfeller der det vil være urimelig å straffe foretaket når de subjektive straffbarhetsvilkårene ikke er oppfylt. Et moment i vurderingen vil være skyldkravet i det straffebudet som er overtrådt. Krever straffebudet forsett, kan det tale for at foretaket ikke bør straffes dersom lovbrakeren handlet uaktsomt og foretaket ikke er å klandre. Overtredelsens grovhet kan ha betydning både for om foretaket overhodet skal straffes og for straffutmålingen.»

Disse signalene i forarbeidene viser at foretaksstraff der en bestemt person som handlet på vegne av foretaket, ikke har vært uaktsom,

er særlig aktuelt når skyldkravet ikke er forsett. Dette er viktig på miljøområdet, hvor skyldkravet er uaktsomhet. Likevel vil det også i slike tilfeller være relevant i vurderingen etter § 28 om foretaket på en eller annen måte kan klandres for det inntrufne, jf. § 28 bokstav c om foretaket kunne ha forebygget lovbruddet.

8. Lovfesting av generelle straffeskjerpene omstendigheter, straffeloven 2005 § 77

Straffeloven 2005 § 77 lovfester skjerpene momenter som skal «*især tas i betraktning*». Her er ikke miljøhensyn nevnt. Bestemmelsen nevner heller ikke betydningen av allmennpreventive hensyn. Oppregningen i § 77 er imidlertid ikke ment å være uttømmende, jf. Ot.prp. nr. 8 (2007–2008) side 38 andre spalte. Det er ikke formålet med bestemmelsen å gjøre noen endringer med hensyn til gjeldende rett når det gjelder straffutmålingen, men kun å kodifisere gjeldende prinsipper, jf. Ot.prp. nr. 8 på side 268. Det betyr at prinsippene som Høyesterett har knesatt om straffutmåling på miljøområdet, jf. blant annet Rt. 2011 s. 10, fortsatt gjelder med samme tyngde som før.

Utgangspunktet er at de opplistede omstendighetene i § 77 normalt skal tas i betraktning ved straffutmålingen og normalt også skal tillegges betydning, jf. Ot.prp. nr. 8 side 268. Forarbeidene viser likevel til at bestemmelsene er generelle og at det «utenfor normalområdet» kan være riktig å se helt bort fra de lovfestede straffutmålingsmomentene.

På miljøområdet vil man på samme måte som før, måtte se hen til en rekke andre sentrale straffutmålingsmomenter knyttet til interessene de ulike miljølovene skal beskytte, som er nedfelt i den respektive spesiallovgivningen med tilhørende rettskilder og høyesterettspraksis.

9. Om foreldelsesfrister og påtalekompetanse

Lovendringene i forbindelse med ikrafttredelsen av straffeloven 2005 med forarbeider er også av betydning når det gjelder spørsmål om påtalekompetanse og foreldelse. Dette er omhandlet i artikkelen på side 42.

Verdens kulturminnelovgivning på nett

Av: **Miljøkrimredaksjonen, ØKOKRIM**

UNESCO har en egen database som gir tilgang til medlemslandenes kulturminnelovgivning.

Denne databasen er et omfattende data-verktøy i kampen mot ulovlig handel med kulturminner og er åpen for alle på:

unesco.org/culture/natlaws

Databasen har oversikt over de ulike landenes lover og bestemmelser som er relevante i arbeidet med kulturminnesaker. For Norges

del kan det, på grunn av forskriften som gjør det ulovlig å innføre kulturminner som er ulovlig utført fra et annet land, være avgjørende å finne ut hva lovstatusen er i opprinnelseslandet.

UNESCO håper også at databasen skal gjøre det vanskeligere for en som kjøper kulturminner å hevde at han eller hun handlet i god tro og var ukjent med den lokale lovgivningen. Databasen omfatter nå 2000 lover fra over 170 land på 42 forskjellige språk.

Lettere å jakte kunnskap om rovvilt

Av: **Hans Tore Hoviskeland, ØKOKRIM**

Hvor mye rovvilt har vi, hvor lever de og hvordan utvikler bestanden seg? En ny versjon av Rovbaseno gir deg både mer informasjon og lettere tilgang til den.

Nye Rovbase.no er tilpasset nettbrett og mobiltelefon. Så lenge det er mobildekning er informasjonen om overvåkning av de fire store rovviltartene bare et par tastetrykk unna. Det finnes en løsning for å dele dataene direkte på sosiale medier og e-post for de som ønsker det. Bjørn, jerv, gaupe og ulv overvåkes årlig for å samle kunnskap om bestandens størrelse,

utbredelse og utvikling over tid. Overvåkningen er nødvendig for å kunne forvalte rovviltartene ansvarsfullt og bærekraftig på lang sikt. Tidligere har publikum hatt tilgang til informasjon om kadaverfunn, døde rovvildyr og DNA prøver, men i den nye versjonen finner du også observasjoner av spor. Noe av informasjonen i Rovbase.no er unntatt offentlighet og vises ikke i den åpne delen, for eksempel observasjoner av hi. Derfor er en del av informasjonen fra overvåkningen av jerv utilgjengelig, fordi den er basert på å lokalisere valpekull ved hi.

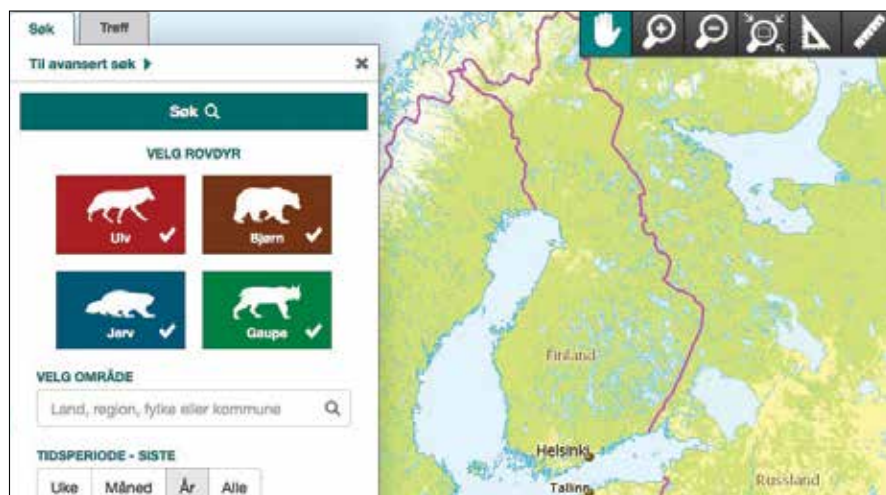
Bekjempelse av korrupsjon i skogindustrien

Av: **Miljøkrimredaksjonen, ØKOKRIM**

I regi av Interpols globale arbeid mot korrupsjon ble det i Buenos Aires i april i år gjennomført et treningsprogram for å bekjempe korrupsjon i forbindelse med skogsdrift, og da med spesiell fokus på regnskogtømmer.

Representanter fra politi- og påtalemyndigheter, finansiell etterretning og miljømyndigheter fra ni land i Sør-Amerika deltok på kurset som ble finansiert av NORAD og GAFILAT-European Union Project.

Gjennom Interpol-prosjektet LEAF har det blitt estimert at det årlig er involvert 30 milliarder USD i korrupsjon ved handel med tømmer.

Ved utgangen av februar fratrådte Tore Schei, etter oppnådd aldersgrense, sitt embete som justitiarius i Høyesterett. Tore Schei hadde da vært i Høyesterett i hele 30 år, først som

Festskrift til høyesterettsjustitiarius Tore Schei:

Rettsavklaring og rettsutvikling

Av: **Miljøkrimredaksjonen, ØKOKRIM**

dommer og deretter som justitiarius fra august 2002. Dommerne i Høyesterett har i anledning justitiarius Scheis fratreddelse hedret ham med et festskrift utgitt av Universitetsforlaget.

Redaksjonskomiteen for festskriftet har bestått av høyesterettsdommerne Magnus Matningsdal, Jens Edvin A. Skoghøy og Toril M. Øie.

Festskriftet består av over 30 fagartikler, som særlig omhandler Tore Scheis mangeårige virke i Høyesterett. Forfatterne kommer fra Høyesterett, fra universitetene osv.

En av artiklene i festskriftet er «Høyesteretts-

praksis om miljøkriminalitet fra de siste 15 år».

Artikkelen er skrevet av førstestatsadvokat Hans Tore Høviskeland og gir en god innføring i temaet. Artikkelen åpner med følgende setning: «Neppe noe annet rettsområde har hatt en slik utvikling de senere årene med skjerping av strafferammer som miljøstrafferetten.» Deretter vises det gjennom rettspraksis hvordan Høyesterett har fulgt opp denne utviklingen. Den ca 30 sider lange artikkelen presenterer også mange av sakene ØKOKRIMs miljøteam har arbeidet med de siste 15 årene.

Vil skjerpe regelverket mot handel med truede arter

Kilde: **Klima- og miljødepartementet**

Regjeringen trapper opp kampen mot handel med truede arter og sender nå ny CITES-forskrift på høring. I forskriften foreslås det å skjerpe regelverket og øke strafferammen.

Klima- og miljøminister Vidar Helgesen uttaler at handel med truede arter er et økende problem internasjonalt og en av de viktigste årsakene til at bestander forsvinner.

Forslaget vil blant annet gi flere sanksjonsmuligheter og utvide strafferammen. Den blir nå foreslått til inntil tre år mot tidligere seks måneder.

Ved at forskriften får anvendelse også innenlands, motvirkes omgåelse av regelverket. Hvis man har klart å smugle inn en art i landet, vil man nå bare få beholde det hvis vilkårene for å innføre arten er oppfylt.

Norske myndigheter får adgang til å nekte innførsel hvis det er tvil om at arten er lovlig anskaffet eller om handel med arten er bærekraftig. Det vil blant annet bøte på problemer med forfalskede dokumenter fra land med mindre gode kontrollrutiner.

Verner om sjøfuglene i hekketiden

Kilde: **Miljødirektoratet**

Sjøfuglene trenger ro når de i disse dager starter hekkingen. Derfor er det forbudt å gå i land eller ferdes i en rekke verneområder langs kysten, og Miljødirektoratet varsler økt kontroll.

I perioden fra 15. april til 15. juni er det forbudt å ferdes på land, og i en sone på sjøen utenfor, i de fleste verneområder langs kysten. På grunn av mange meldinger om brudd på disse bestemmelsene varsler Statens naturoppsyn (SNO) intensivt kontrollvirksomhet.

I denne perioden er sjøfuglene ekstra sårbare, og brudd på ferdselsbestemmelsene kan få store negative følger.

Bestandene av sjøfugl langs norskekysten har gått ned over tid. De viktigste årsakene er press på arealer, forstyrrelser og manglende tilgang på mat.

Det har vært en utbredt holdning at det er greit å gå i land i et verneområde med ferdselsforbud hvis man ikke ser fugler. Da er det viktig å huske at sjøfugler flytter på seg fra år til år.

Selv om det ikke er hekking i et område det ene året, kan det være hekkende fugl der i det neste. Verneområdet kan også være en viktig rasteplass for fugl som ikke ligger på reir, for eksempel ungfugler eller maker.

Audun Rikardsen er professor i arktisk og marin biologi ved Universitet i Tromsø, samt rådgiver for Norsk Institutt for naturforskning. Han er en ivrig naturfotograf på fritiden og har vunnet en rekke priser; blant annet naturfotografenes Oscar-pris «The Wildlife Photographer of the Year» i 2015.

Spekkhugger

Foto: **Audun Rikardsen**

Nye lover og forskrifter

Hjorteviltforskriften

Forskrift om forvaltning av hjortvilt har som hensikt å legge til rette for en lokal og bærekraftig forvaltning av elg, hjort, rådyr og villrein. Miljødirektoratet har fastsatt en ny versjon av forskriften som gjelder fra 8. januar 2016. Endringene er mest av strukturell karakter. Den største endringen brukeren vil oppleve, er selve oppbyggingen av forskriften. Villrein får et kapittel for seg, mens elg, hjort og rådyr omtales i samme kapittel. Det offentlige ansvaret for forvaltning av elg, hjort, og rådyr ligger hos kommunen, mens villrein forvaltes av oppnevnte villreinemder. Hensikten med den nye inndelingen er å gjøre det lettere for forvaltere, rettighetshavere og jegere å finne fram til bestemmelser som er relevante for den jakten som bestandsplanleggingen de skal drive.

De nye reglene som trådte i kraft 1. januar, vil føre til økt gjenvinning av elektronikkavfall og likere rammevilkår for returselskapene.

EE-avfall

1. januar 2016 trådte det nye regelverket for EE-avfall i kraft. Regelverket betyr en mer rettferdig fordeling av kostnadene og mindre økonomisk risiko for returselskapene. Eksempelvis kan selskaper som samler inn mer enn de har plikt til i en periode, få det godskrevet i neste periode. For folk flest betyr det nye regelverket at det blir enklere å kvitte seg med elektronisk avfall. Alle typer småelektronikk skal kunne leveres inn til store forhandlere av

EE-produkter, ikke bare til forhandleren hvor man har kjøpt produktet. I tillegg kan folk sende småelektronikk gratis i retur til nettforhandlere. Kjøper du en klokke-radio på nett og får den i posten, plikter butikken å sende med en ferdig frankert konvolutt eller lignende, hvor du kan legge den gamle klokke-radioen som du bytter ut eller den nye når den går i stykker.

Nytt regelverk om fremmede arter

Forskrift om fremmede organismer trådte i kraft fra 1.1. 2016. Det medfører en del nye krav, plikter og regler for alle som driver med innførsel, omsetning og utsetting av fremmede organismer, eller med aktivitet om kan medføre utilsiktet spredning av fremmede organismer. Skadelige fremmede arter utgjør stadig en større trussel mot naturmangfoldet i Norge. I tillegg medfører de årlige store samfunnsøkonomiske kostnader. Den nye forskriften blir et viktig verktøy for å hindre introduksjon og videre spredning av fremmede arter. Søknadsskjema med veiledning finns i Miljødirektoratets elektroniske søknadssenter. Den nye forskriften viderefører bestemmelser om fremmede arter som tidligere var hjemlet i viltloven og lakse- innlandsfiske- loven. Ved å samle disse bestemmelsene i en forskrift får en et mer ensartet og helhetlig regelverk om fremmede arter. Forskriften vil få konsekvenser for mange virksomheter i Norge som importerer, selger og bruker fremmede arter. Blant annet blir det forbud mot import, omsetning og plante/såing av enkelte planter,

samt krav om tillatelse ved bruk av enkelte planter i parkanlegg og transport- næringsutbyggingsoråder. Det innføres forbud mot import og omsetning av levende amerikahummer, som i dag brukes i restaurantbransjen. Et annet eksempel er at det blir krav om tillatelse for import og bruk av utenlandsk mørk jordhumle i drivhusanlegg.

Nye fiskeregler vedtatt

Miljødirektoratet vedtok 5. februar 2016 nye reguleringsbestemmelser for fisket etter laks, sjørørret og sjørøye fra 2016. De nye reguleringene er i all hovedsak en videreføring av gjeldende bestemmelser, men det er gjort justeringer i fisketiden i noen sjøregioner og flere vassdrag. Justeringene er gjort for å sikre tilstrekkelig med gytefisk i vassdragene og dermed nå forvaltningsmålene i enda flere vassdrag de kommende årene. For sjølaksefiske med faststående redskap er det vedtatt kortere fisketid i deler av Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag, Nordland, Troms og Finnmark. I deler av Rogaland og Sogn og Fjordane utvides fisketiden. Det er i tillegg gjort justeringer av fisketidsbestemmelsene i en rekke vassdrag over hele landet. I tillegg er markforbud og liknende redskapsbegrensninger fjernet fra den nasjonale forskriften. Miljødirektoratet vurderer at slike redskapsbegrensninger er regler som lokalforvaltningen selv kan innføre i vassdragene om de vil.

Aktuelle domar

Høgsterett

Rt-2015-838

Snøskuterkøyring i nasjonalpark

Målet med turen dei tiltalte tok med snøskuter til Ceakkojavri i Stabbursdalen nasjonalpark 3. mai 2013 var rekreasjon i form av fiske og sosialt lag. Skuterturen hadde ingen samanheng med reindrift, og dei objektive vilkåra for straff etter reglane som stod i førelegga, var oppfylte. Dei vart dømde for brot på naturmangfaldlova § 75 jf. § 35 jf. § 77 jf. forskrift om Stabbursdalen nasjonalpark § 3 nr. 6 og motorferdsellova § 12 jf. § 3 til bøter på 15 000 kroner. Dei tiltalte anka sakshandsaminga, lovbruken og straffutmålinga, men Ankeutvalet til Høgsterett tillét ikkje at ankane vart fremja. Om straffutmålinga uttalte Ankeutvalet til Høgsterett: "De ankende parter ble i lagmannsretten idømt en bot på 15 000 kroner hver, i tråd med aktors påstand. Boten var da redusert med 3 000 kroner sammenlignet med forelegget, på grunn av tiden som var gått siden forholdet fant sted. Allmennpreventive omsyn gjør seg sterkt gjeldende i saker om brudd på naturvernlovgivningen. Det er lite sammenlignbar praksis, men Ankeutvalet kan ikke se at boten er blitt for streng."

Dom i Høgsterett HR-2005-2557-A Arbeidsmiljøkriminalitet, eit grensetilfelle for bruk av føretakstraff

Ei industribedrift vart dømt til føretakstraff etter strl. 1902 § 48a og § 48b på 100 000 kroner for brot på arbeidsmiljølova § 19-1 første ledd jf. § 2-1, jf. § 3-1 andre ledd bokstav c jf. internkontrollforskrifta § 5 sjette ledd, jf. arbeidsmiljølova § 4-4 første ledd jf. arbeidsplassforskrifta § 2-11 første ledd. Ein arbeidstakar datt og pådrog seg hjerneristing som følge av dårleg lys i eit fabrikklokale. Arbeidsleiinga var kjent med lysproblemet. Dette utgjorde objektivt sett

eit brot på arbeidsmiljølova § 19-1, og det var aktaust at det ikkje var satt inn mobilt lys eller at arbeidstakaren ikkje var instruert om å bruke ei anna maskin. Eit fleirtal på tre dommarar kom til at ein burde gje føretakstraff. Ein viste til at allmennpreventive omsyn talte for føretakstraff, til at brotet gjaldt reglar som var sette til å verne liv og helse hos arbeidstakarane, og til at arbeidsleiinga kjente til det dårlege lyset utan at dei gjorde noko med det, til tross for at det allereie hadde vore ei arbeidsulykke av same årsak. To dommarar meinte at ein ikkje kunne gje bedrifta føretakstraff. Sjølv om det i desse sakene kan være vanskeleg å finne mange nok fellestrekk mellom saker til å seie at ei avgjerd frå HR er eit tungt argument for straff i ei anna sak, er det mogleg denne avgjerda likevel kan gje ein peikepinn på kvar den nedre grensa for føretakstraff går. Dommen er særskild omtala i dette nr. av Miljøkrim på s. 28.

Rt 2015 s. 1022

Straffeprosess - ankerett

Det kan av og til være vanskeleg å ta stilling til spørsmålet om kven "...avgjerda rammar...", jf. strpl. § 377. Ankeutvalet kom her til at den sikta ikkje har rett til å anke over ei orskurd om å oppretthalde beslag av bevis (i form av filmmateriale) teke hos ein tredjemann i sak mot den sikta, korkje i eigenskap av å være sikta eller kjelde for bevismaterialet.

Tingrett

Sør-Trøndelag tingrettsdom

av 19. oktober 2015

Dyrevelferdskriminalitet, avliving av katt

Ein mann vart dømt for å ha teke livet av ein katt ved å ta kvelartak på katten for der nest å bende nakken hans heilt bakover og så skjære strupen over med ein kniv slik at katten

blødde ihel og/eller vart kvelt. Handlinga fann stad 1. august 2015. Han vart for dette dømd for grovt brot på dyrevelferdlova § 37 jf. § 12 jf. forskrift om avliving av hund og katt § 2 jf. § 6 samt grovt brot på dyrevelferdlova § 14 (øvd vald mot dyr) og straffelova (1902) § 291 (brottsverk). I tillegg vart han også dømd for å ha hatt 18 bilete som viser seksuelle overgrep mot barn. For desse forholda vart han dømd til fengsel i seks månader, med to på vilkår. Han vart også for alltid frådømd retten til dyrehald etter dyrevelferdlova § 33.

Jæren tingrettsdom

av 19. oktober 2015

Aktlaus felling av vandrefalk

Ein 55 år gamal, svært erfaren jeger vart i Jæren tingrett dømd til 25 dagar vilkårslaust fengsel for at han den 21. august 2015 skaut ein vandrefalk. Han måtte i tillegg tåle inndraging av ei halvautomatisk hagle med tilhøyrande ammunisjon, og han vart frådømd retten til å utøve og delta i jakt og fangst for eit tidsrom på tre år. Han vart dømd for brot på naturmangfaldlova § 75 første ledd jf. § 15 første ledd. Den tiltalte anka til Gulatings lagmannsrett. Anken, som gjaldt bevisvurderinga, vart avvist av lagmannsretten. Om tingretten si utmåling av straffa, som ikkje var anka, uttalte lagmannsretten at ho "i hvert fall ikke er for streng utfra lovgivers vilje og utviklingen i rettspraksis mot strenge straffer ved faunakriminalitet". Dommen er særskild omtalt i dette nr. av Miljøkrim på s. 16.

Salten tingrettsdom

av 8. januar 2016

Køyring med vasskuter småbåtlova

Fredag 18. september 2015 i Daumannsvika utanfor Rognan i Saltdal kommune køyrde ein 50 år gamal mann vasskuter fleire gonger i rundar og over rette strekke med høgare fart enn 5 knop, mindre enn 400 meter frå land. For dette

vart han dømd for brot på småbåtlova § 40a jf. § 40 tredje ledd jf. forskrift om bruk av vasskuter § 5 andre ledd. Han vart dømd til ei bot på 10 000 kroner. Storleiken på bota var i tråd med føringane Statsadvokatane i Nordland har gjeve

for denne typen brot etter ei regelendring for bruk av vasskuter i 2013. Etter regelendringa finst det no klare reglar for kvar ein kan køyre lovleg med vasskuter, og kva krav som gjeld for køyringa.

Aktuelle førelegg

Krav til sikring av snuplass m.m. Politimeisteren i Sogn og Fjordane har skrive ut førelegg på respektive 600 000 og 300 000 kroner til to selskap i tilknytning til ei arbeidsulykke i 2013 der ein arbeidstakar omkom. Arbeidstakaren skulle snu med ein dumpar på den etablerte snuplassen til anlegget. Snuplassen hadde inga sikring mot vest, der det var ein bratt skråning ut i fjorden. Dumparen rygga utfor skråninga og i sjøen, og føraren drukna. Risikoen ved operasjonen hadde ikkje vore tilstrekkeleg vurdert, og ein hadde heller ikkje utarbeidd tilstrekkelege tiltak for å redusere risikoen for utforkøyring. Høvet omfatta fleire grove brot på arbeidsmiljølova, og begge selskapa vedtok førelegga utstedt i oktober 2015.

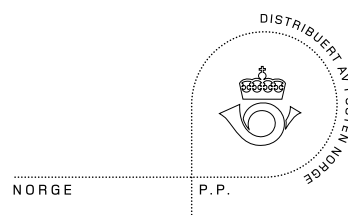
Bot for ulovleg marknadsføring av skadedyrprodukt. Miljødirektoratet politimelde eit enkeltmannsføretak i Akershus som sel skadedyrsprodukt, på grunn av ulovleg marknadsføring og manglande faremerking på produkta. No har eigaren fått ei bot på 50 000 kroner frå det tidlegare Romerike politidistrikt. Enkeltmannsføretaket i Akershus selde eit variert utval skadedyrsprodukt via postordre og internett, mellom anna ei rekkje biocidprodukt. Rett bruk og handtering av biocidprodukt er særskild viktig, ettersom desse produkta kan være skadelege for helse og miljø. Då Miljødirektoratet

hadde inspeksjon på staden i 2013 avdekte dei ei rekkje brot på miljøvernregelverket. Føretaket har òg tidlegare fått tvangsmulkt på 150 000 kroner frå Miljødirektoratet fordi dei ikkje har retta opp i lovbrota.

Ung gut omkomen i arbeidsulykke.

Den 30. juni 2015 tok ein medarbeidar ved ei bedrift i Oslo med seg ein sommarvikar for å sprette pappballar i eit avlukke for bølgepapp. Sommarvikaren hadde ikkje fått opplæring i denne oppgåva, og arbeidet var ikkje risikovurdert. Mens han jobba køyrde ein av dei tilsette ein hjullastar inn i avlukket for å presse saman pappen utan at han var klar over at sommarvikaren var der inne. Den unge guten kom i klem mellom hjullastaren og pappen og vart påført store skadar som han kort tid seinare døydde av. Bedrifta hadde ikkje kartlagt farar eller gjort noko risikovurdering av arbeidet inne i avlukket, og dei hadde heller ikkje utarbeidd nokon instruksar for slikt arbeid. Bedrifta har vedteke eit førelegg på 2 millionar kroner. Førelegget vart skrive ut av politimeisteren i Oslo for brot på arbeidsmiljøloven (§ 19-1 første ledd jf. andre ledd jf. § 3-1 andre ledd bokstav c jf. § 3-2 første ledd bokstav a jf. § 4-1 første ledd jf. andre ledd, jf. strl. (1902 § 48 a). Ingen enkeltpersonar vart straffa.

Returadresse: ØKOKRIM, Pb. 8193 Dep, 0034 Oslo

Miljøkrimseminar 2016

ØKOKRIMS årlige miljøkrimseminar for politi og påtalemyndigheten blir i år arrangert mandag til onsdag 5-7 september 2016 på Clarion the Edge i Tromsø.

Program

Vi legger opp til et spennende program med både egne og eksterne foredragsholdere. Fullstending program kommer snart.

Påmeldingsfrist 24. juni

Påmelding til Nina Norset Little:
nina.norset.little@politiet.no

Vi ber alle opplyse om navn, tittel, tjenestested, telefonnummer og e-postadresse i påmeldingen.

ØKOKRIM

NESTE NUMMER
NOVEMBER 2016

www.miljokrim.no

